AVGVSTINI STEVCHI EVGVBINI PRO RELIGIONE CHRISTIANA ADVERSVS LVTERANOS, QVO OPERE HAEC CONTINENTVR.

Explicatio et Deſcriptio totius hæreſeos.
Cauſæ a quibus ſit profecta.
De unitate religionis ab uno capite.
De duplici cultu, ſiue duplici religione, ideſt interiore et exteriore.
De his, ex quibus exterior conſtat religio.
De cultu Dei ex hymnis et laudibus in eum.
De cultu Dei ex confeſſione.
De cultu Dei ex abſtinentia, a uoluptatibus.
De cultu Dei per imagines.

20.
BIBLIOTECA NAZIONALE FIRENZE 1872

Digitized by Google

Reuerendiſſimo. Dño. D. Alexandro Fer neſio Epiſcopo Hoſtiẽſi, ac primo Cardinali Auguſtinus Eugu binus Can. R. S.P.D.

COgitanti mihi ampliſſime P. ac præteri
ta tempora cũ noſtris cõferenti/illa pro
pe beata, hæc aũt miſerrima ſemper ui
deri ſolent. Nã ut omittã quantũ oĩum
Chriſtianarum gentium mores deprauati ſint, q̃ ue
tus pietas conciderit, quis ſine lachrymis aut cogita
re/aut referre poſſit/quas clades hoc tempore omne
genus chriſtianũ ſit perpeſſum? Neq; uero ad luctũ
tam mala corporis/quæ et ipſa maxima fuerunt/ cõ
mouent, q̃ animi/e quibus incommoda corporis ſo
leãt proficiſci. In his primũ habere locũ facile credi
derim peſtem Luteranã/quã qui diffinire uelit, non
alio modo diffiniat/q̃ contemptũ pietatis / ruinam
atq; occaſum/ſiue oppugnationem religionis. Hoc
enim in moribus ac uita multorꝫ eã peſtem ſequen/
tium animaduertimus, qui religionem nihil aliud
eſſe putant, q̃ ut Epicurus dicere ſolebat, iugũ ac
moleſtiã humanæ uitæ. Itaq; hanc opinionem ſi qs
recte perpendat/oĩum impietatum fontem inueniet
fuiſſe. In quo non tã præſentiũ ſcelerũ/ſed futurorꝫ
multo maiorũ uis inſit. Venietq; dies niſi Deus opi

Digitized by Google

tuletur, cum ſuperſtructis huic ueluti fundamento, multo grauioribus malis, omni pietate cultuq; diui no genus humanum remaneat deſtitutum. Heu igi tur ſortem infandam noſtrorum temporum, quando et grauiſſimis bellis exagitati, peſtilētia cōfecti, obſeſſi fame fuimus, animi autem peſſimis opinio nibus ſunt corrupti. Quod eo quoque eſt acer bius, ꝙ cum manifeſtam ante oculos ruinam habea mus, pauci ab erroribus reſipiſcant, nec ſuperioris uitæ curſum immutent, ſed pertinaces hæreant eo dem, et quod dictu quoq; miſerius eſt, addamus ad priora mala ſemper aliquid, nec intelligamus hoc ip ſum hæreſes et ſuſcitare atque alere. Cum nulla ſit alia earum deſtruendarum ratio, q̄ optimum ac ue re Chriſtianum uitæ genus. In ſacerdotibus uero ſi pariter cum modeſtia, recōdita quoq; ac uetus eſſet eruditio, hæc et aliæ huiuſcemodi peſtes facile poſ ſent aut minui, aut ſopiri. Sed raro inuenias utrūq;, ꝙ alii malis litteris, alii penitus nullis dediti ſunt. Atq; a principibus aiunt nonnulli hoc malum profici ſci, ꝙ eorum admodum pauci aut philoſophentur, aut faueant philoſophiæ. Hincq; aiunt eos facilius maledictis Luteranorum, aliorumq; patuiſſe, qui bus ſoleant inſcitiam præcipue ac ſoccordiam obii cere. Quæ culpa tantum abeſt a te præſul ampliſſi me, ut magnam ante omnes laudem promerearis, ꝙ et a pueris omni litterarum generi deditus fuiſti, et

Digitized by Google

ea tua eſt humanitas/ea pietas ut unus oīb͡us exemplo eſſe poſſis/quem imitentur multi/ aſſequantur pauci. Scripſi igitur quædam non ex profeſſo contra Luterum/ſed contra eos qui aut eadem opinentur/quæ et ille/aut opinari poſſint. Neque uero omnia quibus hæreſis illa cōſtat complecti uoluimus, ꝙ non adeo ſit neceſſarium propter magnam eorū qui eam redarguerunt multitudinem/ſed communiora tantum/et quæ ad omnes prope gentes pertineant attigimus. Neqꝫ etiam me hoc opere, quiſq̄ putet uniuerſam Germaniam uoluiſſe reprehendere,in qua ut ſemper olim,ſic nunc optimi ac doctiſſimi florent Chriſtiani/ſed eos tantum/qui ibi nati diſſimiles bonis atqꝫ maioribus ſuis eſſe uoluerunt. Quod opus qualecunqꝫ eſt tibi ſapientiſſime Antiſtes inſcribitur/ut meæ erga te pietatis ſit perpetuū monimentum. Vale.

Digitized by Google

AVGVSTINI STEVCHI EVGV BINI CANO. REGV. S. SALVA TORIS ADVERSVS LVTE ranos Liber Primus: quo prauitas illius Hæreſeos explicatur.

SI quis omnium temporũ caſus, ex quo condita eſt chriſtiana religio, ſecũ prudẽter perpenderit, omnemq; ab eius origine progreſſum, hæreſesq;, atq; clades quę ex hæreſibus acciderũt euoluerit, nihil accidiſſe pernicioſius, & ad deſtruendã ueritatẽ, ueramq; pietatẽ accommodatius inuenier, ea hæreſi quæ Luteri qui dẽ appellari meruit, ſed cuius nõ ille ſolus author fuerit. Sed quia is, et apertius, quam reliqui, et barbarica quadã immanitate percitus, eã ſuſcepit, defendit, et auxit, omnẽ ſibi eius repertæ authoritatẽ uſurpauit. Huius eo fuit crudelius, et efficacius detrimẽtũ, quo ſub prætextu tollẽdarũ ſupſtitionũ quæ ad Chriſtianã religionẽ iam lõgo tempore adhæſiſſet, tacita nullũq; de ſua malignitate prebens indicium irrepſit, quousq; lachrymoſiſſimas, et funeſtiſſimas animorũ & corporũ ſtrages dediſſe cognita ẽ. Neq; enim animis ſolum attulit teterrimã labẽ, ſed infinita propemodũ homicidia ea tãq̃ ſæuiſſima Erynni concitãte, perpetrata ſũt. Ex hac diſſidia totius humani generis proruperunt bella quoq;, et urbiũ, multarumq; gentiũ excidia, & infinita ſanguinis humani effuſio. Adulteria, et fornicationes, ſacrilegia, et in

Digitized by Google

ceſtus ueluti leuiora prætereo,nec cõmemoro quantã omni lumini caliginẽ offuderit, quam omnes leges reſciderit,quã deformarit formoſiſſima,quã optima reddiderit peſſima, Et quos a ſupſtitiõe ſe liberare promiſerat,quã omni religione ſpoliarit, et ad extremam impietatẽ protraxerit. Hoc enim habuit iſta fœdiſſima,et ſine dubio peſtilẽtiſſima factio, ut quę per totum orbẽ chriſtianum famam uulgaſſet purgãdæ a ſuperſtitione pietatis,fidemq; omnibus hominibus fecerat id unũ ſe agere,ut ſcelera,& uitia corrigerent,emendarent prauitates,ineſcatũ ea promiſſione genus humanũ,et a religione remouerit & peſſimis erroribus imbuerit, quod a nobis nõ ſine multis lachrymis refertur. Iam enim p iſtos effectũ ẽ:ut Criſtũ credere crucifixũ pene ſupſtitio ſit,neq; tã ſanctũ ſit quicq̃,quod nõ ſupſtitionis labe pollutum cẽſeatur. Sicq; et fugata eſt religio, et impietati totus patuit locus. Neq; imperitiſſimorũ eſt apud eos quiſq̃,cui non ludibrio ſit chriſtiana religio, eã potius ſupeſtitionem appellanti. Iamq; piſtoribus, agricolis,nautis,et omni hominum colluuie in res ſacras dicteria,et cauilla dictitantur,cotemnuntur ſama,altaria negliguntur,ritus,cærimoniæ,cõſuetudines omnia dicuntur. Tantaq; fuit authorum huius hæreſeos impietas, ut fœdiſſime, ac ſceleratiſſime in exitium religionis mentiri non erubuerint,cum omnia dicunt quæſtus gratia fuiſſe reperta, cum uetuſtatem ſubtrahunt,nouaq; eſſe mentiuntur. Et quę

non prouexit eos Erynnis? Quo furor non animauit? Non uocauit audacia? Quid crudelitatis in eorũ pectore ẽ derelictũ, quod nõ euomuerint? Quẽ lacerãdi, atq; maledicẽdi locũ intactum omiſerũt? Quæ aræ, Qui foci, quæ ſanctitas nõ eſt eorũ maledictis ꝓfanata? Quas literas præterea tũ ſãctas, tũ alienas nõ euerterũt, quas in ſua placita torquerentur? Vidimus earũ rerum exẽpla nuꝑ in Italia, & quod eorũ præceptores ſcribẽdo feciſſẽt, factũ eſſe re ab ĩperitis eius factionis, cognouimus. Vidimus inq̃ beſtias ſãguinarias, et quas uera pietas lẽire quõdã potuerat, nunc erroribus imbutas, priſtina pietate nudatas, ad priorem crudelitatem, & quidem maiorem reuerſas, omnibus feris ſeuiores, ſed in tẽpla præcipue, in religionem/in omnem/quam a deo/& a ueteribus accẽpimus ſãctitatem. Nec iniuria quidem, Vt enim pietate efficimur mites/atq; humani/omniq; morũ barbarie exuimur/Sic rapimur in contrarium ab impietate. Atq; eam omnium corruptorum dogmatum naturam/uimq; fuiſſe ſcimus/quod qui ea fuiſſent amplexi, in oẽ flagitiũ breui prolapſi fuerint, ſuaq; placita & armis/& facibus/ac ſaxis defenſarint/ & qui cõtraria ſentirent aggreſſi ferro uiolẽter fuerint? Cum uera pietas contra/ & ad manſuetudinem nos cohorteẽ/& iubeat/ſi quis opinionibus noſtris repugnet/nullã propterea uim inferre/ſed benigne/atq; humane/ quæ ueritas ſit exponere. Sed quid iſtorũm admiramur crudelitatẽ/ cum in alia innumera

flagitia hæreſi concitate, deuenerint? Admirari de ſinemus ſi Arrianorum, ſi Manichæorum, aliorũq; hæreſes perſpexerimus, quarũ perditæ ac deploratæ opiniones in eorum rebus gerendis cernebãtur, q eas ſequerẽtur. Hæc igitur hæreſis eo fuit omnib. crudelior, & in omni genere calamitatũ fœcundior, quod, cum eſſet peſtilentiſſima, nihil tamen indicii dedit in principio, ſed chriſtianorum principũ: Pontificum, Cardinalium, atq; Epiſcoporum, monachorumq; errores, & peccata emendare pollicita, fecit ſe hac promiſſione probabilẽ, aperuitq; ſibi omnium ad aures aditum, Nullum errorem, nullam impietatem, nihil peſtilens præſeferebat, ſed humanitatem, ſed commiſerationẽ, quod in tantis peccatis uerſaremur omnes. Hac pollicitatione allexit maxime imperitos, omnemq; plebẽ, quippe quibus ſemper iſenſa fuerit religio, & eccleſiaſticorum peccata plurima uiderent, & inuiderent eorum opibus. Itaq; nihil potuit eorum auribus fieri gratius, quam ſi eorum dãnari uitã audirent, quos peccantes eſſe non ignorarent, & in eorum taxandis moribus, atq; accuſandis delectabiliter uerſarent. E xoſculati ſunt omnes, tãdemq; cœlitus ueniſſe ferebant, qui Chriſtianorum uulnera curaret, rẽpub. noſtram in priſtinum decorẽ reſtitueret, ſublatis multis ſuperſtitiõibus, quas, aut hominũ imperitia, aut quæſtus auiditas (ut ipſi prædicabãt) attuliſſet. Hæc fuit prima huius hæreſeos oſtentatio. Illius igitur principes, ſiue ſuã imperitia

ſiue(quod eſt ueriſimilius)ſua impietate potius hãc profeſſionẽ aggreſſi, admouerunt arbori ſecurim, & ut(quod optabant conſequerentur, radices ipſas amputare cæperunt, & qui lolium ſe purgaturos fuiſſẽt profeſſi, triticum pariter euulſerunt. Cœperunt autẽ a prioribus, quibus ueluti fundamentis reliqua nitentẽ, primumq; caput ipſum religionis petierunt: in quo cæterorũ membrorum uigor, & robur continerentur, Huc ſuæ nefariæ impugnationis arietem intorſerunt. Huc omnia Diaboli iacula, omnem apparatum bellicum contulerunt, arbitrati ſi poſſent illud proſternere, reliqua ſine dubio ruitura, conſeruaturosq; ſe ut deiecto paſtore, omnis ad oues ſibi, ceu lupis aditus pateret: impũeq; graſſari liceret. qua expectatione ne fruſtrari quidẽ fuiſſent, niſi eorũ profana mens cognita celeriter fuiſſet, & auxilium cælitus attuliſſet deus. Itaq; authoritatem adimere ipſi capiti cœperunt, eã neq; a deo ꝑfectam oſtendẽtes, neq; confirmatam, et collaudatã ab imperatoribus omnẽ hiſtoriam corrumpentes, ac uiolentiſſime in ſuas opiniones nihil nõ trahentes, ſummouentes autem uel artificioſe occultantes, quæ illorum prauitati aduerſarentur: aut parum quadrarent. Neq; ſatis certum eſt an cõmiſeranda eorum in ea re impietas, uel ſtultitia potius ridenda ſit, qui ſuos errores probabiles facere conati, ex cauſis, neq; congruis, neq; ulla parte ueriſimilibus id fecerunt. Et poſthabitis ueterrimis monimentis, ſordidos quoſdam, & recẽ

tes ſcriptores amplexi ſint. Sed hæc poſtea. Poſt hunc conatũ,utcũq; illis ſucceſſiſſet, reliquos ordines aggreſſi ſunt, anſam ſemp ſumẽtes ex peccatis noſtris, ut quia male diuinis inſtitutis,& legibus uteremur, probarent ex eo peſſime leges ſancitas fuiſſe, abolendumq; eſſe qcq̃d optimi, ac ſanctiſſimi uiri condidiſſent: immo quod cõdidiſſet deus, quia nos praue uiueremus,& parũ quę fuiſſemus profeſſi, adimpleremus. In qua re licet eorũ admirari crudelitatẽ. Vt enim religionẽ euerterent, eãq; apud multitudinẽ infamẽ redderẽt, quicq̃d delinquit̃ apud monachos,& religioſos, id in exemplum aſſumpſerũt, & quod ĩmanitati,& barbarie illorum erat conſentaneũ, maledictis etiã amplificauerũt. Nullũ probrũ, Nullã calumniã omittentes, quã nõ intorquerent. Expertiq; eorũ mores ſumus, qui, ut in agendo crudeliſſimi ſunt & præcipiti furore ad cædes, ad incendia, leuiſſima de cauſa rapiunt̃, Sic ſcribendo crudelitatẽ,& ſæuitiã, ac barbariẽ exercẽt. O genus hominum immane, omniq; humanitate,& pietate deſtitutum. Cur cum religioſæ uitæ infamiã producere conarentur, cur inq̃ tot bona tacuerunt, quæ ex ea, & profecta ſunt,& ſingulis diebus proficiſci noſcuntur? Vbi enim ueteris modeſtiæ, chriſtianæq; uitæ forma remanſit? Vbi uirtutes exercent̃, ac uigent tantope? iuſtitia ſcilicet, innocentia, modeſtia, caſtitas, creberrimæ orationes: aſſiduaq; ieiunia: quæ tãto in pretio apud ueteres habebant̃? Obiicient mihi

ſcio,(qui eſt improborũ mos)ſcelera paucorũ, atq; ex his colligent totũ genus eſſe profanum. Neq; genus ſolum: uerũ etiã ipſa inſtituta, ipſas leges, ipſam ſanctitatem: quo quid deteſtabilius dici poteſt? Ac ſicut apud barbaras nationes fit, ut cum quis peccauerit, in ultionem totam domum extinguat: ædes etiam incendant: ſic etiam iſti uenerabiles Germaniæ præceptores, propter improbos aliquot, infinitum optimorum uirorum numerum ſub eandẽ impietatis cenſuram barbarice traxerunt: eandemq; petulantiam in omnes exercuerunt. In eos inquã, qui eis pietate,& omni uirtutum genere longe præſtarent. At peccatur in his cœtibus. Quis neget? Vtinãque eſſemus ueterũ illorũ ſimiles: aut ab eorũ inſtitutis nõ receſſiſſemus potius, a quibus et noſtra culpa plurimũ abſumus: & natura eſt quoq; comparatum, ut omnia orta aliquando occidant: & legum obſeruandarũ feruor paulatim extinguatũ: & primi, atq; medii,& nouiſſimi maxime ſint uirtutibus diſſimiles. Idq; eſt cõmune oĩum humanarũ rerũ uitiũ. Tam uita monachorũ hoc paſſa eſt, quã tota in uniuerſum chriſtiana reſpu. Optimi quoq; cuiuſq; gentis mores eadem ratiõe ĩmutati ſunt. Sed num propterea uera ſunt quæ furibundi illi iactitant? plurimũ abeſt. Suã potius barbariẽ, ſuã feritatẽ ſecuti, uirus euomuerũt: dẽtes ſãguinarios deuorãdiq; auidiſſimos ĩfixerũt. Odiũq;, qđ ex priuatis inimicitiis cõtraxerãt, inhũaniſſime ꝑſecuti ſũt. Et tãdiu pdu

Digitized by Google

uit,quandiu eius incendio illi conflagrarunt. Vitã igitur monachorum aggreſſi,eam uaria,ac multiplici petulantia dilacerarunt: In moribus: habitu: inſtitutis. In moribus luxuriam, ſocordiã; ingluuiẽ notabãt,in hæc peſſimis,& barbara crudelitate digniſſimis cõtumeliis ſunt inuecti nulla falſa,et improba calumnia prætermiſſa,quaſi alieni ab his ſcelenbus ipſi eſſent. In habitu uero tantam uarietatem ſtomachati ſunt. O ſapientiſſimam gentẽ:& cui omnia tẽpora ſeſe accommodare debuerint: ut religionũ reptores,qui uariis tẽporibus nati ſunt,perſpicere quætã mõſtroſis ingeniis quadrarent, debuerint. quaſi in tanta tẽporũ,& inuentorum diuerſitate, res aliter cadere potuerit, & religionis, ac pietatis chriſtianæ ueritas inde pẽdeat,aut offendatur aliquo modo ea uarietate. Nõ hoc pietati attulit exitium,ſed eorum propagãdi nominis libido: eorũ ſuperbia,eorum iactãtia,eorũ infinita,& prodigioſa peruerſitas. Hæc orbẽ chriſtianũ miſerabiliter perturbauit, homines adeo diuulſit,& eos a ſe inuicem. Hæc fecit,ut tẽpla; aræ,ſociiqueq; ſancta etiã apud gentes habita ſunt; non modo nõ uenerationi fuerint,ſed abominationi,quia ab his orbis terrarum impiis euerſoribus ſuperſtitioſa huiuſmodi eſſe dicta ſunt. Per omnes terrarum partes diabolica ſcripta miſerunt,iactãtes nihil ĩ his eſſe pietatis,ſed ſuperſtitionem cuncta repeniſſe. Neq; minus deiecta:& pfanata ſunt hæc his tẽporibus, quam Iuliano apoſtata imperante: ſed ex

uariis cauſis,uarioq; prætextu: illo apte chriſtianos execrante,his ſub habitu chriſtianorum, chriſtianã pietatẽ euertentibus. Eoq; facilius quæ moliebant̃, perfecerunt:cũ poſt tot tantaq; ſacrilegia multis ad huc ſit perſuaſum,eos nõ eſſe malos. Hæc eorũ per uerſitas fecit,ut infinitus pene illorum numerus qui ſuã caſtitatem deo uouiſſent, eamq; promiſſionem ſacramento confirmaſſent,ab his hominibus perſua ſi:uel peruerſi potius,ruptis uiolatisq; fœderibus in omnem incæſtum proruperint. Videq; mirabiles or bis terrarũ præceptores: qui nunc uitã monachorũ uelut incæſtam infamantes,ut omnes ab ea ſuſcipiẽ da abſterrerent,nunc eorum caſtitatem imperentes: quaſi iure ſeruare non poſſent,ominibus modis de diſſe operam coniuncti ſunt:ut ſanctiſſimum uitæ genus perfringerẽt. Ad hæc etiã laicos incẽderunt, diuitias,eis:atque opulentiam eccleſiarum oſtendẽ tes,erripiẽdasq; ex eorum manibus prædicãtes. Ex quo miſerabiles tumultus:& cædes infinitæ,& peſſi mæ diſcordię cõſecutę ſunt. Id qđ eorũ præceptor Diabolus optabat ac ſitiebat maxime:qui noſtris ſe ditionibus ueluti ſuauiſſimo pabulo paſcit̃,finemq; omniũ uotorũ,omniũ machinarũ:molitionũq; pręſtituit:ut charitatẽ,& amicitias diſſoluat, qđ ex eo cũctas miſerias ĩtelligit manare. Quã rẽ p iſtos:pręter omnes hæreticos cõſecutus eſt. Eadẽ ratione im petebant deo ſacratas uirgines,eas ad matrimonia multis ratiõibus uocãtes:quod neq; iure:neq; natu

raliter uirginitatē ſeruare poſſent. Iure quidē, quod ex ea re ſterilitas cōſequeretur: quæ humano generi perniciem afferret. Naturaliter uero, qđ id fieret etiam repugnante natura: ideo ſumma cū difficultate, atq; id paucis daretur aſſequi. Ac corporis etiā ex eo morbi prouenirēt. Hæ ratiōes multis placuerūt, quippe quæ ad uoluptates, quas ſuapte natura qſq; appetit, uocabant. Ex eo & fœdera cum deo pacta multę ruperunt, & alię quæ permanſiſſent, pudoris & continētiæ habenas relaxarunt. Hæc diabolus ꝑ iſtos adeptus eſt. Sed ut omnia inter ſe probe cōſētirēt, ac nuſq̄ tartareę furiæ nō a Diabolo miſſę uiderētur, factis quaſi primis gradibus, & ad animos iā omni aditu impetrato, ad ea quæ propoſuerant procesſerunt. Poſtq̄ enim abunde omnē, quo religio ſuſtinet̃ ordinē, triſti atq; abomniabili fama defœdaſſent, ad diuos ipſos ueniendū ſtatuerunt, eos nō aperte quidē oblatrātes, Sed ita caute, ut neq; ipſi uiderentur impii, neq; maieſtas illa tamē nō infringeret̃. Primūq; ea diruere aggreſſi ſunt, quæ aut deo cōciliāt homines, aut diſiunctos reuocant in gratiā, orationes ſcilicet, ac pœnitentiā, quā ꝯfeſſionē dicūt. Neq; ullæ tam duræ, & inhumanæ aures ſūt, & audiēdis rebus iniquiſſimis tā attritæ, quæ nō abominaturæ, ac deteſtaturæ ſint ea, quę ex illa teterrima hominū cloaca uerborū fœditas effundebat̃. Halitū peſtilētiſſimū cū oratione peſtilēti cōmiſtū, quo tāq̄ draco ille, homines furioſi deū in rebus ſuis appetebāt. Dii

Digitized by Google

ĩmortales,quas cõtumelias. Quę probra in ſanctos pſalmos atq; hymnos: omnẽq; orationẽ,quã a uetuſtiſſimis accepimus iactarunt? Quam ea deriſerunt? Quibus nominibus appellarunt? Quis audiẽdo nõ exhorreat? Confeſſionẽ uero quãtis, quibus ue probris inſecuti ſunt? Immo quibus calumniis,atq; impiis mẽdaciis? Animaduertite quæſo uiri chriſtiani furorem barbaricũ. Oĩum,quę uel a deo,uel ab hominibus deo quamproximis inſtituta reperta ſunt, nihil ad hominũ ſalutẽ accommodatius,ad ſcelera expianda,eadẽq; rurſum non admittẽda ſalutarius præcipi potuit,quã ut ſacerdotibus modo ꝓbis peccata exponerẽtur. Ex quo & crimina expiantur, & nemo ẽ, qui nõ ſummã utilitatẽ ex ſacerdote reportet, dum multis rationibus ad bene uiuendum inducitur. Scelerum quãta ſit magnitudo edocetur, dũ inter peccata quid interſit eruditur,& in his,quæ neſciendo ꝑpetrarat, in poſterũ ne labatur,fit prudentior. Quæ odia. Quę inimicitiæ nõ deponũtur, cũ eo uentũ fuerit? Quis porro nõ diligentius abſtinet a peccatis,cũ intelligit homini ſua eſſe pãdenda peccata? Quis ex ea confeſſione nõ efficitur clemẽtior, ad pietatẽ propẽſior,ad eleemoſynã,ideſt miſericordiã effuſior? Cui non accedit uitiorũ maius odium? Maior in deũ pietas? Procliuior,ac cõiunctior in hominẽ charitas? Quot porro fuerũt, qui cũ aliena inuaſiſſẽt, eaq; multis annis apud ſe defoſſa tenuiſſẽt, reddere per confeſſionem coacti ſint? Quantum au

ri pondus ſingulis annis apud optimos ſacerdotes deponitur: quod clam reſtituant quibus fuiſſet ſub latũ? At uero iſtæ furiæ, diabolicæq; Harpyæ, quarum contractu tota eſt fædata religio, qui ſanctitatẽ omnibus modis uexarunt, turpiſſimeq; affecerunt: quo aſtu, quibus technis, tam ſalutare inſtitutũ hominibus adimere conati ſunt? Primum negarunt eſſe uetus inſtitutum, & a priſcis chriſtianæ religionis authoribus repertum, repertu m autem ſuperiori ribus annis. Nõ fuiſſe præterea eius reperiendi ullã honeſtã cauſam, ſed auaritiã ſacerdotum, qui retia quaſi ubiq; tetẽdiſſẽt, qbus pecunias caperẽt. Itaq; per multis etiã, quæ dixiſſent ueri quamſimillima uiſa ſunt, abiecerũtq; ſalutarem illã expiationẽ. Sic illa orbis chriſtiani portẽta omnia deuaſtabãt, pectoraq; religione uacua reddebant. Tu uero deus optime, atq; maxime, cuius mens p omnẽ, & priorem: et poſteriorẽ æternitatem porrigitur: qui tẽpora, qui mores, qui omnẽ & ueritatem & falſitatẽ optime noſtri: Tu inq̃, huius ſceleratæ hæreſeos interitu, quæ ĩ exitium tuæ religionis coniurauit, eorũ impia maledicta: ſæuasq; caluminas falſas oſtẽde. Et qui tuam religionẽ tã inhumaniter acceperunt, tot inſidiis circunuẽtã pene oppreſſerũt, qui hominibus chriſtianis impiiſſimæ falſitatis præceptores fuerunt; cõuerſa illa funeſta clade, quam cæteris moliti ſunt, in eorum caput, doce num tu, tuique ſacerdotes, auaritia impellente, inſtituta ſanctiſſima condiderint.

Et qui Arrium digna ſuis flagitiis, ac mẽdaciis morte multaſti, ſic ora nefanda mẽtita cœlitus oſtende. Sed ad eorum prauitates reuertor. Id fuit clariſſimum malignitatis eorum teſtimonium, cum ſacerdotum auaritia repertam cõfeſſionem dixerunt, id quod paulo poſt addiderunt. Mox enim, et arbitrio ademerunt libertatem, & quod prius natura, & deo docente liberum arbitrium uocabatur, ii cœperunt uocare ſeruum arbitrium. Vt ablata, & benefaciendi, & peccãdi libertate, oſtenderent, neq; peccatorum pænas eſſe luendas, quia inuiti, & contra arbitrium peccaremus, neque benefactorum fore ulla merita, quia nõ de noſtra uoluntate fluxiſſent. Atq; ita duplici ruina pietatem impetebãt, eius interitum ſitientes ſemper. Scelus quoq;, quod additũ eſt fuit hæreſi uniuerſa cõſentaneum. Cum enim ex ſacris libris, tum ueteris, nouiq; teſtamenti, tum ſanctiſſimis ſcriptoribus, crebra ĩ eorum hæreſim teſtimonia deprometẽtur: imitati omnium hæreticorum prauitatem, alia uocarunt ĩ dubium an eorum eſſent, quorũ exiſtimarẽtur, alia etiam ſi ipſorum eſſent dicta ſanctorum, nõ multi ſe facere dicebãt. Potuiſſe ſiquidẽ, & illos, ſicut reliquos peccare. A maledictis quoq;, ac cauillis in eos nõ abhorrebãt, tũ ſanctitati, tũ doctrinæ detrahentes, & luminibus chriſtianæ Reipub. ut poſſent, caliginem offundentes. Vix enim eſtimari poteſt, qua inſolentia, qua ſuperbia intumuerunt, ut ſibi aliquid homines tribuere preceperunt. qua cen

ſura omnes taxabãt,quo faſtu põtificẽ, epiſcopos: omneſq; ordines ĩceſſebãt. In cœlũ etiã linguã ſuã ponere auſi ſũt. Ex iis autẽ,quæ ĩ dubiũ uocabãtur fuit maxime Dionyſius Areopagita,&Apocalypſis beati Ioãnis. Quanq̃ nõ eorũ inuentũ. Nã & apud græcos cũplures de Dionyſio dubitarũt,reſpõſũq; eſt eorũ maledictis. Apocalypſim quoq; refert Auguſtinus quoſdam hæreticos Ioannis negaſſe. Sed hi,omnes hæreticorũ ſordes in lucẽ reuocare cõati ſunt. Verũ hoc loco hæreſim explicamus,nõ refellimus:ut ſit omnib. euidẽtiſſimũ: quas machinas ad euertẽdã religionẽ hi excogitarint,in cuius excidiũ ſine dubio cõiuraſſe cernũtur. Quicquid enim eã ĩnixã ſuſtineret,ſunt latẽter eruere conati:ut his deiectis,quibus uocabamur ad pietatẽ:ipſa quoq; pietas corrueret:& ex hominũ memoria pelleret̃. Nõ pelleretur tantũ:ſed obliuione ſẽpiterna extingueretur. Sed deteſtabiliſſimã tragædiã denudãtes ꝑſequamur. Vẽtũ erat ad impietatis apicẽ:& maius aliquid erat audẽdũ,quo digno tãta cõiuratio fine clauderetur:in Euchariſtia inſolẽtes gladiatores chriſtianos uehemẽter falli aſſeruerũt: qđ panẽ illũ corpus eſſe dominicũ crederẽt. Quid exhorruiſtis chriſtiani quaſi aliud quæſierit cætus impiiſſimus,quã hoc ipſũ:quã quicqd ĩ terris diuinũ ẽ defædare,omneq; ad cœlũ iter ĩtercludere, ſalutẽ nobis cœleſtẽ adimere:et amorẽ illũ:quo tãto ĩ genus humanũ deflagrauit deus: infructuoſũ,atq; ianẽ reddere. His igr̃ mi

Digitized by Google

niſtris diabolus uſus: ímo illorũ cupiditatibus uſus facinus omniũ memoria ſæuiſſimũ in genus huma nũ molitus eſt: nõ minus q̃ cũ primis deceptis parẽ tibus, ꝑ totũ gẽus calamitatẽ deduxit. Eorũ inq̃ cu piditatib. ueluti miniſtris uſus ẽ: quorũ animos ſcie bat acerrimus hoſtis íaudita honoris, & famæ cupi ditate deflagrare. Inſitã quoq; mẽtibus illis quãdã crudelitatẽ: quæ facile irritata: ueluti rapidiſſimæ, be ſtię ad ultionẽ cõuolarẽt. Quãobrẽ eos hac ratione inſtigare ẽ aggreſſus. Perpeſſi fuerãt aliq̃d ab oĩbus prope ecclesiaſticis. A ſũmis quidẽ: quod ad eum quẽ ſe mereri putabãt: nõ fuiſſẽt honorẽ prouecti. Atq; hinc exordiũ execrãdæ tragædiæ fecerunt: ſi mulãtes noſtris ſe peccatis cõmotos reprhẽſionẽ cõ ſcribere uoluiſſe. A maledictis autẽ: ut eorũ erat na turæ cõſẽtaneũ íchoarũt. Sed nõ tã ſæuiebãt í prin cipio. cũ uero í iis ipſis quæ iactaſſẽt priuatim ac pu blice ab eccleſiaſticis argui cœpiſſẽt: tũc tũc acerbiſ ſime irritati, cruẽtarũ more beluarũ proruerunt, ac unũquenque obuium dẽtibus arripientes crudeli ter diſcepſerunt. atq; ſub hoc ípetu tota tragœdia peragebatur. erat quoq; eruditionis ſuæ illis maxi ma opinio, qua ſe præ ceteris plurimum ualere per ſuadebãt. gloriã quoq; apud oẽs affectantes, ſunt autem gloriæ preſertim de literis auidiſſimi, omnia ea ſuſceperunt, e quibus nominis, atque famæ plu rimũ poſſent adipiſci. Tribus igitur malis irritati, hæreſim cõdere ſunt aggreſſi. Inſita illorũ animis

crudelitate, Affectatæ gloriæ,repulſa: eruditionis ſuæ oſtendandæ incredibili cupiditate. Neq; enim adeo uerum eſt ex peccatis totius eccleſiæ hãc hære ſim eſſe ſuſcitatam. Nam, & ſuperioribus annis ea/dem uiguere peccata,atq; uitia, et hi ſi uoluiſſent dili genter attendere,non erat cur tam crudeliter inceſſe rent omnes. Scire quoq; debuerant:in eccleſia/ſi ma li epiſcopi,& cardinales inuenirentur/inueniri etiam bonos/literarũ, ac probitatis ſtudioſiſſimos:in pau peres maxime miſericordes: omnis iuſtitiæ: atq; æquitatis amantiſſimos:quorum quamplurimi: & omnibus noti ſunt: & alii inueniũtur: quorum ob ſcurior ſit fama. Verum:ut hanc partem penitus nõ defendimus:& paucos uere dici poſſe chriſtiãos pu tamus: ſic deteſtamur eorum immanitatem,qui om nes ordines,ferinis & hæreticis uocibus allatrarunt; uocibus inquam:quæ uiam ad euertendum mun/dum affectabant. Fuit quidem iſta ſimulatio:quod noſtris improbitatibus indignarentur: uerum euen tus ſceleratiſſimas mentes enudauit. Quid enim at tinebat religionis: nunc unã:nunc alteram radicem ſuccidere: ſi caſtigandi mundi prouinciam ſuſce/piſſent? An prius euertẽdum eſſe ſtatuerunt:ut eorũ ſanctitate dehinc reſtitueretur? Qua porro fræti pie tate tantum auſi ſunt facinus? Quid tãdem in ipſis erat,quo ad tantã rem excitarentur? An nõ ſola bar baries: ſola ſitis ampliandi nominis:et præſumpta iam in omnes maledicendi conſuetudo:et (ut ex/

preſſius

Digitized by Google

preſſius dicatur)illarũm mentium impietas domeſtica ad ſcelus amplexandum impulit! Quæ natio fuit audacior unq̃,& quæ de ſuis uiribus maiorem opinionem ac ſpem concepiſſet!per plebem incedebant execrabiles præceptores,ſuperbiam,ac iactantiam,& feritatem anhelantes, peſſimos de tota religione rumores ſpargentes:uitia,ac peccata eccleſiaſticorum detonantes. Emerunt apud uulgus imperitum probitatis opinionẽ,quod tã acriter uitia obiurgare uiderentur. O miſerã igitur Germaniã quę ad furorem,ad amentiã ſe uocari non cognoſceret, quam exitus comprobauit. In quo totius a principio in finẽ uſq; fraudis,atq; ĩprobitatis imago ſe ſe monſtrauit,& digno exitu nefanda tragœdia concluſa eſt. Hanc igitur tã uaſtam hereſim,uel potius tyrãnidem,quę religionẽ, ſuperſtitionem uocauit, quæ probos ad improbitatem, pios ad impietatem traxit,ad intemperãtiã modeſtos,quę omne genus ſanctitatis in honeſtiſſimis nominibus defœdauit, quę caſtitatẽ,quę orationes, quæ ieiunia deteſtata eſt,quę quicquid fuit ſancti hominibus,uel eripuit, uel eripere conata eſt;quę facilitatem omnibus ſcelenbus prębuit,quę peccantibus maiora ſuaſit,eiſq; recipiendi ſeſe,ac pœnitendi copiam ſubſtraxit,quę pronũ in illicita ſemp populũ,ruptis religionis uinculis, ablato pietatis timore propenſiorẽ ad peccandũ reddidit:quę res infames laudauit,laudabiles autem uituperauit:quę peſſime cũ de toto, orbe chriſ-

Digitized by Google

ſtianorũ de ſua Germania:quæ olim optimos edebat chriſtianos:merita eſt:quæ infiniti mali chriſtianis fuit cauſa. Ex qua:bella:cædes:diſcordiæ: omnis in deum:& in res diuinas contemptus proceſſit: quæ crudeliſſime uiros optimos apud plebem dilacerauit:non lacerauit tantum:ſed ſeuiſſime in illos accendit/ob quam infinitus ſanctiſſimorum uirorum numerus neci datus eſt: hanc inquã tã nefandam:tam luce indignam hæreſim quis non auerſabitur? non refugiet? quis omnium ſcelerum uoraginem:flagitiorum omnium colluuiem non aſpernabitur?quæ uoces in ea confutanda:reprobandaq; tacere poterunt?quæ manus erit tam impia:quæ lapidem:quæ telum in hoſtem generis humani: inimicam diuinitatis non coniiciat? Bonorum uirorum uituperatricem:imo dei contemptricem,ac blaſphemam? Cui unum fuit ſtudium diſiungendi a mutua charitate populi chriſtiani, & quod crudelius eſt ab amicitia diuina remouendi. Hanc igitur peſtem noſtris temporibus ortam,ne ſine omni miſeriarum genere eſſemus:quando & bella, & fames, & peſtilentia fuere. Eaq; acciderũt,quæ uix ulla maiorum noſtrorum memoria accidiſſe noſcũtur, hãc inquam ex omnibus portẽtis conflatam beſtiam uidimus:uaſtamq; in populo chriſtiano ſtragem edidiſſe,cognouimus. Amouerat enim ex animis oẽm pietatem,ac religionem,latiſſimamq; ad peccãdum uiam aperuerat,eoq; maximam populi partem ſibi

Digitized by Google

conciliarat. Nam caſtitatem, ac ieiunia, quæ ſolent mortalibus uideri grauiſſima ſubtraxerat. Confitē di quoq; ſua ſcelera, quod & ipſum ad non peccan dum, quaſi repagines, atq; obiices erant, præceptum damnauerat. Omnes ſacerdotes inuiſos populo red diderat, aliaq; ínumera erant dedecora, quæ corpus infandi monſtri perficerent. Scripſerunt igitur con tra exitialem hæreſim ex omni genere complures, alii aliā eius partē amplexi. Quidā ēt in uniuerſam. Horūq; alii & docti & eloquētes, quidā utraq; carē tes facultate. Horūq; maximus numerus. Siquidem hoc negotiū proprie monachorū uidebat̃ eſſe, qui neque eloquentiā multifaciūt, & eruditionis præſer tim ueteris penitus ſunt expertes. Linguaꝝ nullam tenent peritiā, græcæ pręſertim, qua maxime gloria tur Luterus ac ſequaces. Itaq; cum hoſtibus, qui & eloquēdi uim hērent, & qui uaria rerū, & linguarū cognitiōe iuuarent̃, cōgreſſi, cū ineptiſſime in refel lēdo ſe habuiſſe uiderent̃, errorē pleriſq; addiderūt, ut Luteri dogmata refelli nō poſſe putarēt. Cū alio qui eſſent ad cōfutandū maxime expoſita, & pręter ſūmā, & apertā īpietatē eſſent adeo puerilia, nullaq; prudētia cōſcripta, ut manichæorū, ophianorumq; monſtra eſſent pene credibiliora. Sed quoniā acumi ne quodā dicebant̃, & oīa ea uidebant̃ tollere, quæ grauia ſunt hoībus, & quia ad uoluptates inuitarēt quas libenter omnes ampleċtimur, abundare ratio nibus, ſuperioreſq; in demoſtrando Luterani crede

Digitized by Google

bant. Adde qđ ex moribus praue uiuētiū religionē delere conabantur; quæ ratio non mediocriter ualebat apud imperitos. Si quid enim uerbi cauſa in cōfeſſione peſſimus quis ſacerdos grauiter peccaſſet; mox expoſito apud plebem facinore, confeſſionē uti rem peſtilentem eſſe tollendam prædicabant, & ab omnibus acclamabatur. Si quis etiam romanus Pontifex auare agere uideretur, non in priuatā perſonam, ſed in ſacroſanctam ſedem inuehebantur, illius authoritatem ſitientes opprimere. Atq; hac ratiōe, optimi, ac ſanctiſſimi Pōtifices, & qui fuiſſent, & qui futuri eſſent, barbarico furori ſubiiciebantur. Epiſcopoꝶ quoq; ac monachorū criminandoꝶ eadem rō: in exēplū perditoꝶ quorūdam uita ꝓducebāt, duoq; ex his peſtilentiſſimæ mētis ſuę mala illi colligebāt: tum ꝙ in omnes exemplum accomodabant: tum ꝙ ipſe ordo: ipſe gradus: ac ſanctiſſimus magiſtratus infringebatur. Vili autem plebecula quid ſtultius? quid mobilius? Aſſentiebant igitur; ſuorumq; præceptorum ſapientiam laudabant. Illi laudibus allecti, atq; incenſi maiora in dies moliebātur. Quicquid truculentiſſimæ beſtiæ, & ſanguinis humani nunq̄ ſaturæ ſcriberent, totum in uituperādo Romano Pontifice, in lacerandis Epiſcopis, in dehoneſtanda monachorum uita uerſabatur, in appellanda religione chriſtiana ſuperſtitione, in uituperandis aris, ac templis, nunq̄ ab hoc genere ſeuiſſimi gladiatores ceſſabant. Illaq; truculentia, quam

Digitized by Google

illi genti tribuunt ſcriptores, nuſq̃ nõ apparebat, ut uiderentur perpetua quadam rabie conflictari, nullaſq; litteras his ſuis maledictis non conſpurcarunt. Ac mihi quidem uidentur illi optime intellexiſſe; qui litteras in animo peſſimis opinionibus imburo, eſſe quaſi gladium in manu furioſi dixerunt. Quid uero diſtat a furore, deteſtabilis eorum crudelitas, qui philoſophia, & litteris, quibus ad excolendam humanitatem, & ferocitatem, quæ ex cœli rigore cõtrahitur, mitigandam, uti debebant, ad lacerandos omnes homines, profligandamq; omnem pietatem ſunt abuſi! O rem crudelitate barbaricam, ſcelere inauditam, grauitate inuſitatam. Quam utilius & ad ſalutem ſuæ patriæ, & ad uniuerſam religionẽ chriſtianam fuiſſet: ſi nullas unquam litteras tenuiſſent, & a religione nullam rerum diuinarum cognitionẽ accepiſſent, quandoquidem ad omniũ exitiũ quales quales ſint, eis utuntur. Sed finem tandem queſtibus faciamus, ac ſecundũ librum, quem inſtituimus aggrediamur.

Libri primi finis

Digitized by Google

Incipit Liber ſecundus de Vnitate religionis chriſtianæ, quæ ex uno capite, unaq; ſede Romana pendeat.

Vteranæ igitur hæreſeos, cũ multa ſunt
1 tãquã unius Hydræ capita, tũ unũ ẽ uel, maxime cœteris fæcundius, a quo reliquorum ſine dubio origo manauit errorum. Vnũ ẽ enim ut Cyprianus ait totius Eccleſiæ caput ĩ terris, repreſentans eum qui caput eſt cœleſtis Eccleſiæ. Hoc igitur qui tollit, innumerabilibus aditum aperit erroribus. Omne diſſidium, omnem diſcordiam inuehit, Serit quoddam per omnium mentes contagium. Iacit fundamenta ominum hæreſeon. Nam factiones quæ græcę hæreſes appellantur, tunc oriũtur, cum ſublata eſt ea, quæ ab uno capite pendebat unitas. Tunc tunc membra inter ſe diſſident, Tunc audaciſſimus & arrogantiſſimus quiſq; omnia audet cominiſci. Fanda & nefanda in populos profundit. Ipſæ quoq; factiones Hæreticorum inter ſe digladiantur, dum quiſq; propriæ fauet gloriæ. Dũ ſuum nomen cupit fieri celebrius. Hæc tum ex memoria præteritarum & ueterum Hæreſeon ſunt manifeſta, tum ex his quæ hac tempeſtate acciderũt. Cum peſſimus quiſque uituperata prius & apud populos producta Romanæ ſedis unde pendet unitas autoritate, nefarios paſſim errores diſſeminarunt. Hæreticorũ q; ab eis examina emerſerũt. Miſeroſq;

Digitized by Google

populos in diuerſos errores impulerunt. Omnibus autem ſcelenbus, tanq̃ fundamentum ac baſis ſubii cebatur capitis Eccleſiæ eiectio ac reprobatio. Id quod & alios complures Hæreticos feciſſe eſt notiſſimum. Vnitas igitur hæc, cũ generatim omnibus in rebus eſt: tũ uero in his, quæ uel natura conſtant, uel cœlitus inſtitũtur. Vt ubi maior ẽ ordo, maiusq; conſilium, id quoq; ſit maius, quod æquitatem parit atq; ordinẽ. Igitur Luteranorũ Hæreſis præter omnes impietates, quas inuexit in orbẽ Chriſtianũ, in primis unitatẽ, religionis Chriſtianæ tollere conata eſt. Idq; non modo Barbarico quodam furore, & natiua quadã immanitate correpti fecerũt, ſed faſtu etiã & arrogãtia, qua ſibi ſcientiã ſacrarũ & profanarũ literarũ ante omnes tribuebant. Per quã ſibi omnia licere, & nec tam mortales, q̃ ipſos ſuperos ab ſe appeti poſſe putauerunt. Cumq; & ſcientia eſſent imperiti, & inſitam haberent propagandæ famæ cupiditatem, ea dixerunt, quæ ne infantiſſimi quidem dixiſſent in producendis autem ex ſacris ſcripturis. teſtimonis, mirabilis apparuit eorũ peruerſitas, quod cum infinita ex altera parte ſtarent contra opiniones eorum teſtimonia, ea uel deprauarunt, uel ſiluerunt uel ne ab ullis legerentur, operam dederunt. Lucem atq; aſpectum ueritati eripientes, ne cognita eorum dogmata nefaria corruerẽt, & impietatem ac mendacia genus humanum docuiſſe uiderẽtur. Quædam uero, eo furore, ea quam dixi propagandæ laudis

Digitized by Google

cupiditate,ſic effuderunt, ut poſtea turpiſſimæ falſitatis conuicti,reuocare ſe ipſos ſine maximo dedecore non potuerint. Conſultiusqꝫ ſibi eſſe duxerũt, ſi quæ ſcripſiſſent pertinaciter potius defenderent, quam recantarent. Huiusqꝫ generis malorũ omnes eorum libri pleni ſunt,quos nefariis illis ſuis opinionibus referſerunt. Poſſeqꝫ hoc loco, multa id genus proferre,quæ primo cogitationum ſuarum calore illi euomuerint,neqꝫ uariis ſcriptoribus cõſultis,neqꝫ conſulta ipſa ueritate,ſed ab Hæreſi in omnem inſaniam raptati. Incredibile ſi quidem eſt, quam iactabundum ſit illud genus,ubi ſe gloriæ aliquid adipiſci poſſe arbitrantur. Neqꝫ retinent impetum cum ſuccurrit aliquid,maxime cum ſe uera dicturoſ exiſtimant. Hanc gloriam præter modum affectant in litteris. Vt quoniam res per ſe glorioſa eſt, & magnifica,& quia Barbari uocati atque habiti prius ſunt, alterum acquirerent philoſophando, alterum propulſarent. Honore uidelicet adepto,dedecore deiecto. Vnaqꝫ ea re ſe barbaros a ſcriptoribus uocatos arbitrantur,quod imperiti literarum eſſent,cum tamẽ non ad literas illi,ſed mores potius reſpicerent. Vbi igitur literas attigiſſe cæperũt, mirabili ſunt omnes ardore accenſi ad ſcribendum,repleueruntqꝫ cõſcriptioribus orbem uniuerſum,cum ad editionem propere cõuolarent,alterqꝫ alterum præcurreret. Et barbariẽ quidem linguæ fortaſſe deterſerũt,ſed pectoris Barbariem nõ depoſuerunt. Nam quod olim im

petu corporis atq; armis faciebant,ruentes ſcilicet ac ſine ulla humanitate uiuentes, ob quod Barbari uocabantur,hoc faciunt nunc ſcribendo. Raroq; eorum eorum ſcripta uideas , non ſuam gentem, ſuoſque ſcriptores redolentia . Suſceptis igitur literarũ ſtudiis,duæ affectiones,in illis hominibus inter ſe commiſtæ ſunt,feritas illa priſtina;& opinio adeptæ ſapientiæ. Additumq; feris ingeniũ eſt.ex hisq; duobus effectibus,iactantiam & crudelitatem pepererunt. Ex quo non tam eccleſiam, fœdiſſimis & barbarie ſua digniſſimas contumeliis affecere, ſed in alios etiam ſcriptores inuecti ſunt. Vna ea re quod optabãt maxime, gratiã ſe & famã eruditionis adipiſci apud omnes arbitrantes. Ex eadem etiã cauſa profectum:ut hiiſce temporibus, antea inauditum,cenſurã grauiſſimã arripientes, & quaſi homines eſſent cœlitus miſſi,omni ſanctitate, ac pietate condecorati, caſti, continentes ,ſobrii, non ebrioſi, non ingluuie;& luxui dediti ,diſputare de religione cœperint. Eam omnem caſtigare , & renouare, uetera inſtituta abolere,abolere cœrimonias conati fuerint. Quicquid ſcriptum ſancitumq; a maximis ſanctitate & eruditione uiris eſſet, uiliſſimo loco habuerint. Nullus gradus,nullæ leges,nulla inſtituta, nulla ſanctitas, nulli nõ homines illis diſplicuerint. Antiquiſſimorum, celeberrimorumq; ſcriptorum autoritatẽ nihili facientes,ſuã illis autoritatem præferri maluerint . Vt ſiquid diuini illi ac cœleſtes

uiri dixiſſent,& in oppoſitum ſtarent hi meliores, illorum repudiare, ſuam comprobare ſentẽtiã optarũt. Vt relicta tota uetuſtate, reiectis antiquiſſimis monimentis, contempta ab Apoſtolis uſq;, omni ſcriptorũ celebritate, unis iſtis fidem habeat genus humanum. Nihil ſit antiquioribus credendum, ſi cõtra perſuadeamur ab iſtis. Nulli ſtandum, Nihil aſſerendum, niſi ſit horum autoritate comprobatum. Imo neq; hac uel illa lege uiuendum: non philoſophandum, nulla religio ſuſcipienda nulla: inſtituta, nullæ leges, niſi illorum cœleſti ſapientia conſulta. Nam tãquam cœli & terræ momi exorti ſunt. Omnium ſunt contemptores ac deriſores, ſed præcipue ſacrarum rerũ, & quicquid habeat ullam religionis ſpeciem. Omnibus detrahunt, omnibus maledicunt, calumniantur omnia, uexant, ac proſcindunt. Ingenium enim ſibi & ſapientiam ante omnes tribuunt, ut nullam opinionum ſuarum falſam eſſe poſſe putent. Aiunt tyberin liquiſſe Romam, Athenas Mineruam; & ad ſeſe conuolaſſe. Italiam, ingeniũ, ſapientiam, eloquentiam, amiſiſſe, ſe ſolos infuſæ cœlitus ſapientiæ patuiſſe. Cæteros eſſe tanquam humi reptantes pecudes. Religionem eſſe ſuperſtitionem, Omnes magnis & infinitis erroribus detineri. Hæc igitur tanta præſumptio, tam inaudita ubique terrarum audacia ex eo proceſſit, quod genti per ſe prius iactabundæ & glorioſæ,

additum ſit id,ex quo naſci poſſet maior iactantia. Cumque ſint admodum pauci, qui ob eruditionem;& ſcientiam non inflentur,quem tandem hunc affectum in eis futurum credimus, qui ſint natura inſolentiores?quare nemini mirum uideri quod tanta ſit illorum ingeniorum procacitas ,cum omnium bonorum uirorum,bonarumque rerum contemptu. Eſt autem riſu digniſſimum,quod frigidi & tardi a ſtupidis uocemur. quod caritatē nos doceant,& modeſtiam in nobis chriſtianā deſyderēt,qui ſeditionū peſſimarum autores fuiſſent,quod luxus, intemperantiæ & gulæ, Epiſcopos & monachos arguant qui omni modeſtiæ nuntio remiſſo, in ea uitia ruant precipites. quod monachi, uentres & ingluuioſi ab edaciſſimis & ebrioſiſſimis uocentur. Quod reiiciātur,antiquiſſima inſtituta,ueterrimæ leges abolean tur ſanctiſſimi ſcriptores a deſpicatiſſimis quibuſdā ſordidiſſimisq; hominibus, & qui precario gloriolam apud plebem mēdicarent,exautorentur:quibus nullæ uirtutes eam audaciam iniicere potuiſſent. Tāta uero fuit oſtētationis libido,ut perſpicere non potuerint,fore ut omnibus gentibus Chriſtianorum, eſſent deriſui?ac ſolis uulgaribus quæ dicerent fore probabilia? Sed rapiebat eos tranſuerſos æſtus gloriæ, ac nominis comparandi, & domeſtica illa feritas, & odium quo deferuebant in religionem.

Digitized by Google

Adiuti quoq; ſunt culparum noſtrarum multitudi ne, quę ordinem premunt Eccleſiaſticum. Quas tamen non erat cur illi tā petulanter reprēderēt, quos nulla ſanctitas in taxādis uitiis alienis, audaces poſſet efficere. Sed qui ſibi ſuorum criminum eſſent cōſcii, aut a mordēdis aliis abſtinere penitus debuerāt, aut humaniores eſſe in reprendendo, aut ſine impietate erat id faciendum, ut uitiis caſtigatis, religio defenderetur, non eadem cum illis plaga feriretur. Quod ſummæ improbitatis eorum fuit teſtimonium. Nos igitur expoſituri cauſā cur quidā Germani hoc tēpore ſedis Romanæ dignitatē & principatum, cui totus terrarum orbis a Deo & uetuſtiſſimis imperatoribus ſubiectus eſt tollere conati fuerint, & in defenſionem huius impietatis quid aggreſſi fuerint, exitium ſcilicet & euerſionē totius religionis, hæc diximus. Aliam quoque cauſam non minus fortaſſe ueram proferemus.

Si quis enim ſecum reputauerit, cur præter omnes chriſtianas nationes, nō ſolum nunc ſed ſæpe alias ſolæ illæ nationes diſſidium cum Eccleſia fecerint, ac tam crudeli odio in eam accenſi fuerint, & errorē præceptores eorum defendentes, omnes propemodum ſcripturas extorſerint, eam quoq; cauſam inueniet fuiſſe. Vt enim Germani præter omnes exteras nationes, ægre ac ſummis cum difficultatibus olim ſub imperio Romano continebantur, iniquiſſimo ferentes animo, ut qui ſibi fortitu-

dinem ante omnes gentes tribuerẽt, & corporis atq; animi uiribus ſe cæteris præſtare cognoſcerent, aliorum iugo premerentur, & non ipſi potius eorum domini eſſent; maxime cum ſibi bellicam gloriam uendicarent, & aſſueti prius eſſent cuidam uagę libertati, ſic poſtq̃ imperii ſedes ad eos tranſlata eſt, quæ eſſet ante Romanorum, etiam eam dignitatem ſemper inuidiſſe Romanis & Italis cogniti ſunt, quæ & omniũ eſſet maxima, & omnia terreſtria, etiã ipſum terrenum imperium eſſet illi ſubiectum. Quod nos & a Deo, & ab ipſis etiam imperatoribus inſtitutum paulopoſt oſtẽdemus. Quæ quia eorum neq; eſſet, neq; iure eſſe poſſet, eam & reiecerunt, & uituperare & infringere atq; iminuere nunq̃ deſtiterũt. Ideoq; non tam hoc tempore q̃ olim, ſæpe ab ipſa Eccleſia defecerunt. Neq; enim noui quicq̃ attulere Luterani, ſed partim uetuſtas, partim recentes hereſes ſuſcitarunt. Sed hæc eo fortaſſe ſunt nunc peſtilentiora, quod litteris & doctrinis adiuuantur. Sic & diſſidiũ iſtud, hoc omnium præteritorum ſit fortaſſe peſſimũ, ꝙ diſerte & adhibitis ſcripturis licet perperam interpretatis confirmatur. Fuiſſe uero illis diſſidia cum Romana Eccleſia, & quidem maxima, maximeq; diuturna, multa docent teſtimonia, quorum cæteris pretermiſſis, unum tantum proferemus. Idoneum certe ad rem oſtendendam, & dignum, quod ab omnibus Chriſtianis obſeruẽt: ut cognoſcant uitio ipſius gẽtis eſſe factum, ut ſeſe ab Eccleſia diſſo

ciarent,non uitio religionis ſicut ipſi calumniãtur, aut eorum qui religionem adminiſtrent. Hoc autẽ eo maxime citare uoluimus, ꝙ uideatur horum temporum imaginem repræſentare. Iuo ſanctiſſimus ac doctiſſimus ut ea tempora ferebant, Eccleſiæ, Carnotenſis quæ eſt in Galiis, Epiſcopus, cum ad paſchalem ſecundum ſummum Pontificem ſcriberet, hæc ait. Domino & patri ſuo paſchali ſummo pontifici, Iuo humilis, Carnotẽſis Eccleſiæ miniſter, filialis obedientiæ famulatum. Nouit ueſtra paternitas, quia regnũ francorũ, præ cæteris regnis Dei, ſedi Apoſtolicæ ſemꝑ fuit obnoxium. Idcirco quantũ ad ipſas regias perſonas pertinuit, nulla diuiſio fuit ĩter regnũ & ſũmũ ſacerdotiũ, quod ergo hactenus cũ pace & utilitate eccleſiæ obſeruatũ eſt, humiliter petimus ut de cętero obſeruetur, et regni francorũ pax & ſũmi ſacerdotii, nulla ſurreptione diſſoluatur. Qđ idcirco prælibauimus, quia audiuimus clericos Tornacẽſes ad Apoſtolicã ſedẽ uenifſe petituros, ut Apoſtolica ꝑceptione ꝓpriũ poſſint habere Epiſcopũ, & Nouionẽſis Eccleſiæ fruſtrari priuilegiũ, qđ ne fiat ſicut filii & fideles & rogamus & cõſulimus. Vt ſtatũ Eccleſiarũ, qui quadringentis fere annis durauit, incõcuſſum manere concedatis. Ne hac occaſione ſchiſma qđ eſt in Germanico regno aduerſus ſedẽ Apoſtolicã, in Galliarũ regno ſuſciteris. Et quę ſecunt̃ in libro ſuarũ epiſtolarũ q eſt in bibliotheca doctiſſimi ac ſũmi uiri. D. D. Dñi

ci Grimani cardinalis, quã poſt eius obitũ, ad chriſtianæ religionis decus, & utilitatẽ ſtudioſorũ, Marinus, eius ex fratre nepos & ipſe cardinalis, litterarũ patronus, Venetiis in nr̃o cænobio ſc̃ti Antonii erexit. Audiſtis igit̃ ſchiſma Germanoꝝ id tp̃is aduerſus Eccleſiã? Fluxere ab eo tp̃e quadringẽti duo annі. Ex quo apparet, Germanos q ea tẽpeſtate, qua religio chriſtiana erat incolumior, & Eccleſia maiori erat uenerati õi, rebelles fuerunt, ſciſſurãq; fecerũt, facilius id eos auſuros fuiſſe hac tẽpeſtate, non tam ꝙ peccata in Eccleſia creuerũt, q̃ ꝙ ab omni pietate & uenẽratiõe paulatim recedũt, & quia ſunt nũc eru ditiores. Hunc enĩ fructũ ex lr̃is conſecuti ſunt, ut eas in exitiũ religionis didiciſſe uideant̃. Qđ nõ de oĩbus dico. qd igit̃ eos facturos cõtra pietatẽ, cõtra diuinas leges par erat, qui in ipſa prope recenti conuerſione calcitrabãt? Simul uero in hac epiſtola quę uetuſtiſſima eſt, obſerua regnũ Francorũ & cætera regna appellari regna Dei, eaq; omnia ſummo ſacerdotio eſſe ſubiecta demonſtrari. Et regnum francorum illi præ cæteris ſemper paruiſſe? Ex quo colligitur ab eo tempore: quo franci (ut eius utar uocabulo) religionem chriſtianã ſuſcepiſſent, ſemper Romanæ ſedi paruiſſe. Eorũq; eccleſias ad nutum ipſorum Pontificũ fuiſſe adminiſtratas, ut ẽt ex reliqs eius libri epiſtolis colligit̃. Eſt aũt eius tp̃is ſpatiũ uſq; ad hãc ętatẽ, ſupra octingẽtos annos. Illud quoq; obſeruatiõe dignũ, ꝙ Romanũ rogat Pon-

Digitized by Google

tificem, ne admiſſis romanenſibus eſſet cauſa diſcordię quę eſſet & in Germania. Ex quo ex affectibus hominū, nō uera & legitima cauſa, ea diſcordia in Germania ſurrexiſſe cognoſcitur. Sed reuertor unde digreſſus ſum. Si quis igitur ipſorum Luteranorum naturam cauſam fuiſſe dixerit, ut Eccleſiā hoc tempore non ſolum aſpernati fuerint, uerum etiam illi crudeliter detraxerint, ac maledixerint, fortaſſe nō falletur. Credimus ne igitur eos id facturos fuiſſe, ſi ſūma dignitas apud eos fuiſſet? Fuiſſe uero exteras natiões dignitatis huius appetētiſſimas, optaſſeq; ſemper ut ad ſe transferret, relinqueret Romā, atq; Italiā, declarat etiam factum Clemētis quinti, qui cum eſſet Gallus, ſedem in Galliam tranſtulit, ubi & eum numerū cardinalium ex Gallis creauit, ut optaſſe uideretur omnem futurum Pontificem eſſe Gallum. Quod ſæpe, & ab aliis ex aliis gentibus eſt attentatum. Sed peccarunt in eo ſupra omnes Luterani non tam ſua ipſorum culpa, q̄ culpa ſuorum præceptorum, qui eis perſuaſerunt non eſſe tanti faciendum Romanum Pontificem, quanti fieret ab omnibus. Eamq; maieſtatem non illi diuinitus collatam, neq; ab antiquis imperatoribus fuiſſe confirmatā, ſed ipſum ſibi eam uſurpaſſe. Atq; hæc cum dicerent, duas uel tres extortas ſcripturarū interpretationes proferebant, ſiue aſtu id faciētes, ſiue tanto, quanto ingenio ualerent, præcipitātes ſcilicet ſuas cogitationes, eaſq; ad maturitatē peruenire nō

permittētes

Digitized by Google

permittentem. ex qua cauſa fiebat, ut ſiquid priori ſententiæ contrarium libros legendo poſtea reperiſſent, prudenter occultarent, ne tã turpiter hallucinati prius uiderentur. Sola enim libido eos detinebat, atq; illuc tantum intentos habebant aſos ut Romanum Pontificem: qualis qualis eſſet, ſiue bonus, ſiue malus, totis conatibus lacerarent, omnemq; Eccleſiam maledicentia et procacia dehoneſtarent. Proferam uero paulopoſt impietatis huius euidentiſſimum teſtimonium. Et iuniores quidem ſuorum maiorum, et eorum qui celebriores apud eos eſſent morem ſequuntur, ut ſi quid ſcribant, totũ Germanæ procacitatis ſit plenũ, moxq; impreſſioni, quarum eſt apud eos maxima copia traditur, perq; omnem Germaniam, uno temporis momento deuolat, doctiq; et indocti ſcribunt poemata paſſim. Eam ob cauſam inflammantur odio quotidiano, uenenumq; ſibi inuicem ſuggerunt ſicut aſpides, ut neq; ſacrarum literarũ adiuuet eos lectio, neq; præceptis ullis propellant ex animo uirus: ſed inde potius ſumunt detrimẽtum, unde capiendum fuerat remedium. Nulluſq; eſſet tam ſanctus ſcriptor, tam eloquens, tam e mediis cœli penetralibus demiſſus qui pſuaderet eis, nõ eſſe chriſtianam religionem ſuperſtitionem. Et Epiſcopos atq; monachos quales quales ſint, non eſſe extremis ſuppliciis deputandos, ꝑpter improborum aliquot exemplum, quibus reliquos omnes cenſent

Digitized by Google

eſſe ſimiles. Atq; hæc non de bonis et uere Chriſtianis, qui apud eos plurimi ſunt, etiam mihi notiſſimi, dico, ſed uulgaribus, et his literatis, qui uulgaribus eſſe ſimiles uoluerunt, & qui Luteranam Barbariem amplexi ſunt. Quo igitur erant natura prius in diſſenſionem ab Eccleſia Romana propẽſiores, hoc ſunt facilius a ſuis præceptoribus, ad priſtinum odium exaſperati. Nunc aliam cauſam ſi placet audite. Etenim accurate et diligenter perſpiciẽtibus cur in Germania crebriores q̃ tota Europa exortæ fuerint hæreſes, diutiuſq; uiguerint, ea cauſa eſt exiſtimata, ꝙ ſit ea gens ſimplicior, ac minime ad fraudes & dolos euigilans, ſed cui facile poſſint, quæ dicuntur, fieri probabilia. Cũq; omnis multitudinis errare, teſte Ariſtotele, proprium ſit, tum hoc illis accidere crebrius et fortius neceſſe eſt, qui moribus ſint ſimpliciores. Facile igitur eorum animi impelluntur, & ad perſuaſionem aures habẽt accõmodatiſſimas, modo quis ſit paulo eloquentior. Eamq; ob cauſam euenit, ut Martinus atq; impietatis eius comites, quaſi per gradus ſenſim procedentes, nunc unam, nunc alteram Hæreſim ſuexerint, donec in eas fabulas, ac nefaria dogmata ſint ꝓgreſſi, quæ Turcæ difficilius omneſq; religionis Chriſtianæ hoſtes credidiſſent. Ea tamen populi Germaniæ et crediderunt et comprobarunt. Neq; populi ſolum, uerumetiam eruditiores, et qui minime uulgares eſſent habendi. Nam

Martinus primum maledicere Pontifici Romano cœpit, tum eius autoritatem imminuit, poſtea negauit eum reliquis Epiſcopis eſſe maiorem, ſed æqualem eſſe omnibus dixit, Proceſſit ulterius, dignitatem, autoritatemq; omnem abſtulit. Tandem Petri ſucceſſorem eſſe negauit. Negauit Petrum Romam aliquando ueniſſe: ímo Italiam unquam uidiſſe. Miror cur non Petrum dixerit nunquam fuiſſe. Sed hoc contra Romanum Pontificem nihil erat. Per eoſdem gradus in euertenda religione proceſſit. Primum, ſecũdum Euãgelium dixit eſſe uiuendum, proiiciendaſq; e medio tot cerimonias. Hucuſq; bene habet. progreditur, tollit confeſſionem quia pariat ſcandalũ. Tollit imagines, quia fit idolatria in eis adorãdis, Tollit ieiunium, quia inuentum eſt ab hominibus, et his qui decernere talia non poſſent, Romani uidelicet Pontifices. Tollit cœlibatum, quia contra iura naturæ, et in perniciem generis humani. Serpit ulterius, gratiſque auditoribus ſeſe accommodat. Deſtruit monachatum: quia in monaſteriis ſeipſos ſepeliunt, et ea deuouent, quæ non poſſunt. Idem in uirgines decernit. Atque hic ueluti in medio itinere requieuit, ut maiores eſſent in progreſſu uires. Rurſum igitur inchoat Tragœdiam. Dubitat aliquid de Euchariſtia, Negat ſeptem ſacramenta. Dubitat rurſum de Baptiſmo. Liberũ arbitrium, uocat ſeruũ arbitriũ. Negat

Digitized by Google

omnes ſcripturas præter utrunq; teſtamentū. Falluntur hiſtoriæ, Sanctiſſimi patres decipiūtur, delirant uetuſtiſſimi ſcriptores. Tandem omnis religio eſt illi ſuperſtitio. Non ſunt inferi, Non eſt purgatorium, omnia fabulæ ac ſomnia. Hæc igitur in conuentu totius Germaniæ improbus ille dicebat et audiebatur, Nihil mali illis dicere uidebatur, nō uociferabantur: non lapides iactabant, non os impium coercebant, ſed erant ad auſcultandū aures attentæ, et quia ab homine uerſipelli, et fraudulento, et furioſo ea dicebantur, facillime credebantur. Hæc quidem in Gallia, Hiſpania, Italia, reliquis ue Chriſtianorū prouinciis nūq̄ accidiſſent. Permiſſa ſunt, ut dicerentur, et credita in Germania, propter hominum ſimplicitatē, propter odiū, quo in Romanam eccleſiam, quæ caput totius eſt religionis eſſent incenſi. Non enim Hiſpani, non Galli, non Itali paſſi hominem fuiſſent, ſed in ipſis eū conatibus īterrupiſſent, et e medio luē execrabilē ſuſtuliſſent, princeps aūt et magiſtratus germanię quoq; ītererat īpietatē extinguere, libēter audiēat, qcq̄d aduerſus eccleſiā diceret, tātū erat inimicitiarū in eorū animis, cōtra Pōtifices, et eccleſiaſticos oēs conflatum. Ideo quarto loco hanc cauſam ponamus. Siquidem et illud hanc hæreſim apud Germanos ſuſcitaſſe creditur, quod forte primo loco fuerat ponendum, multiplices ſcilicet corruptelas, quas ſcelerati, et imperiti ſacerdotes repererunt,

Digitized by Google

ſunt,et ad ipſam purá, ac ſanctá religioné adiũxe rũt. Vt.n.apud Hebræos,legi ſanctiſſimæ ab aua ris ſacerdotibus corruptelæ additæ fuerãt: ſic ĩ nõ nullis locis factũ ẽ in religione chriſtiana. Verũ ſi cut corruptelæ ſunt ſuo noĩe uocandæ,ſic quicqd eſt religio nõ debet inter eas corruptelas cẽſeri,qđ factũ ẽ a nõnullis Germanis. Eſt.n.pura, ac ſacro ſancta religio,quá a Ieſu Chriſto,et Apoſtolis, eo rũq; ſanctiſſimis ſucceſſoribus accepimus. ſunt et nõnulla,q̃ neq; religionis noĩe,nec religio eorum noĩe debet appellari. Fieri igiẽ ſecus nõ poterat,ut quoniá eſt natura cõparatũ,ut oĩs optima reſp.oĩs ſanctus,atq; laudatiſſimus ſtatus ſenſim recidat in cõtrariũ,priſtinũq; decus amittat,qn et chriſtiana religio idipſũ pateref,et ab ĩperitis,et prauis homi nibus aliqua pte lędereẽ. Sed nõ erat cur deſtruere tur ipſa religio,ſicut neq; obliteranda erat lex diui na pp ſacerdotũ illoꝝ improbitatẽ. Nõ confeſſio tolléda,nõ imagines auferẽdæ,nõ uita,quá mona ſticá uocãt, tã execrabiliter uituperáda. Nõ oĩbus ꝑcacitatibus,oĩ petulãtia,oĩ barbarie,in ipſam ſan ctitatẽ,et modeſtiſs.uiros utendũ. Quoniá igiẽ fa ciles erãt Germani ad pſuadẽdũ, ſimplices ad ĩdu cẽdũ,facile quoq; ſunt ĩ religionẽ eoꝝ plures a ſuis præceptorib. irritati, ꝓpoſitis qbuſdá corruptelis, q̃rũ auxilio religionẽ extinguere illi conabanẽ. Et qui p ſe in odiũ erãt ꝓpẽſi,nulla ſunt difficultate: ad maiores: acerbioreſq; inimicitias concitati. Ge nus quoq; eſt hoĩum irãcũdiæ: et furori ſubiectũ:

et quo plus habẽt audaciæ,eo minus rõis,neq̃ intel ligũt cũ incanduerunt q̃d faciãt: ſed ferarũ more ruũt. Nihilq; illis piculoſius,ubi paulũ fuerit ꝓuo cati. Frenãdus igit̃ ĩpetus fuerat,agẽdũq; rõn abi- liter,ut ſi q̃ auare,et ĩpie peccaſſent,eoꝝ uitã tantũ mõ ĩſectarẽt̃,nõ ẽt ꝓbos,eidẽ petulãtiæ ſubderẽt. Q d̃ certe faciũt illi dũ ĩ uniuerſũ oĩbus uitupãdis ĩcũbũt. Aut ipſæ ſeorſũ corruptelæ fuerãt deteſtã dæ,nõ una cũ illis,religio tollẽda. Quarto igit̃ lo- co,ex quo tãtũ ĩcẽdiũ ꝓceſſerit,nõ dubiũ ẽ, q̃n ſa cerdotũ auaritia,eorũq; æterna cupiditas fuerit, q̃ tãq̃ exactores ac uectigales tributis eẽnt præfecti. Qui ĩfinita mala,ſcelerata ĩflãmãte auaritia ppetra rũt,uitupabileq; Ro. ſedẽ fecerũt,q̃a crederent̃ ea nõ ſine põtificũ uolũtate fieri, Q d̃ certe nõ erat,ni hilq; eorũ illi reſciſcebãt: ſed eoꝝ libido cũcta con fundebat,oẽmq; ſctĩtatẽ uenalẽ faciebat. Ex quo execrabiliſſimo ac teterrimo facinore,execrabile & teterrimũ ſcãdalũ naſci fuit neceſſe. Vt.n.ĩprobita te et auaritia ĩperatorũ,& ꝑpetuis exactionib. q̃bus populos uexabãt,olim Maumethẽſiũ ſecta exorta eſt,ſic ex hac ĩprobitate ſacerdotum, fœda hęreſis, ſęuũq; diſſidiũ ẽ ſuſcitatũ. Sed hęc ĩpii exactores, ĩprobiq; ſacerdotes fecerũt,cũ alioq̃ ĩnumerabilis multitudo nõ mõ a tãto piaculo inſons fuerit: ſed uehemẽter ẽt execrata fuerit. Nõ ſunt prętere a tot mala,quot iactãt Luterani, odii & ĩuidię ꝓpriũ ẽ: exaggerare calũnias: exaggerat̃ ſcelera. Deſcribũt hi oĩum flagitioꝝ Idæã,eãq; uni Epiſcoporũ,alio

rũqꝫ ſacerdotũ affligũt: ſed uix unũ repias, ĩ quẽ tot ꝓbra ꝯueniãt, niſi ſit ꝑditiſſimus: et ab oĩ penitꝰ pietate remotiſſimus. Qđ ĩ tãta ſacerdotũ multitudĩe nõ ẽ ĩpoſſibile. Vnũ igr̃ hmõi aſſumpſerũt, cuius mores atqꝫ neqtiã oĩbus uellẽt eẽ cõem. Reſpuẽdæ itaqꝫ fuerãt et excutiẽdę corruptelæ e tota Germania, retinẽda uero religio, q̃ cultu Dei ĩterıore et exteriore ꝯtinet̃. Qui ſi ĩteriorẽ illũ approbarint, exteriorẽ abiecerint: breui ad priſtinã illã barbariẽ reuertent̃. Satis fortaſſe ẽ ſapiẽtibus: ſi Deũ ĩterius colãt, ſed uulgares niſi extrinſecus cerimoniis et diuinis ĩſtitutis ꝓuocẽt̃, amittent tũc pietatẽ, cũ ſupſtitionẽ effugere docebunt̃. Qđ certe iã ꝓpe accidiſſe uidemus. Sũt ĩ Italia Germani, q ieiuniũ et a carnibus ĩ q̃dragesima abſtinet̃ ſupſtitionẽ eẽ putẽt: iõ ne ĩ paraſceue, qdẽ abſtinẽt: ſed hoc leuius: ſi cũ aliis multis malis cõparet̃. Quid memorẽ militũ Germanorũ ĩ Italia crudelitatẽ, q erãt ĩfecti hac hæreſi? Quot ſcrõs uiros trucidarũt, qa putarẽt ſacrilegiũ qcqd ullã hẽret pietatis ſpẽm? quot ſacras uirgines diſcerpſerũt? Diuoꝝ reliqas ac memorias Romę et aliis locis turpiſſime cõſpurcarũt? Quas eoꝝ maiores tot terraꝝ ſpacia trãſmittebãt ueneraturi. Et cũ ꝓpria ſit militũ crudelitas, et ĩpietas, hoꝝ fuit multo maior ac deteſtabilior ꝑꝑ hęreſim. Digni igit̃ ſunt quos oẽs chriſtianę gẽtes execrẽt̃, ac ueluti furioſos, tartareoſ ſpũs refugiãt. Hoc.n. emolumẽti peperit plurimis eoꝝ hęc hęreſis, ut uulgares qdẽ ac ruſticos reddiderit truciores, oẽmqꝫ eis hũanitatẽ detraxerit, ut

ad antiq̃ illã barbariẽ reuerſi pene uideanť, ciuilio-
res aũt et qui lr̃is incũbũt, alio genere crudelitatis ef
fecerit imites, ut ſcribãt. ſ. ꝓcaciſſime, o ẽq; ſcriptoꝝ
genus calũniis et maledictis: et iactãtia et oſtẽtatio-
ne repleant. Principes fuere Eraſmus et Martinus,
quorũ poſtremi qui ſcripta legerit, illico barbaricã
mentẽ agnoſcet. Hoiem furiis exagitatũ, iactãtem
ſuas minas, et uerius exprimã, ſentiet aliquã e feris
quæ penitiſſimas incolũt ſyluas, ſua uerba loquen-
tẽ, uerba dico nõ humana, ſed ferina. Vt ſi Leones
rabidiq; canes poſſent loqui nõ alia lingua, alio ſo-
no ſint locuturi. Poſtremo tãti incẽdii, atq; ruinę cã
referť aliqua ex parte in quædam monachoꝝ, ſiue
religioſorũ genera, in quibus cũ bonarũ lraꝝ iperi-
ti: malarũ aũt peritiſſimi pleriq; inueniantur ex eo
duæ affectiones in animis eorũ naſcũtur, ut tum bo
nas cõtemnãt lr̃as, ac uera, et digniſſima ſtudia de-
teſtẽtur, tũ ob illã malã philoſophiã cui dediti ſũt,
cuius eſt ꝓpriũ hoiem glorioſum et arrogãtẽ efficere
re, omnes bene eruditos et contemnant: et in eos
ſæpe crudeliſſime iuehanť. Cũq; ſe ipſos religionis
chriſtianæ colũnas arbitrenť, ſui iuris eẽ putãt hęre
ticos ꝑquirere, eoſq; e tenebris extractos publico in
cẽdio cõcremare. Itaq; tãta ẽ eoꝝ arrogantia, tantũ
ſupciliũ ut ferri ſæpenumero nõ poſſint. Leuiſſimis
de cauſis crimẽ hæreſeos intẽtãt, et ĩ manifeſtũ peri
culum etiam bonos uiros ſæpiſſime adducunt: ſed
eos ĩuadũt pręcipue: qui aut cõtra ſua dogmata ali
q̃d iuexerũt: aut qui nouũ aliq̃d eruditiõis genus

ꝑdiderũt.Sicut ſuꝑioribus annis accidit ꝑꝑ noua
qdã et iſtis theologis icognita,nobiliſſimo principi
Ioãni Pico Mirãdulano,quẽ nihil tale merẽtẽ uene
rãdi qdã pſes hæreticũ ꝓnũciarũt.Quãta uero tra
gędia iſtis ãnis Ioãni Reuchlino uiro bono et eru/
dito ꝑꝑ eruditionẽ hebraicã,ab hís de qb. agimus,
excitata ẽ?Hæc igr̃ et hmõi multa/irritarũt oẽs do
ctos uiros:et eo adegerũt ut ſe ſcribẽdo ulciſci cura
rint. Vt libros cõtumeliis eorũ repleuerint:fanda et
nefanda aduerſus oẽm religionẽ ꝑtulerint.Quis.n.
etiã cui recta mẽs ẽ,nõ ſtomachet̃,cũ eos audit ſuas
illas nugas,indoctã illã ac diſputatricẽ theologiam
ueræ ac ſynceræ philoſophiæ præferre? Hoc ẽ cum
cœnũ nitẽri auro,cũ tenebræ luci præferũtur?Cum
ueteres theologos/humaniſtas et grãmaticos appel
lãt?eoſq; theologoꝝ noĩe:qa ſophiſtæ non fuerint,
dedignãt̃. Alii præter hæc q̃ modo enumerauimus
mala,ẽt id habẽt peculiare ſtomachoſum, inuiſum,
atq; odioſum/ꝙ eorũ pleriq; ſe uehemẽter in cõlori
rium et amicitiã principũ ac nobiliũ coniiciũt:ſecre
torũ q̃ nihil ad ſe ptinẽt,ſunt cõſcii:ꝙ queſtus gr̃a
eorũ nõnulli oẽm angulũ irrepũt,oĩa conant̃: ꝙ ni
miũ hypocritæ ſint,ꝙ nimium ſe in negocia ſæcula
riũ imiſceãt. Ex quo grauiſſima ſępe mala oriri ne
ceſſe ẽ. Quæ cum ab aliquibus improbis emerſerũt
aliqñ,totũ dehoneſtarũt ordinẽ, odioſumq; apud
plebẽ: et eruditos fecerũt. Fecerũt ut tales oẽs eẽ cre
derent̃.ex quo execratio et ꝯtẽptus totius religiõis
cõſequutus ẽ. Oĩum cerimoniaꝝ,oĩum diuinoꝝ ini

Digitized by Google

ſtitutoꝝ abhōinatio, pp peſſima tātū quorūdā exē pla. Ineptā igiẽ illā et cōtēptiſſimā ac faſtuoſā theologiā, malāq; uiuēdi rōnē q̄ bona ſui parte ex falſa iſta theologia ꝑfecta ē: hāc hæreſim, hoc incēdium excitaſſe certiſſimū ē. Nō mō. n. ad bene uiuēdū ꝑ illā eruditionē nihil ꝓmouemus, ueꝝ ea magis infatuat mētē humanā, adimitq; ſenſum ac guſtū ſctāꝝ ſcripturaꝝ, totūq; peſtifera quadā cōtagione inficit aīum. Vt niſi qs ſecū attulerit ab ī cunabilis bonitatē naturæ, ab ea ī multos errores adducaẽ. Eſt. n. impura theologia. i. erroribus et ambitiōe philoſophorū cōtaminata. Nec in ea præter nomen et gloriā et oſtētationē, quæriẽ q̄cq̄. Quia igiẽ hi quos memorauimus huic ſupra cæteros addicti ſunt, factū eſt, ut ea tales eos reddiderit, qui et ī ſe et in totā religionē multos cōcitarint. Igiẽ poſtq̄ eo ſe crimine cōmaculaſſent Luterani: q ſedi Apoſtolicæ detrahere, maledicere eāq; calūniari cœperūt, oēs illico mirabilis inceſſit ardor totius a fundamētis cōuellēdę religionis, iuaſitq; una oēs opinio: ut quemadmodū fictā nō uerā, recentē nō ueterē, hūanitus non diuinitus acq̄ſitā ſedis Romanę autoritatē ſe repiſſe putabāt, ſic cætera in ipſa tota religione arbitraria dicerent & prędicarent. Partim et ī ipſius ſedis odiū id factū ē, ut q̄a cerimoniæ atq; īſtituta fere oīa a Pōtificibus Ro. eſſent ꝑfecta, ī eoꝝ inuidiā etiā illa tollerentur. Quicq̄d igiẽ a pōtificibus eſſet natū putarūt eē tollendū, æq; hoīum memoria penitus oblitterādum. Quāobrē nō eſt dubiū, q̄n ī hac hæreſi ſit illud peſ

ſimũ, qđ ſummi capitis tollit autoritatẽ. Tunc.n. totius religionis cõtẽptus ſeqtur: cũ qđ in ea ẽ præcipuũ dánaĩ id qđ Cyprianus ille illuſtri uoce ꝑcla mat. Neq; uero ignorabamus ipſi ĩnumerabiles ꝑpe fuiſſe, q hãc ꝓuinciã ſuſcepiſſent: defendẽde a la tratibus feraꝝ ſedis apoſtolicę: ĩprudẽterq; iure merito me ab oĩbus iudicãdũ: q rẽ teſtatiſſimã, oĩque ſapiẽti certiſſimã uelim cõfirmare: ĩ tãta præſertim eoꝝ qui de ea ſcripſerũt multitudine. ſed quoniã ea ſumus allaturi: q̃ nemo hucuſq; in huius rei defenſionẽ attulerit: ꝓbaturiq; euidẽtiſſimis teſtimoniis ſumus, Romanũ Põtificẽ idẽ eẽ in moderãda religione, qđ ſit imꝑator ĩ regno terreno ac multo quoq; maius eo ꝙ nõ tã ab hoĩbus: ſed ẽt adeo, in uẽta ſit tãta dignitas, q̃tã hõ mortalis poſſet capere hoc nõ erubuimus breuiter de his ſcribere. Sed ſicut pauloante oñdimus aliqñ Germanos ab eccleſia Roma. diſſenſiſſe: ut cõſtaret: q̃ in id eẽnt ꝓpẽſi ſic oñdamus nũc: nõ primũ Luterũ auſum huius autoritatis auferẽdæ facinus: ſed ꝑmultos ẽt ante ipſũ maximeq; apud græcos. Mitto primũ cõmemorare maximã grecoꝝ ſuꝑbiã: q ut Cõſtãtinopolim, nouã Romã uocabãt: ſic ipſius urbis pr̃iarchã eq̃lẽ Romę ueteris Põtifici eẽ uolebãt. quã ſuꝑbiã ut ꝯpeſcerẽt ſapiẽtiſſimi Imꝑatores: ſæpe decreto ſanxerũt Põtificẽ Ro. oĩum eẽ primũ: id qđ euidẽtiſſime ꝓbaturi ſumus. Aggrediamur igr̃: ipſaq; ex quocũq; ſcriptore uerba ꝓferamus: maximeq; græca. ut, q a Gręci Romanis ſunt uetuſtiores: eoꝝ

autoritate: hāc rē euidētiſſime cōprobemus. Fuiſſe igit̃ apud illos: q̄ hāc autoritatē tollere eiſdē fræti rōnibus, quibus & Luterus ſint auſi: declarat̃ ī cōſcriptionibus Nicephoræ Grigoræ qui liber ē ī Bibliotheca diui Ant. canonicoꝝ regulariū Venetiis: quā Dominicus Grimanus et Marinus eius ex fratre nepos Reuerē. Card. ibidē erexerunt: ibi hæc ſcribit Barlahā Græcus monachus: qui et ipſe poſtea hæreſim cōdidit. Nā cū de ꝓceſſu ſpū ſcti falli latinos: eorūq̄ Pōtificē diceret: ſic ſcripſit ad Nicolaū archiepiſcopū μὴ τοῦτο ὅιου σεβάσμιε πάτερ, ὅτι τοῦ πάπα τῶν ὀρθῶν ἐκπέσαντος δογμάτων, τὸ πᾶν ἀπώλετο τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἡ τοῦ θείου πέτρου πίστις ἐξέλιπεν, καὶ οὐκ ἔτι βικάριος τοῦ χριστοῦ ἔσται ἐν τῇ γῇ· ἕκαστος γὰρ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων βικάριός ἐστι τοῦ χριστοῦ, καὶ τῶν ἀποστόλων διάδοχος· ὥστε κἂν ἅπαντες οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐπίσκοποι τῆς ὀρθῆς ἐκπέσωσι πίστεως, εἷς δὲ μόνος τοῖς ὀρθοῖς ἐμμένῃ δόγμασι, οὗτος ἐστὶν ἐν τῇ γῇ τοῦ χριστοῦ βικάριος καὶ ποιμὴν τῶν ἀπολειφθέντων ὀρθοδόξων προβάτων· καὶ ἐν τούτῳ ἡ τοῦ θείου πέτρου σωθήσεται πίστις· μεῖζον γὰρ ἀξίωμα, ἢ τὸ τοῦ ἐπισκόπου, παρὰ τῶν θείων ἀποστόλων οὐκ ἐγένετο· οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων γραφαῖς μνεία ἢ μητροπολίτου, ἢ ἀρχιεπισκόπου, ἢ πάπα, ἢ πατριάρχου. οὐδὲ πάλιν ἐπίσκοπον ἐπισκόπου ἄρχειν ἐθέσπισαν· οὐ γὰρ ἂν ἔχοι τις τοῦτο δεῖξαι ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων νομοθεσίας, ἀλλ᾽ ἅπαντες οἱ ὑπ᾽ αὐτῶν χειροτονηθέντες ἐπίσκοποι ἰσότιμοι ἀλλήλοις καὶ ὁμοταγεῖς ἐγένοντο. διὸ καὶ ὁ ἅγιος κλήμης οὐκ ἐπὶ τὸ ἄρχειν τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόπων, ὑπὸ τοῦ θείου πέτρου προεβλήθη, ἀλλὰ μόνον ἐπίσκοπος ῥώμης ἐγένετο. καὶ ὅσον γε ἐκ τῆς τοῦ κορυφαίου χειροθεσίας, οὐκ ἄλλο ἔχει ὁ πάπας, ἢ τὸ εἶναι ῥώμης ἐπίσκοπος. οὐκ ἄρχων τῶν ἄλλων γενόμενος ἀλλὰ ὁμοταγής, οὐ γὰρ ἐπειδὴ παππᾶς εἴωθεν ὀνομάζεσθαι, ἤδη τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπεροχῆς τινός, ἢ ἀξιώματος δηλωτικόν ἐστιν. καὶ γὰρ καὶ τὸν ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, παππᾶν εἰώθασιν ὀνομάζειν, καὶ παρ᾽ ἡμῖν ἕκαστος τῶν ἱερέων, παππᾶς ὀνομάζεται. παππᾶς γὰρ λέγεται πατὴρ ὥστε καὶ ἕκαστος ἐπισκόπων, εἰ καὶ μὴ ὀνόματι, ἀλλά γε πράγματι παππᾶς ἐστὶν τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ ποιμαινομένων.

Digitized by Google

Quorum is ſenſus eſt. Non eſt ꝙ arbitreris Reuerende pater, idcirco uniuerſam Eccleſiam concidiſſe Petriq; fidē defeciſſe ꝙ Papa a rectis dogmatis deuiarit, neq; ꝙ non ſit amplius Vicarius Chriſti in terra. Quilibet enim Orthodoxus Epiſcopus, Vicarius Chriſti eſt, et Apoſtolorū ſucceſſor. Quare etiam ſi omnes orbis terrarum Epiſcopi, e recta fide cecidiſſent, unus ſuper eſſet, ille Vicarius eſſet Chriſti, & legitimus Paſtor relictarum in recta fide pecudū, in eoq; uno fides Petri ſeruaretur. Nulla enim dignitas maior eſt ab Apoſtolis conſtituta, q̄ epiſcopatus. Neq; in ſcripturis Apoſtolorum inuenies unq̄ nomen Metropolitani, uel Archiepiſcopi, uel Papæ, ſeu Patriarchæ. Neq; ut Epiſcopus alteri Epiſcopo imperaret, illos decreuiſſe: neque quicq̄ huiuſmodi eos unq̄ ſtatuiſſe. Sed omnes qui ab illis electi fuiſſent Epiſcopi, æquales inter ſe erant, unaq; omnium authoritas. Ideo et ſanctus Clemens non eſt præfectus a Petro, ut omnibus orbis terrarum Epiſcopis eſſet maior: ſed ſolū Epiſcopus Romæ creatus eſt. Atq; ex eo ꝙ ei manus impoſuerit ſupremus Apoſtolorum, nihil eſt aliud aſſecutus, q̄ ꝙ Epiſcopus Romæ eſt effectus non ꝙ aliis ſit præfectus. Neq; enim, ꝙ Papa uocatur eo aliqua excellētiſſima dignitas ſignificatur. Nam et Epiſcopum Alexandriæ, ſoliti ſumus uocare Papam, & omnes Sacerdotes apud nos eo nomine ſolent uocari. Papa enim patrem ſignificat.

Quamobrem quilibet epiſcoporum, ſi non nomine, ſaltem re eſt Papa ſuarum pecudum. Hæc quidem ille. Vidiſtis igitur Luteranæ prauitatis imaginem, et ad amuſſim expreſſum ex officina eius hominis hæreticum, uel potius præceptorē et anteſignanum. Hoc differunt, ꝙ Martinus natus ad Oceanū, iactantius loquitur, ut quaſi gladiatorē, uel thraſonē quēdam ſua facinora iactantem, prodigioſaſqꝫ minas intentātem audias. Is aliquanto agit modeſtius. Sed ad eius uerba, nos aliquid reſpondeamus. Homo ad hæreſes ſuſcitandas et ipſe natus et factus non potuit: et hæc ex eadē ſentina non proferre. Fuit enim is Balaham bifariam hæreticus primum ꝙ proceſſum ſpiritus ſancti ex filio negauit, qui fuit Græcis olim cōmunis error. In eoqꝫ dicit Romanum errare Pontificem, quaſi ſentiret cum omnibus Italis, quos illi putabant hæreticos. Qua de re ſæpe ſæpius diſputatum eſt. Altera eius hæreſis eſt, et quidem fœdiſſima: quæ per ſua capita digeritur apud Græcos, ut in eodē libro uidere licet, et inter alia ὅτι ὁ θεὸσ χριστιανῶν, οὐ ἐστὶν ἁγία Τριὰσ, οὐκ ἐστὶ Τριὰ πρόσωπα, ἀλλα μία ἐστὶν ὑπόστασισ, ἓν πρόσωπον. hoc eſt: ꝙ deus Chriſtianorum, non ſit ſancta trinitas: neqꝫ tres perſonæ, ſed una hypoſtaſis, unaqꝫ perſona. contra quē coegit ſynodum Philotheus patriarcha Conſtantinopolis, eumqꝫ in ipſa ſynodo hæreticum proñuciauit. Mirabor igitur hominē, talia de Romano dixiſſe Pon

tifice,qui etiam: quæ ſunt aptiſſima et maxima in noſtra religione negare nõ erubuit? Et qui ſummo deo maledixit, non fuit difficile, ut de homine a deo cõſtituto ea diceret. Vides igitur eos,qui ſummi capitis autoritatem,uel dignitatẽ abſtuliſſent: etiam aliarum hæreſeωn autores fuiſſe. Ex eadem quippe mente oĩa fluũt. Fuit igitur undiq; Martino ſimilis. Vterq; enim ſedi Apoſtolicæ detraxerunt:non ſua ipſius gratia:ſed gratia aliarum hæreſeωn: quæ ſuſcitari: aut ſuſtentari non poterãt, niſi ſublata illius primi:cuius intereſt, omne uenenum extinguere,ſibiloſque ſerpentium ſopire,autoritate. Hæc igitur, quæ ab eo dicta ſunt, partim eſſe falſa noſcuntur, ꝙ ab homine hæretico: et in aliis facinoribus deprehenſo fluxere, partim ꝙ fuerit Græcus. qui ſemper inuiderunt eam ſedem Romanis: deinde ꝙ ea:quæ dicuntur: ſine ulla ratione dicuntur. Poſtremo ꝙ ipſe ſe ipſum uidetur pene refellere. Primumq; et ſecundum ſunt apertiſſima. Oſtenſum enim eſt eum fuiſſe hæreticum. Dictum quoque, Græcos præſertim recentiores, minuſque probos, ſæpe id eſſe conatos. Reſtat ut alia duo comprobemus. Primum non negat Petrum fuiſſe coryphæum, ideſt ſupremum: et quaſi altiorem omnibus Apoſtolis. Quod a Luteranis non ita conceditur, et in eius rei gratiam nihil non moliuntur, nullas nõ ſcripturas extorquent, eoq; paucis ante diebus et

Oecolãpadius quidam, Theophylactum euangeli Ioannis interpretem fœdiſſime corrupit omittens q̃ interpres ille de excellẽtia Petri diſſeruiſſet, finxitq; ſibi eo loci ipſum contextum defuiſſe de qua re paulopoſt. Deinde fatetur ipſum petrũ Romæ fuiſſe Epiſcopum, & ſucceſſorem ſibi Clementem reliquiſſe, quæ a Lutheranis hominibus, qui nihil non negant, facile non concederentur. Putarunt enim hi Germani, id abunde teſtari excellentiam Romani Pontificis, ſi Petrus primus omniũ fuiſſet Apoſtolorũ. Atq; ideo hoc improbare, ut tolleretur illud, conati ſunt. Itaq; quoniã huius etiã teſtimonio: talem inter ſe gradum habere debent Epiſcopi qui Apoſtolis ſucceſſerunt qualẽ habuerunt ipſi Apoſtoli, non eſt dubium, quin Petri ſucceſſor, ſit cæteris maior. Quoniam igitur Petrus maximus fuit apoſtolorum, ad omnium maximã Vrbem miſſus eſt: ut ubi caput eẽt imperii, ibi etiã caput et fons religionis. Vt inde tãq̃ ex corde, cœleſtis fidei uigor in uniuerſum orbẽ effunderetur. Quo igitur conſilio factum dixerimus, ut princeps Apoſtolorũ, ad reginam Vrbinm accederet, alii Apoſtoli non accederent. Duo igitur inter ſe diuinitus conſenſere ut et Petrus eã ſedẽ, nõ alius Apoſtolorum conſtitueret, et ibi conſtitueret: ubi totius orbis contineretur imperium. Quod ſapientiſſimi imperatores uidentes ſequenteſq; diuinum conſilium: edicto cõfirmarunt eam eſſe ſedẽ Chriſtianæ

ſtianæ

ſtianæ religionis. Quid enim Conſtantinũ et Iuſtinianũ, et Phocam, alioſq; induxit, ut talia de primatu religionis ſanciret, præcipue uero Conſtantinum, qui cognoſcens Petri ſucceſſorem eſſe Pontificem Romanum, et ibi ſucceſſorem, ubi ſummũ eſſet Imperium, intellexit ſapiẽtiſſimus Imperator ibi fundamentũ religionis totius mũdi a Deo fuiſſe poſitum. Quid enim eum mouit aliud, ut paulo poſt, in eius decreto uidebimus? Nõne igitur ſeipſum refellit iſte Barlaham, tum ꝙ Petrum dicit ſupremum Apoſtolorum, Romanumq; fuiſſe pontificem, deinde ꝙ confirmatum, ſancitumque ab imperatoribus ait fuiſſe, ut is eſſet omnium primus, ſic enim proſequitur. Τοδέ γε εἶναι πρῶτον ἄδελφον πάντων κατὰ τὴν οἰκουμένην ἱεραρχῶν ὑπὸ τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων, κωνσταντινοῦ τε, καὶ ἰουστινιανοῦ, καὶ τῶν θείων συνόδων, τῷ παπᾷ δεδώρηται διὰ τὸ βασιλεύουσαν εἶναι πόλιν τὴν ῥώμην. εὔλογον γὰρ ἡγήσαντο τοῦτον εἶναι τῶν ἱεραρχῶν πρῶτον, ὅς ἐν τῇ αὐτῇ πόλει κατοικοῖ, τῇ πάντων πρωτευούσῃ βασιλίδι. Hoc eſt, eum autem primum fratrem omniũ orbis terrarum Epiſcoporum eſſe/a piiſſimis imperatoribus, Conſtantino et Iuſtiniano, et ſanctis ſynodis Papæ eſt conceſſum, propter reginam urbium Romam. Rationabile ſiquidem exiſtimarũt, eum eſſe primum Epiſcoporum, qui in urbe regia, et omnium maxima præſideret. Hæc ille. Sed attendite obſecro Græcorum inuidiam, ac ſuperbiam, quæ hic et ubiq; fit manifeſta. Primũ dicit hunc primũ

fratrē aliorū Epiſcoporū ab Impatoribus fuiſſe cō ſtitutū. quanq̃.n. reuera Pōtifex frater et pr̄ oīum ſit, ſicut et Chriſtus Apoſtolos fratres uocauit, tñ nō hoc iſte īnuit: ſed quādā æqualitatē, ut nihilo ſit maior, q̃ reliq fratres. eū igitur mendacii accuſemus. Nō.n. uel Cōſtantinus, uel Iuſtinianus, fratrē aliorū Epiſcoporū eū noiarunt, ſicut fingit iſte. Et de Cōſtantini decreto paulo poſt uidebimus. Nūc ipſius Iuſtiniani proferamus, quod et ab ipſo aduerſario citatur. Sic enim centeſimo trigeſimo capite ait. Θεσπίζομεν κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων συνόδων ὅρους, τῶν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης ἐπίσκοπον πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων, ideſt decernimus ſecundū ſanctarū ſynodorū definitiōes, ſanctiſſimū ueteris Romæ Epiſcopū primū eē oīum ſacerdotū. Nō ergo fratrē eū appellauit. Deinde quero quid ptātis eēt Impatoribus, eū uel eū Epiſcopū efficiendi primū niſi diuinitus ſcirēt id fuiſſe decretū, alias certe maxima fuiſſet præſumptio. Sed uidebimus ī decreto Cōſtātini, quid eū impulerit, ut Ro. Pontificē præferret cæteris, omniūq; principem pronunciaret. tū mirabimur hunc græculū, qui hæc nō ignorabat, qua rōne potuerit, his cōmentis adduci, ut de re tā manifeſta mentiretur, ueritatiq; tenebras offunderet. Facile igitur intelligitur quid hunc induxerit, ut religionis caput Romæ nollet eſſe, idem ſcilicet, quod et Luterum, et quoſdam alios Germanos, inuidia inq̃ et ſuperbia, idq; ex reliqua eius tota rōne

apparet. Siquidem Patriarcham Conſtantinopoli
tanũ ait,nũc eſſe primũ omniũ , quia cũ Pontifex
Romanus a recta fide deuiaſſet,et is ab Imperato-
ribus ſecũdo loco poſt ipſum fuerit conſtitutus re-
linqueretur,ut primus omniũ ipſe eſſet. Hoc autẽ
ea gratia fuerat dictũ,ut Põtifex Romanus nõ ſo
lus Vicarius Chriſti eſſe monſtraretur. Sic.n. ſequi
tur ὥϛε ἐπεὶ ἐκεῖνοσ τῶν ὀρθῶν ἐξώκελλε δογμάτων, καταλεί-
πεται πρῶτοσ εἶναι τῶν ἄλλων πάντων, ὁ ἡμέτεροσ πατρίαρ-
χησ. Hoc eſt. Quapp quoniã ille, Romanus.ſ. Põ-
tifex,e rectis dogmatis excidit,relinquit̃ , ut oĩum
primus,ſit noſter patriarcha. Huc ergo tẽdebat oĩs
eius conatus,ut ſuo p̃triarchę,ſublata Epiſcopi Ro.
dignitate,adularet̃. Finxit ergo ſolũ ab Imp̃atori-
bus,nõ ẽt a deo primatũ Ro.ſedis fuiſſe cõſtitutũ
ne eẽt inferior ſuus P̃triarcha , de quo neq; ab ipſo
deo,neq; ab Apoſtolis , quicq̃ fuerat conſtitutum,
ſed ab Imperatoribus ſolũ. Atq; hæc quidẽ in iſtũ
græculũ dicta ſint,ut cõmoſtraremus, nõ eẽ mirũ,
ſi quidã ex Germanis caput religiõis ĩminuere ſint
conati,q̃n aliæ quoq; natiões,eiſdẽ malis affectibus
ĩpulſę idẽ attẽtarit. Vt cõſtaret ẽt,nõ eos hoc eẽ au
ſos:q a q̃libet alia hæreſi eẽnt ĩtacti,ſed q ex eodẽ
fõte,et hãc et alias ꝑtuliſſent,et q pectus aliis quoq;
peſtibus haberẽt ĩfectũ:et hoc facinus,tanq̃ funda
mẽtũ reliquoꝶ ſceleꝶ eos primũ feciſſe. Apparet.n.
hoc potiſſimũ ĩ ipſo Lutero. Cuius tũc fortaſſe au-
toritatẽ admiſiſſemus: ſi hoc tãtũ fuiſſet auſus,aut

Qui Iudæis in placitis ſuis pertinaciores ſunt, ſed ad eos, quibus plus rationis eſt, et qui peſtilentiſſimis eorum ſcriptis fidem fortaſſe adhibuerunt, nō alio uitio, q̄ quia neſcirent aliud, ſcribemus, et utrūque, quod Luterani negatunt, cōprobabimus. Primo uero appellatum non ſolum ab ipſo Ieſu Chriſto, uerumetiam ab omnibus poſtea Chriſtianis, Petrum Apoſtolorum principem demonſtrādum eſt. Secundo uetuſtiſſimorum etiam ſanctorum autoritate, ſoli Petro totius orbis terrarum curā atq; adminiſtrationem fuiſſe cōmiſſam, reliquis uero Apoſtolis priuatas nationes, ac particulares Eccleſias, comprobandū. Ac primum adeo mihi certum atq; exploratum uidetur, ut eum qui neget hebetiſſimum, qui comprobare uelit imprudentiſſimū iudicem. Plena ſunt omnia Græcorum monimenta, plenæ litteræ Latinorum, nihil offertur crebrius, nihil tam ubiq; occurrit. Huiuſq; rei uel id ſit maximum indicium, ꝙ ſolus Petrus cum alio Chriſtianæ religionis lumine, Romā miſſus ſit. prima mundi ſydera, ad primam rerum ſedem, ad imperatorē ipſum. Ac de Paulo quidem ſatis conſtat ex Actis Apoſtolorum, de Petro uero quod Luteranorum impudentiſſimi quidam negare auſi ſunt, præter infinita propemodum teſtimonia, eſt uox ipſius magni Conſtantini, quam in ſuo decreto audiemus, eſt Clementis, Euſebii, Egeſippi, Cypriani, Tertulliani, Lactantii, qui proximi temporibus il-

Petr' Romę fuit

lis fuerint, teſtimonium. Sed maxime Lactantii ci- tare uolui, qui et oraculum de capiendis a Veſpaſia- no et Tito Hieroſolymis, ab ipſis Apoſtolis prola- tum, ſeruatum Romę uſq; ad ſua tempora, ſcribit. Cuius hæc ſunt uerba libro diuinarum inſtitutio- num quarto, capite uigeſimo. Sed et futura aperuit illis omnia, quæ Petrus et Paulus Romæ prædica- uerunt, et ea prædicatio in memoriam ſcripta remã ſit, in qua cum multa alia mira, tum etiam hoc futu- rum eſſe dixerunt, ut poſt breue tempus immitte- ret Deus regem, qui expugnaret Iudæos, et Ciui- tates eorum ſolo adæquaret. Ipſos autem, fame, ſi- tiq; confectos obſideret. Tum fore ut corporibus ſuorum ueſcerentur, et conſumerent ſe inuicem. Po- ſtremo ut capti uenirent in manus hoſtium, et in conſpectu ſuo acerbiſſime cõiuges ſuas uexari cer- nerent, uiolari ac proſtitui uirgines, diripi pueros, allidi paruulos, omnia deniq; ferro ignique uaſtari. Captiuos in perpetuum terris ſuis exterminari, Eo q exultauerunt ſuper amantiſſimum et probatiſ- ſimum Dei filium. Itaq; poſt illorum obitum, cum eos Nero interemiſſet, Iudæorum gentem et nomẽ Veſpaſianus extinxit, fecitq; omnia, quæ illi futu- ra prædixerant. Audis Petrum et Paulum Ro- mam ueniſſe, atque ibi prædicaſſe, eorum prædi- cationem in memoriam ſeruatam fuiſſe? Audis Hieroſolymorum et Iudaicæ gentis excidium eos prædixiſſe? Et quod maius eſt, eos a Nerone pe-

Digitized by Google

rem ptos fuiſſe? Atque hæc quidem dicuntur ab illo, qui fere audiſſe potuit ab his, qui ipſos Apoſtolos audiſſent. Non aliter quoque Suidas refert Philonem Iudæum, cum Romæ legatione gentis ſuæ fungeretur, habuiſſe ſermonem cum diuo Petro, amicitiamque feciſſe, in hunc modum. λέγουσι δὲ τοῦτον ἐπὶ γαΐου καλλιγόλα ἐν τῇ ῥώμῃ κινδυνεῦσαι, ἐπηνίκα πρεσβευτὴς τοῦ οἰκείου ἔθνους ἀπεστάλη, καὶ ὅτε τὸ δεύτερον ἦλθε πρὸς κλαύδιον ἐν τῇ αὐτῇ πόλει. διαλεχθῆναι τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ πέτρῳ. καὶ τούτους ἐσχηκέναι φιλίαν. καὶ διὰ τοῦτο τοὺς σπουδαστὰς μάρκου τοῦ μαθητοῦ πέτρου ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἐπαίνεσι κεκοσμηκέναι. Fertur inquit, ſub Gaio Calligola hunc Philonem Romæ obiiſſe, dum gentis ſuæ eo loci legatione fungeretur. Rurſumq; cum ad Claudium eſſet miſſus, aiunt eum in eadē urbe, ſermonem cum diuo Apoſtolo Petro habuiſſe, amicitiamq; feciſſe, ob eamque cauſam, uerſibus eos exornaſſe apud Alexandriam, qui Marcum ſequerentur, quem ſciebat diſcipulum Petri fuiſſe. Sic ille. Irenæus quoque ſcriptor uetuſtiſſimus ſæpe aduentum Petri ad Vrbem commemorat, quē una cum Paulo ait ibi fuiſſe peremptum, ſed ipſum cruci affixum fuiſſe. Idem Euſebius in Hiſtoria Eccleſiaſtica. Egeſippus ſcribit ſuo tempore uiam qua ad martyrium ducti Apoſtoli fuiſſent, oſtendi ſolitam, Oſtendi ipſorum Apoſtolorum Trophœa. Videmuſque hic paſſim non ſolum de aduentu ipſius Apoſtoli mentio-

uobis ſedem principis ac maximi Apoſtolorũ credidit. In ſecunda quoq; ſynodo Petrus uocatus ẽ κεφαλὴ πίστεως καὶ τῶν ἀποστόλων, caput fidei et Apoſtolorum, ibidem et θεμέλιον et κίων. Fundamentum et columna fidei. Synodus autem tertia, ſic ait. ὁ κορυφαῖος ἀποστόλων πέτρος ὁ ἐπὶ τῆς μεγάλης ῥώμης θρόνῳ καθεζόμενος. Supremus ille Apoſtolorum Petrus qui in throno magnæ Romæ ſedit. In eadem quoque ſynodo τὴν τῶν ἀποστόλων διαδοχὴν, Apoſtolorum ſucceſſionem uocarunt Romanam ſedem. In eadem quinta ſynodo dicitur φ quemadmodum Petrus ad profligandũ Simonẽ Magũ Romã miſſus fuerat, ſic beatus Papa Agaperus aduerſus Anthimũ Hæreticum contra quem ſynodus collecta fuerat. In eadem Græcorum etiam ſuperbia, fatetur ſe Romanæ ſedi eſſe ſubiectã. Nam Patriarcha Conſtantinopolitanus ait, ἡμεῖς ὡς ὑμετέρα ἀγάπη ἐπίσταται τῷ ἀποστολικῷ θρόνῳ ἐξακολουθοῦμέν τε καὶ πειθόμεθα. Hoc ẽ. Nos ut ueſtra nouit dilectio, Apoſtolicam ſedem ſequimur, eiq; obedimus. Sed ne tempus in producẽdis teſtimoniis conteramus, quorum producendorum nullus eſſet finis, fateri neceſſe eſt, eos qui rem illuſtriſſimam, ac nulli non perſpectam negare conati ſunt, omnis impietatis ac ſtultitię limites exceſſiſſe. Nec de Lutero quicquam mouemur, quem docent ſcripta eius fœdiſſima, furorem eſſe uerius φ hominem, in quo nulla modeſtia, nullum humanitatis appareat ueſtigium, quem etiam ſi neſciremus

Sed mouent nos illi,qui homines, non beſtiæ uo-
lunt uideri,qui ſe Chriſtianos iactant,qui ſe ex lit-
terarum ſtudiis aliquem fructum cœpiſſe oſtende-
re curant,qui politiores ſunt, qui uocant alios ad
pietatem,hos inquam miramur, q̄ et eaſdem res
ipſi aut inuexerint,aut ſuſtentarint, amplioreſque
fecerint,et quod uel neſcierint ſe mentiri, uel ſcire
diſſimularint. Nec intelligant quã ſe impietate fœ-
dauerint,quam ſi patres illi ſanctiſſimi, omnibuſq;
Hæreſibus infeſtiſſimi, reuiuiſcerent, omnes una
uoce deteſtarentur, hoc maxime quod ſciſſuram
facit inter Chriſtianos. Melius enim eſt unum etiã
malum eſſe caput, q̃ aut nullum,aut plura. Qua
enim acerbitate inuehitur in hos, Cyprianus,nam
et id temporis hoc Hæreticorum non defuit ge-
nus. Sed fallimur, loquimur pertinaciſſimis ho-
minibus, petras emollire tentamus, qui incluſam
in pectore habent feritatem, quæ non ſinit eos
ueritatem aſpicere. irreconciliabiles mentes placa-
re cupimus, quæ etiam ſi ipſe illuceſceret Chri-
ſtus non placarentur; propter illarum duritiem.
Sed loquemur etiam ſi pauci audierint, aut etiam
nullus. Nam et riui et fontes fluunt, etiam ſi ne-
mo hauriat. Et loquemur ſi non infectis hac pe-
ſte,et qui natura ſecum gerunt feritatem, ſaltem
reliquis Chriſtianis, aut etiam ipſorum Germano
rum his qui ſapientiores ſunt, magiſque ueritа-
tem, q̃ unius temerarii et impii hominis, quæ

Digitized by Google

apud uilem plebeculam nata ſit, autoritatem amplectuntur. Quorum et plures eſſe ſcimus. Neque tam deſperata illius gentis res eſt, ut omnes tam uecordes ſint, ut hominis plaſphemi, truculentiſſimi, temerarii, iactabundi, minacis inſolentiam non cognoſcant: in quo omnia ſunt, præter id quod eſt Chriſtiani, qui Germaniam peſſimo ingratitudinis ſcelere delinquere coegit, ut Romanam Eccleſiam execraretur, calumniareturque, a qua Chriſtianam religionem ſuſcepiſſet. Vt enim beatus Gregorius Chriſtianos effecit Anglos, ſic diuum Petrum et ſanctum Clementem Galliam atque Germaniam miſſis Dionyſio, Ruſtico, aliiſque compluribus, Chriſtianos reddidiſſe, in antiquis Græcorum monumentis inuenimus. Pro qua gratia nunc non modo repulſa, quod eſſet tolerabile, ſed blaſphemias, contemptum, irriſionem, omne contumeliarum genus recepit. Recepit, ut eum non modo uiuere permitteret, uerumetiam aleret ac foueret, qui factus eſt ad uaſtitatem religionis Chriſtianæ, ad dehoneſtationem ſanctorum, ad defœdandum cœlum maledictis, ac barbarie, ad lacerandos uiros bonos, eorumque labores. Cuius lingua a nullo procacitatis genere abfuit unquam, cuius mens nihil nõ exitiale eſt in omnes meditata. Hęc ab illis recepit Romana ſedes quæ ei non ſolum

e Græco in latinnm tranſtuliſſet, uẽtumq; ad eum locum eſſet, ubi dicitur, Petre amas me, paſce oues meas, ubi ipſe theophylactus, late de autoritate, ac dignitate et principatu Petri diſſeruit, eius omnem ſententiam, Oecolampadius negare quidem erubuit, ut qui eum prius approbaſſet, latinumq; faceret, ſed aliud cõmentus eſt, et qui ſcirent idem haberi apud Chriſoſtomum, Ne enim in lucem tantum teſtimonium ueniret, ipſis etiam Luteranis approbãtibus, affirmauit ſibi textũ ibi defuiſſe: quod q̃ falſum ſit, et cõmentitium, non eſt iudicatu difficile, ſi quibus illorum hominum peruerſitas ac rabies qua in reliquis utuntur, ſit nota: qua et ſcripturas deprauant ſi poſſunt, ſi non poſſunt, uel negãt, uel occultant ubi contra hæreſes eorum aliquid diſputatur. Deinde non eſt uerisimile, ibi contextum defuiſſe, cum et in præcedentibus non ſit mutilatus, et poſtq̃ de Petri dignitate eſſet diſputatũ, ſubſequatur, etiam in tralatione Oecolampadii. Tum nõ deerat is locus in omnibus exemplaribus quæ habentur in Italia, et in Cathena aurea Sancti Thomæ, ubi Theophylactus citatur. Sed ꝓfecto; illud illud fuit, ſepultam ueritatem uoluerunt, ne patefacta, eorũ hæreſi noceret, et prauitati aduerſaretur, quod facilius intelligetis, ſi ipſum Theophylactũ loquẽtem audieritis quem mutum eſſe uoluit ille. Nõ citabo totum locum, ſed quæ potiora ſunt, Petriq; dignitatem magis oſtendunt. Ait ergo Theo

phylactus,ubi Oecolampadius dixit contextum ſibi defuiſſe. Verba Euangelii, ὅτε οὖν ἠρίστησαν, λέγει πέτρῳ. Hoc eſt poſtq̃ eſſent epulati dicit Petro Theophylactus. ἐπειδὴ τέλος εἶχεν αὐτοῖς τὰ τοῦ ἀρίστου, τῷ πέτρῳ τὴν προστασίαν τῶν τῆς οἰκουμένης προβάτων ἐγχειρίζει, οὐκ ἄλλῳ δὲ, ἀλλὰ τούτῳ ταύτην δίδωσι, πρῶτον μὲν ὅτι πάντων ἔκκριτος, καὶ στόμα τοῦ χοροῦ παντὸς, ἔπειτα δεικνὺς αὐτῷ ὅτι χρὴ θαῤῥεῖν ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξηλειμμένης, καὶ τὴν μὲν ἄρνησιν οὐ προφέρει, οὐ γὰρ ὀνειδίζει λέγει δὲ ὅτι εἰ φιλεῖς με προΐστασο τοῖς ἀδελφοῖς. Hoc ē. Poſteaq̃ cenatū eēt præfecit Petrum ouibus totius orbis terrarum, quā dignitatem atq; autoritatem nō alteri tradidit, ſed illi ſoli, primū ꝙ reliquis omnibus eſſet maior, per cuius os totus Apoſtolorū chorus loquebatur, deinde oſtendit ei, ut eſſet optimæ ſpei, ꝙ negationis crimen eſſet deletum, atq; ipſam negationem quidem minime hoc loco cōmemorat ne uideatur exprobare, ſed ei potius dicit. Iubeo te fratribus præeſſe, quoniā diligis me. Hæc ille. Vidimus ergo ēt Theophylacti teſtimonio, datam eſſe Petro totius mundi proſtaſian, quaſi dixeris Imperium, adminiſtrationem, principatum, ſummamq; autoritatem. Vocatum etiam cæteris ἔκκριτον, ideſt præcipuum, ſelectum, egregium, ſuperiorem, ac maiorem, quæ ambo confidenter negantur a Luteranis. Mirorq; cur non uocarint Papiſtam, etiam Theophylactum, qui tam egregie hoc loco laudarit Petrū. Sed ſine ſumma ignominia facere id non pote-

rant. potius quod eſſet accommodatius fecerunt, ſubtrahentes eius uerba, quod et in reliquis eſt ab eis factum; quæ Petri aut Romani Pontificis ullam commendationem continerent; ut is qui paucis ante diebus, negauit ſe cum Strabonis opere, Epiſtolam ſimul interpræris Guarini imprimere uoluiſſe: ꝙ meras tantum ſummi Pontificis laudes decantaret: quaſi Pontifex ille, non eſſet omni laude digniſſimus, cuius auxilio, Græce et Latinæ literæ reuixerunt. Sed illud eſt profecto, quod omnes eos homines docuit Martinus Pontificem ſiue bonus ſit, ſiue malus, ſiue faueat literis, ſiue non faueat, ſemper ſe blaſphematurus. Coniuratū eſt ab omnibus in præceptoris barbaricam pertinaciam, ſæuiſſimamque rabiem. Sequitur Theophylactus. Ἐρωτᾷ δὲ ἔκκριτον, ἅμα μὲν δεικνύων ὅσην φροντίδα ποιεῖται τῶν πιστευόντων, καὶ ὅτι τοσοῦτον ἀγαπᾷ τὰ πρόβατα, ὡς καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, τοῦτο ποιεῖται τεκμήριον, τὸ τῶνδε προΐστασθαι ἅμα καὶ τῷ τρίσσῳ τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς ὁμολογίας τὸ τρίσσον τῆς ἀρνήσεως θεραπεύει. Hoc eſt. Interrogat uero Petrum præcipue, ſimul quidem oſtendens, quantam gerat curam de fidelibus, quantumque ſuas diligat pecudes, ut etiam hoc uelit eſſe teſtimonium, amoris ac dilectionis ipſius Petri erga ſe, ꝙ eū. ſ. ouibus præficiat. Triplici quoq; confeſſione, purgat crimē triplicis negationis. Huc uſq; ipſe īterpres, atq; hæc qdē

ſunt eiuſdem prope generis, cuius et ſuperiora. ubique eandem confirmat ſententiam, de Petri principatu, et de tradito eius cuſtodiæ orbe terrarum. ſequitur uero, ubi in Euágelio dicitur, καὶ τοῦτο εἰπών, λέγει αὐτῷ ἀκολούθει μοι, ideſt. Et cum hoc dixiſſet, ait illi, ſequere me. Theophylactus, ἐνεχείρισε μὲν τῷ πέτρῳ τὴν πάντων τῶν πιστευόντων προστασίαν. εἰ γὰρ καὶ τῶν ἱεροσολύμων ἰάκωβος τὸν θρόνον ἔλαβεν, ἀλλὰ πέτρος τῆς οἰκουμένης τῆς ἁπάσης, hoc eſt. Tradidit quidem Petro, omnium credentium cuſtodiam. Etenim Iacobus ſedem Hieroſolimitanam accepit, at Petrus ſedem totius orbis terrarum, hæc Theophylactus. Quantum erat hoc teſtimonium, ad profligandam, diſſipandamq; illorum hæreſim, impietatemq; conuincendam, qui Romanum Pontificem tot contumeliis appetiuerũt, in cuius Cathedra beſtiam et abhominationem ſedere dixerunt. Ecce uoce ſanctorũ, immo ipſorum hæreticorum uoce, quandoquidẽ hæc ocultare noluerunt, quæ in manifeſtam hæreſeos ſuæ perniciem tenderent, ecce inquam ueritas innotuit, patet ab eorũ prauitate eſſe profectum, nõ a ratione, ut hoc tempore, tantum facinus auderent. Eadem autem hæc habentur pene ad uerbũ apud Chryſoſtomum, ſuper Ioannem, cuius quaſi abbreuiator fuit Theophylactus. Addit uero Theophylactus δεῦρο φησὶ παράλαβε τὰ πρόβατα, εἰς τὴν οἰκουμένην ἔξελθε, ἀκολούθει μοι ἐξάγοντί σε πρὸς κήρυγμα, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐγχειρίζοντι, ideſt. Suſcipe oues, in

orbem terrarum egredere, ſequere me inquit dedu centem te ad predicationem, et tradentẽ in tuas manus orbẽ uniuerſum. Et alia q̃ apud ipſum ſequuntur. Hæc igitur ſunt, quæ Oecolampadius ex contextu Theophylacti ſubtraxerat. Apparet ex qua cauſa id fecerit. Nihil his teſtimoniis põt dici, aut efficacius, aut apertius. Reuocabunt forſan ſententiam, cum uiderint tot clariſſimos, ac uetuſtiſſimos uiros, eorum hæreſi penitus aduerſari. Plura enim inconſiderate et inſcite, ſuaſq; potius opiniones ſecuti, q̃ diligenti meditatione adhibita protulerunt, et ſi diſſidium illud, cuius ſupra meminimus quod Germani contra Romanam ſedem contraxerant, aliquando extinctum eſt, ſic puto indies, ꝑpter crebra et aſſidua litterarũ ſtudia tantam opinionum prauitatem eſſe depellendam. Quoniã uero Theophylactus, ut diximus, Chryſoſtomum præceteris ſecutus eſt, uidenda quoq; illius eſt ſententia, quæ eiſdem prope uerbis de principatu Petri ab ipſo explicatur. Prætermiſſis aliis, dominus de hmõi rebus Petrũ alloquitur, eo ꝙ is eſſet eximius apoſtolorũ et os diſcipulorũ, et apex totius apoſtolici collegii, ideo negatione deleta tradit ei oĩum fratrum ſummam adminiſtrationem, et reliqua. Et paulo poſt. Si uero dixerit quiſpiam, quo modo Iacobus thronum aſſumpſit Hieroſolymitanum, illud ſane dicã, hunc totius orbis ſedẽ ab ipſo dño accepiſſe. Et paſſim toto eius capite ultimo in Ioannẽ, eũ

inuenies ſæpe de hac Petri ſumma autoritate ſcripſiſſe. Vides etiam quod diſcrimen uelint eẽ inter Hieroſolymitanum thronũ, ideſt ſedem Iacobi, et ſedem Petri: ut illa particularis ſit, hæc uniuerſalis totum orbẽ amplectens, omnia gubernãs. Et thronum quidem Hieroſolymitanum ſcimus, omniũ poſt ſedem Romanam primũ olim fuiſſe, cui thronus etiam Alexandrinus erat ſubiectus, ut declaratur in ſynodis. Relinquitur igitur ut ſedes Petri, ſit omnium maxima, quia etiã teſtimonio ſanctorũ, illi totius mundi adminiſtratio eſt credita, et maximæ ſedes illi ſunt ſubiectæ. Nõ ſunt ergo Itali Papiſtæ, ſed diuinam ſequimur autoritatẽ, ſequimur principes Chriſtianæ religionis. Videant ipſi potius quã impietatem incurrant, ꝙ et dei ſanctorum conſiliis ac ſententiis, ſua præferre dogmata, ſuas blaſphemias ſunt auſi, qđ ſi eſſemus, malumus cũ uetuſtiſſimis illis et doctiſſimis ac optimis hoĩbus male ſentire, q̃ bene ſentire cum ipſis, qui et recẽtes ſunt, rerumq; nouitate delectantur, et nullam probitatem, nullam modeſtiam habere noſcũtur, et nõ priuatas perſonas, priuatoſq; Põtifices redarguũt: ſed ſacroſanctam ipſam autoritatem. Sed quoniã de græcis, multa citauimus, reliquum eſt, ut de latinis aliqua proferamus, præſertim uetuſtioribus. Vnoq; uel duobus locis erimus cõtenti. Ex latinis qui de rebus diuinis ſcripſerunt, uetuſtiſſimũ habemus Cyprianum. Cuius autoritatem cõmendabi-

lem et oĩ aſſenſu dignã,facit nõ ſolum uetuſtas ue rumetiã ſanctitas ac martyriũ. Animaduertamus igitur Luteranorum improbitatẽ. Hi ut Romanũ Pontificem æqualem cæteris eſſe demonſtrarent, cum aliis rationibus conati ſunt probare, tum etiã ex ſanctiſſimi huius uiri Epiſtolis, ꝙ is cũ ad Cornelium Romanũ Epiſcopũ,ſcriberet, eum ſemper appellarit aut fratrem,aut collegam, non his uſus ſit appellationibus,quæ maiorem aliquam autoritatem ſuper cæteros exprimerent. Hæc eorum fuit ratio,potius de appellatione,q̃ eorum,quæ ſcriberentur in Epiſtolis diligenti conſideratione profecta. Qui fortaſſe etiam non ignorarunt, quæ de principatu Romanæ ſedis diuus ille ſcripſiſſet: ſed quia contra eos tenderet,reticuerunt, ac ſuppreſſerunt. Neq; animaduerterunt,nihil tam eorum prauæ hæreſi aduerſari,q̃ ea quæ eo libro ſcribuntur. Igitur ſępenumero Diuus Cyprianus docet unam omnium fidelium eſſe eccleſiam,unũq; corpus,ſed hanc unitatem,ex uno capite pendere,ſicut natura ſit comparatum. Vnum eius caput,unum fontem, unam originem. Itaque in Epiſtolis de quibuſdã hæreticis, qui Romam ex Aphrica nauigabant, ait. Audent nauigare ad Petri cathedram,et eccleſiam principalẽ,unde totius fidei ordo et unitas pẽdet. Ecce Ro. ſedẽ uocat caput religiõis chriſtianę caput,unde oĩs pendeat religio. Vocat eã eccleſiã principalem et Petri cathedrã. Et is fuit etiã Lactã

tio uetuſtior. Idẽ contra Nouatianũ ſchiſmaticũ, Ait eum adulterũ et cõtrariũ caput feciſſe, ꝙ uiuente Cornelio Pontifice Romano, alterũ ipſe Nouatianus inſtituiſſet. Idẽ de ſimplicitate prælatorum, Ideſt, ꝙ hi qui præſunt in eccleſia, nõ geminati eẽ debẽt, ſed unus ubiq; diſputat unicũ eſſe totius eccleſiæ caput, ꝓducitq; ex euãgelio uerba, Tu es Petrus, et illud, Paſce oues. Euidentius quoq; huius ſummi capitis uim explicat dicens, ꝙ tametſi oẽs Apoſtoli parẽ, poteſtatem, ac autoritatẽ poſt reſurrectionẽ accepiſſent a dño dicẽte. Sicut miſit me pater, et ego mitto uos, accipite ſpũm ſanctũ, Si cui remiſſeritis, et quæ ſequũtur, tñ ut unitatem idẽ dñs monſtraret, unitatis eiuſdẽ originẽ, ab uno incipiẽtem, ſua autoritate diſpoſuiſſe, et exordiũ ab unitate, ideſt ab uno ꝓficiſci, ut eccleſia una mõſtretur. Quã hæc refellunt igitur illorũ pertinaciã, et peſſimas machinationes, fabulãq; ſui erroris impudentiſſimi, quã hoc tempore, per oẽm Europã diſſeminarunt deſtruũt! Docet ergo unũ totius religionis eſſe caput, Romanum uidelicet Pontificẽ. Si hæc ſcripſiſſet hoc tempore Cyprianus eũ Papiſtã proculdubio pronunciaſſent Luterani, et crudeli odio perſequerentur, cuius et ipſi repræhenſionem audirent, qui ſua tempeſtate Nouatianum, talia molientẽ, grauiter obiurgabat. Si fuit igitur eccleſiæ prope naſcentis tempore uiuente: ſcilicet Cypriano, ſi fuit inquam per totam eccleſiam, et apud ſanctiſſi

mos doctiſſimoſq; uiros,ea cognitio, eaq; confeſſio,in Romano Pontifice eſſe unitatem, eſſe originem/eſſe exordium unitatis Chriſtianæ religionis quid induxit iſtos nouos homines/ut aliud pſuadere niterentur annon prauitas/annon inauditũ et inuſitatũ impietatis genus! Sed proferamus ſi placet aliquid ex Hieronymo,doctiſſimo/ac ſanctiſſimo uiro/atq; etiam peruetuſto. Vnuſq; tantum locus ſatis erit. Nam cum eſſet in Syria/ſcribit ad Damaſum Papam,conſulitq; eum/ quibus cum eſſet illi cõmunicandum/cum ibidem omnia, Ariana poſte eſſent infecta. Nihilq; ait eſſe tutum/ſed ad monachos etiam eam labem uſq; penetraſſe/ ſeq; intra ſolitudines etiam ĩmiſiſſe.in ſe monachos ipſos inſurgere/ſe autem clamitare,ſiquis Cathedræ Petri iungitur,meus eſt. Orat quoq; ipſum ſummũ Pontificem/ut qui Apoſtolos honore ſequatur, ſequatur & merito,Se autem ouiculam domini,& animã pro qua Chriſtus mortuus ſit, ne contemnat , ſed doceat cum quo ſit illi cõmunicandum. Ex his ergo colligimus/Petri Cathedram, principium et caput eſſe totius religionis. Quam qui ſequeretur, errare haudquaq̃ poſſet, & ad quam in hæreſibus/ & incertis dogmatis/ſit recurrendum. Recurrit ad eam Hieronymus uir doctiſſimus/neq; ſuæ doctrinæ et ſanctitati adeo fidit/quin ex Romano Pontifice uelit fieri certior/ quibus cum ſit illi uiuendum. Hodie Luterani/multo ſapientiores/ac do-

Digitized by Google

ctiores ſe putāt Romano Pōtifice, ac neq; eū in in
cer is dogmatis conſulerent,ſed ex aduerſo potius
im, eterent,eumq; magis eſſe hæreticum prædica-
ren:. Ecce doctiſſimi ac ſanctiſſimi uiri,qua humili
tate,qua manſuetudine ad Petri ſedem recurrunt,
ac quamuis eſſent omni genere litterarum inſtru-
ctiſſi/conſulebant tamen,ut tuto non ſe,ſed religio
nis fontem ſequerētur,quem ſciebant eſſe in ſede&
ecclesia Romana. Et tamē etiam nunc ſi is uiueret,
taliaq; faceret,non effugeret quin Papiſta uocare-
tur a Luteranis. Quanquam quid hoc illis dedeco
ris afferret/ quibus inſtitutum eſt,ſanctiſſimos quo
que,ac uenerabiliſſimos uiros defędare ridiculoſis
noībus, & maledictis impetere? Nihil illos uel ſan-
ctitas uel doctrina Hieronymi remorarē,quin eū,
ſi ita Romanam ſequeretur ſedem/e Germania pel
lerent,et lapidibus etiam, quod in alios optimos
fecerunt,obruerent. Hoc ipſum/recurrendum ſcili-
cet ad Romanam eccleſiam,indicat abunde mul-
tis in locis Hiſtoria non ſolum uetuſtiſſima,uerum
etiam Græca,quam uertit in Latinum Caſſiodo-
rus ſenator Romanus , qui poſtea monachus fa-
ctus eſt. Vbi Autor libro quarto, capite nono , de
concilio ſcribens,quod ſub Conſtante et Conſtan
tio Arriani in Antiochia fuiſſent , idque propter
multas cauſas improbaretur,maxime q; non fuiſ
ſet ,.a Romano Pontifice conceſſum ait. Sed ne-
que Iulius interfuit maximæ Romæ præſul,

neq; in locum ſuum, aliquem deſtinauit, cum uti que regula eccleſiaſtica iubeat, non oportere præ ter intentionē Ro. Pōtificis Concilium celebrari. Hæc quæ hoc loco dicuntur multo etiam ante Hieronymum acciderunt. Cur igitur etiam ex illo uetuſtiſſimo tempore conſtitutum fuerat, ne Romani Pontificis iniuſſu, fieret concilium, niſi ꝙ eā ſedē eſſe religionis fontē intelligebāt? Caput totius religionis Chriſtianæ; Vnde fides, unde omnia dogmata pendere & examinari debeant? Quid ad hanc rem poſt expreſſius atque apertius inueniri? Declarat idem ipſe ſcriptor hoc ipſum euidentius capite quintodecimo, qui de diſcordia uariorum Epiſcoporum ait. Cognoſcens ergo Romanus Pontifex crimina ſingulorum, et omnes Nicæno concilio concordare comperiens, eos in communionem ſuſcepit, omnium curam gerens, propter ſedis propriæ dignitatem, ſingulisque reddidit ſuas eccleſias, et orientalibus Epiſcopis ſcripſit, culpans ꝙ non recte uiros inculpabiles &c. Hæc uniuerſa, quem adeo tardum atque hebetem, uel etiam pertinacem ueri non admonerent, et ad intelligendum nō excitarēt? Quid enim eſt, ꝑꝑ ſedis proprie dignitatem? an non una uoce, de re nulli non confeſſa, omnes conueniunt? Et hæc ut ſępius dixi, ſunt uetuſtiſſima, paulopoſt Conſtantini magni obitum. Sequenti etiam eius li

Digitized by Google

bri capite, orientales Epiſcopi, Romanam eccleſiā, matrem pietatis antiquitus fuiſſe dicebant. Non ſo lum ſcilicet eo tempore, ſed etiam multis retro an- nis, a fidei ſcilicet exordio, ea ſedes, fuerat mater pietatis. Græci hoc fatentur, ipſi atteſtantur, nihil ipſi cōminiſcimur. Non eſt igitur ut Luterani mē- tiuntur recens uſurpata hæc dignitas: ſed a Deo cō ſtituta & ab omnibus Orthodoxis confirmata, omnium ſanctorum uirorum conſenſu approba- ta. Soli hæretici, & hi qui alia facinora longe etiam maiora perpetrarūt, reprobare conati ſunt. Eadēq; diaboli cohortatio, ad hoc eos impulit, quæ impu- liſſet ad alia, aut erat impulſura: ſed fundamentum hoc erat aliarum impietatū. Quoniam igitur p ſan ctorum uoces & teſtimonia, res eſt abunde cōpro- bata, reſtat ut Romanos etiam Imperatores eadem ipſa confirmaſſe monſtremus. Eoq; libētius & prō prius hoc facturus ſum, quo impiiſſimorum quo- rundam et audaciſſimorum turba, hoc tēpore, quo philoſophari in bonis litteris cœptum eſt, non mi- nima exorta eſt, qui putant omnia, quæ oculi eorū non uiderunt, incredibilia. Præcipites ad negandū ad reiiciendos omnes ſcriptores, promptiſſimi: et quominus habent eruditionis, hoc ſunt audacio- res. Horum pater et anteſignanus fuit Laurentius Valla uir peſſime de lingua latina meritus, quippe qui id operam dediſſe cognoſcitur, ut et Romana

linguæ nobiliſſimorum Græce ſcriptorum laude deiecta,unum ipſum ueneraretur poſteritas. Cuius ſi paulo altior fuiſſet eruditio,infinitam uaſtitatem in tota non modo philoſophia,uerũ etiam religione feciſſet. Sed facile contemnitur,quia ſupra crepidam non aſcendit. Quem nõ lacerauit barbarum illud,& truculentiſſimum ingenium? Cui execrabilis & fędiſſima lingua pepercit? Quod eo magis indignamur,quo uir ſimpliciſſimus grãmaticus, noctes atq; dies inobſeruãtione uocularum attritus, ueluti Rhadamantus quidam, quaſi ſedit pro tribunali,taleq; de ſcriptoribus oĩbus tulit iudicium, quale ſtultiſſime menti ſuæ placuiſſet:ob quam rẽ, potius mõſtrum,q̃ uirum eum fuiſſe dixerim. Habent hoc proprium omnes gramaticelli, ut quo remotiores ab omni eruditionis laude ſint,hoc furioſius eã appetant, glorioſiſſimũq; putãt, in magnis uiris reperire aliquid,in quo a ſeſe animaduertant, & in eo ſe mirabiliter oſtentant. Hic eſt ille bonorũ ſcriptorum maledicentiſſimus et inuidiſſimus zoilus,qui alios de tralatione e Græco grauiter carpebat,omniũ imperitiſſimus in eo inuẽtus eſt. Quid enim eius Latino in Thucydide fœdius? qđ potuit eſſe illius imperitiæ & audaciæ locupletius teſtimonium? Opus eſſet alteri Laurentio,ſi dignis contumeliis eſſet afficiendus. Atq; utinam ſi erat grãmaticus,ſortis ſuę meminiſſe uoluiſſet,& ſe infra pellẽ ſuam continuiſſet. Ad theologandum ſi dus pla-

cet peſſimo illo, & ſæuiſſimo ingenio ſe cõtulit. Vbi et omnibus ſanctis ſcriptoribus maledicere cę pit, alios deridẽs, alios eos negans, quales fuiſſent. Eodem & hic uſus iudicio, quo et in reliqua ſua profeſſione uſus fuiſſet. In hunc igitur ſum paulo acerbioribus uerbis inuectus, ꝗ cum talis extiterit, eum tamen Luterani in cœlum laudibus tollunt unum hunc admirantur. In quo uix riſum conti-nere poſſum. Video (quod dicitur) in illos eẽ uero uerius, dignum inuentum patella cooperculum. Cunq; ſint innumerabiles prope ſcriptores, omni & eruditione et eloquentia mirabiles, unus in his tantummodo Laurentius placuit Luteranis. Legi te ipſum Martinum, quibus laudibus eum attol-lat. Inuenerunt enim ſibi accõmodatiſſimũ & ꝙ ſi-millimum ingenium. Inſolentiſſimum ſcilicet, et præceps, & tumidum, qualis tota illa factio eſt. Taleq; uideo illis in ſuo Laurentio accidiſſe, quale Lucretio in Epicuro. Quem dicit uelut ſolẽ æthe-reum exortum, genus humanum ſuperaſſe, et ſtel-las omnes reſtrinxiſſe, dictiſq; ueridicis hominum pectora illuminaſſe. Quis in utroſq; effuſe non riſe rit? Ita profecto monſtroſa ingenia parit ſæpe na-tura, quemadmodum et corpora. Quoniam igi-tur audaciſſimus ille, et procaciſſimus, addam etiã imperitiſſimus Laurentius, ſuum fallaciſſimum et præcipitoſum iudicium ſecutus, pleraque negauit apud Latinos ex quibus, ꝙ Dionyſius quẽ habe-

mus, nō ſit ille Areopagita Et ꝙ Cōſtantinus Imperator,nunꝗ eccleſiæ ea ſit largitus,quæ in hiſtoſtoria de Silueſtro Papa referuntur,totamq; eā narrationem ueluti cōmenticiā reprobat,atq; ita multis eſt perſuaſum,nunꝗ uerum fuiſſe,ut Conſtantinus Imperator eccleſiæ Romanæ dignitatē confirmarit,eiq; terrenū etiam imperium largitus fuerit. Primū quod attinet ad Dionyſiū,clariſſimis rationibus ab aliis refellitur. Refelletur etiam in futurū cū in lucem opera Dionyſii,cū cōmentariis græcis uenerint,ubi qui edebat cōmentariū, dicit ſe id ex Imperio Athanaſii feciſſe,& aliæ occurrēt rōnes ꝗ ſtultā refellāt audaciā. Hoc loco oīa ea uera eē mōſtrabimus,ꝗ de Conſtantino Imperatore et Sylueſtro Papa accidiſſe feruntur. Cōfirmaſſe ipſum Imperatorē eccleſiæ dignitatē, oēmq; illi dignitatem qua hoc tēpore utitur eē largitū. Proferā uero decretū ipſius Cōſtantini Græce ſcriptū / exſcriptū ex libro qui erat in Bibliotheca palatina,Cōſtantinopoli,in quo libro oīa iura eccleſiaſtica cōtinebātur,et ordines ac gradus eccleſiarū erāt digeſti. Deſcriptū eſt ex ipſo libro,tpe Innocentii tertii, quo tēpore,Benedictus Cardinalis miſſus eſt ad Imperatorē,et Græcos, ut de fide Catholica diſſereret. Qui cū eēt Conſtantinopoli iuſſit ſuo interpræti ex eo libro ipſum exſcriberet. Hoc aūt mō habet.

Ἐκ τοῦ νομοκάνονος τῆς βίβλου, τῆς συνωψισθείσης ἐκ προτροπῆς τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου κωνσταντινουπόλεως κυρίου μιχαὴλ, καὶ τοῦ

θεοσεβοῦς βασιλέως κυρίου μανουὴλ, παρὰ τοῦ θεοδώρου τοῦ βαλ-
σαμῶν τοῦ πρώτου διακόνου τῆσ μεγάλησ ἐκκλησίασ, καὶ χαρ-
τοφύλακοσ χρηματίσαντος, ὅτε καὶ τὴν βίβλον ταύτην συνέθε-
το, ὕστερον δὲ γεγονότος πατριάρχου μεγάλης ἀντιοχείας, ἀποδει-
κνύοντοσ ὅτι πᾶσα ἐκκλησία, ἀπὸ τοῦ πάπα ῥώμης δικαιοῦται,
ὡς ἐκ τῆς τοῦ μεγάλου κονσταντίνου διατάξεως ἰδεῖν ἐστι. τῆσδε
βίβλου ἡ ἀρχὴ, πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις, ἐστὶν. ἥτισ διαιρεῖται
εἰς δεκατέσσαρα τίτλουσ. Hoc eſt. Ex libro iurium ec-
cleſiaſticorum/conflato ex iuſſu beatiſſimi Patriar
chæ Conſtantinopolitani domini Michael/ & Pii
Imperatoris domini Manuelis/a Theodoro Balſa
menſi/qui tunc erat primus Diaconus magnæ ec-
leſiæ/& ſcriniorum cuſtos/cum ſcilicet hunc librū
coaceruauit/ poſtea uero fuit Patriarcha magnæ
Antiochiæ. Quo libro oſtenditur, ꝙ omnis eccle-
ſia/ex Pontifice Romano pendet, & ab eo rectitudi
nem accipit/ſicut licet uidere ex edicto magni Cō
ſtantini/eius autem libri principium eſt. Obtempe
rate his qui præſunt/ qui diuiditur in quatuorde-
cim titulos. Hæc ipſe autor in principio. Quo apet
tiſſime declaratur/nihil hoc loco eſſe ficticium/ ſed
et perſonæ citantur/ quæ librum in compendium
redigi præceperint/& qui id fecerit. Cuius cum plu
res ſint tituli/ qui ad alias eccleſias pertineant: et
quid unoquoqne contineatur: ibidem breuiter
ſit expoſitum non/putaui alios eſſe proferendos:
ſed ultimū tantūmodo/cuius gratia/ de reliquis in
ipſo libro habetur mētio. Cū igit̄ de ſtatutis aliarū
eccleſiarū

Digitized by Google

eccleſiarum diſſeruiſſet: Antiochena uidelicet, Cõſtantinopolitana, atq; aliis, Vigeſimo capite regiorum edictorum ait haberi hoc Πᾶσα πόλισ τὰ συνήθη τῆς παλαιᾶς ῥώμης ἀκολουθεῖν ὀφείλει, Hoc eſt, ois urbs cõſuetudines ueteris Romæ debet ſequi. Deinde addit. Οἷα δὲ εἰσὶ τὰ προνόμια τῆσ παλαιᾶς ῥώμης ἁγίας ἐκκλησίας, παρίστησιν ἡμῖν τὸ ἰσαποστόλου ἁγίου μεγάλου κωνσταντίνου γεγονὸς ἔγγραφον θέσπισμα πρὸς τὸν ἅγιον σίλβεστρον τὸν τότε πάπα τῆς ῥώμης, ὃ καὶ οὕτως ἔχει. Hoc ẽ. Quæ ſint autem priuilegia ueteris Romæ ſanctæ eccleſiæ, docet nos ſancti et æqualis Apoſtolis, magni Conſtantini decretum, ad Siluestrum tunc Romæ Pontificem, quod in hunc modum habet. Hæc fere anteq̃ ipſum decretum protuliſſet, præmiſit, nũc ſingula quæq; perſpiciamus, ipſumq; Cõſtantinũ loquentem audiamus. Δέον ἐκρίναμεν μετὰ πάντων τῶν σατραπῶν ἡμῶν, καὶ πάσησ συγκλήτου, καὶ τῶν ἀρχόντων, καὶ μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ῥωμαϊκῆς δόξης, ἵνα ὡς ἅγιοσ, πέτροσ ἐκ προσώπου τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐστιν εἰς τὴν γῆν, οὕτωσ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἔχωσι πλέον, παρ᾽ ὃ ἔχει ἡ βασιλεία τῆσ δόξησ ἡμῶν, καὶ τὸ παρακεχωρημένον ὑφ᾽ ἡμῶν καὶ ἀπὸ τῆς βασιλείασ ἡμῶν. καὶ θέλομεν ἡμεῖσ, αὐτὸν τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων, καὶ τοὺσ διαδόχουσ αὐτοῦ ἐκ προσώπου αὐτοῦ πρώτουσ πρὸσ τὸν θεὸν πάτρωνασ εἶναι, καὶ ὥσπερ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἡμῶν, εἰσ τὴν γῆν σέβεται καὶ τιμᾶται, οὕτω θεσπίζομεν σέβεσθαι καὶ τιμᾶσθαι τὴν ἁγίαν τῶν ῥωμαίων ἐκκλησίαν καὶ πλέον, παρὰ τὴν βασιλείαν ἡμῶν καὶ τὸν γηινὸν θρόνον, τὴν ἁγίαν καθέδραν τοῦ ἁγίου πέτρου δο

Digitized by Google

ξάζεσθαι, καὶ ὑψοῦσθαι, διδόντες αὐτῇ δύναμιν, καὶ δόξαν, καὶ ἀξίωμα, καὶ διακρίνοντες θεσπίζομεν ἵνα ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν ἀρχικὴν, καὶ εἶναι ταύτην τὴν κεφαλὴν τῶν τεσσάρων θρόνων, ἤτοι θρόνου ἀλεξανδρείας, τῆς ἀντιοχείας, τῶν ἱεροσολύμων, καὶ τῆς κωνσταντίνου πόλεως, καὶ ἁπλῶς εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας ἁπάσης τῆς οἰκουμένης. καὶ ὁ ἐπίσκοπος, ὁ μέλλων εἶναι, εἰς τὴν ἁγίαν ῥωμαίων ἐκκλησίαν, ὀφείλει εἶναι ἔνδοξος, καὶ ὑψηλότερος παρὰ πάντας τοὺς ἱερεῖς τοῦ κόσμου, καὶ εἴ τί ἐστιν πρὸς θεραπείαν τοῦ θεοῦ, καὶ πρὸς διόρθωσιν, καὶ πρὸς στερέωσιν τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν, ἵνα κρίνηται παρ' αὐτοῦ. δίκαιον γὰρ ἐστὶν, ἵνα ἐκεῖσε ὁ ἅγιος νόμος ἔχῃ τὴν κεφαλὴν, καὶ ἀρχὴν ὅπου, ὁ ἅγιος νομοθέτης, ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς, τὸν μακάριον πέτρον ἐκέλευσε κρατεῖν τὴν καθέδραν, καὶ ὅπου τὸ πάθος τοῦ σταυροῦ ἔπαθε, καὶ μακαρίου θανάτου ποτήριον ἔπιε, καὶ ἐγένετο ἀκόλουθος τοῦ μαΐστρου, καὶ κυρίου αὐτοῦ. καὶ ἐκεῖ τὰ ἔθνη, ἵνα κλίνωσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, διὰ τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ χριστοῦ, ὅπου ὁ διδάσκαλος αὐτῶν, ὁ μακάριος ἀπόστολος παῦλος διὰ τὸν χριστὸν ἐκτείνας τὸν τράχηλον, στέφανον τοῦ μαρτυρίου ἐδέξατο. καὶ ἕως τοῦ τέλος τοῦ κόσμου, ἵνα ἀναζήτωσι τὸν διδάσκαλον, ὅπου τὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ λείψανα ἀναπαύονται, καὶ ἐκεῖ ὕπτιοι, καὶ εἰς τὴν γῆν ἡπλωμένοι, τοῦ οὐρανίου, καὶ βασιλέως, καὶ θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ δουλεύομεν ὀφφικίοις ὅπου ἐδουλεύσαμεν τῷ ὑπερηφάνῳ ἐκείνῳ βασιλεῖ.

Hucuſq; prima decreti pars. Quorum is ſenſus eſt. Neceſſarium duximus una cum principibus noſtris, uniuerſoq; ſenatu, atq; magiſtratibus et om

ni populo,qui Romanæ paret potentiæ,ut quẽadmodum beatus Petrus ex perſona dei ,et Domini noſtri Ieſu Chriſti,fuit in terris,ſic habeãt eius ſucceſſores in quo longe noſtro præſtent imperio , & ut nos et Imperium noſtrum cedat eis loco. Et uolumus ipſi,ipſum principem Apoſtolorum , eiuſq; ſucceſſores , ex perſona eius , primos eſſe patres apud Deum,et quemadmodum Imperii noſtri potentià honoratur et colitur in terra, ſic decernimus honorari et coli ſanctam Romanam eccleſiam. Ac multo etiam plus Cathedram ſancti Petri glorificatam eſſe et exaltatam,ſupra terrenum ſolium , et Imperium noſtrum . Concedẽtes illi potentiam et gloriam,et autoritatem,et decernentes quoq; ſancimus ut habeat ſummam potentiam , et ſit caput quatuor Cathedrarum , uidelicet Alexandrinæ, Antiochenæ , Hieroſolymitanæ et Conſtantinopolitanæ,et in uniuerſum,omnium eccleſiarum totius orbis . Et Epiſcopum , qui Romanam teneat eccleſiam,eſſe debere glorioſum et excelſum ante omnes ſacerdotes orbis terrarum, Ac ſiquid eſt ad cultum Dei pertinens , aut ad emendationem , uel confirmationem Chriſtianæ fidei , iudicari uolumus ab ipſo . Iuſtum ſiquidem eſt, ut ibi ſancta lex habeat caput et originem , ubi ſanctus legiſlator, et Saluator noſter Ieſus Chriſtus beatum Petrum iuſſit tenere ſedem , et ubi cruci idem Apoſtolus affixus eſt,et poculũ felicis hauſit

Digitized by Google

mortis,ac fuit cõſectaneus magiſtri et domini ſui.
Ibiq; gẽtes oẽs præcipimus/ut ſua flectãt capita in
cõfeſſionem nominis Chriſti,ubi eorum magiſter
et beatus Apoſtolus Paulus propter Chriſtũ collũ
porrigens,martyrii coronã accepit. Et ad uſq; mũ
di finẽ,ut requirant præceptorẽ, ubi ſanctorũ eius
requieſcunt reliquiæ/atq; ibi ſupini, et uenerabũdi
regis cœleſtis Dei/ et Saluatoris noſtri Ieſu Chri-
ſti ſeruiamus officiis/ubi ſeruiuimus ſuperbo illi re
gi. Hucuſq; ipſe imperator. Attẽdiſtis cauſas qui/
bus piiſſimus Imperator,in tantã erga rem diuinã,
ſanctũq; ſacerdotiũ,uenerationẽ prorupit? Quid
illi hunc uenerandi dei/eiuſq; ſacerdotes ardorem
iniecit. Intellexit ſcilicet uir ſapiẽtiſſimus/id prius
a deo fuiſſe conſtitutum, Ipſum Ieſum Chriſtum
iuſſiſſe,ut Petrus Romæ ſedẽ teneret. Videbat hu
ius ſedis cœleſtem dignitatem, duorum maximo-
rum Apoſtolorum cõſeſſu nobilitatã,ſanguine cõ
ſecratam/uoce et prædicatione inſignitã. Vidit ip-
ſum Saluatorem/nõ ſine cauſa/principem Apoſto
lorum Romam adire iuſſiſſe, Nõ in ſuo capite,hãc
dignitatem,hũc principatum repperit/ ſed repperit
in conſiliis et uoluntate diuina. Neq; eam ob cau-
ſam,Romano Pontifici tribuit primatum/ ꝙ Ro-
ma cuius eẽt Epiſcopus, omnes urbes antecederet:
nullam eiuſmodi protulit ipſe cauſam,ſed illud il-
lud dixit/ Iuſtum eſt/ ut ibi ſancta lex habeat ca-
put et originem/ubi ſanctus legiſlator et Saluator

Ieſus Chriſtus beatum Petrum iuſſit tenere ſedē. Hæc fuit cauſa, quæ hanc peperit factionem; quæ Conſtantino perſuaſit, ut edicto confirmaret, quæ iuſſu Dei, prius ſancita uidiſſet. Quid igitur blaterabat inuidus ille Græculus? Quid dicent hoc loco Luterani? Ecquid in eos clamat ius, attendunt? Ecquid ſuam pertinaciam ſuam improbitatem intelligunt? Non ſeſe qua impietate perſtringunt, animaduertunt? Ecce non ſunt hæc ficta, ut tumidus ille et temerarius Laurentius Valla putabat, cuius ſententiæ, quaſi cæleſti Oraculo ſubſcripſere concordes Luterani. Tanta enim fuit in illo monſtro, uerius q̃ homine audacia, ut quæ non uidiſſet ipſe iudicaret eē fabuloſa. Sed proſequor reliquam edicti partem. παραδιδόαμεν οὖν αὐτοῖσ τοῖσ ἁγίοισ ἀποστόλοισ τοῖς μακαρίοις κυρίοις μου τῶ πέτρω ϗ παύλω, ϗ μετ' αὐτοὺσ τῶ μακαρίω σιλβέστρω, ϗ πατρὶ ἡμῶν τῶ μεγάλω ἐπισκόπω ϗ καθολικῶ πάπα τῆσ πόλεωσ ῥώμης. ϗ πᾶσι τοῖσ διαδόχοισ αὐτου, ὅστινεσ ἕωσ του τέλους του κόσμου μέλλουσι προκαθῆσθαι εἰς τὸν θρόνον του μακαρίου πέτρου, ἀπὸ τῆς σήμερον, τὸ ἡμέτερον βασιλικὸν παλάτιον, τὸ λατερανένσιον, τὸ ὑπερβαῖνον, ϗ ὑπερνικῶν τὰ ὅλα του κόσμου παλάτια. Ἐπέκεινα δέ, ϗ τὸ διάδημα, ἤτοι τὸν στέφανον τῆσ κεφαλῆσ ἡμῶν, ἅμα ϗ τὸν λορὸν, ϗ τὸ ὠμοφόριον, ὅπερ περικυκλοῖ τὸν βασιλικὸν τραχήλον. ἅμα ϗ τὴν πορφύραν χλαμύδα, ϗ χιτῶνα κόκκινον, ϗ πάντα τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα, ϗ ἀξιώματα τῶν βασιλικῶν ἀλόγων ὁμοίωσ. ϗ τὰ βασιλικὰ σκῆπτρα, ϗ πάντα τα

σίγνα, καὶ τὰ βάντα. καὶ τὰ λοιπὰ κοσμήματα τῆς βασιλικῆς
μεγαλειότητος, καὶ τὴν δόξαν τῆς ἡμῶν ἐξουσίας ἄνδρας τε εὐσε
βεστάτους κληρικοὺς, πολλῶν τάξεων τῇ αὐτῇ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ
δουλεύονται θεσπίζομεν κοσμεῖσθαι, καὶ ἔχειν ἐκείνην τὴν ὑψηλό
τητα καὶ μεγαλοσύνην, ἡ κεκόσμηται ἡ μεγάλη σύγκλητες ἡμῶν,
ἤτοι οἱ πατρίκιοι, καὶ κόνσουλοι, ἤτοι οἱ ὕπατοι καὶ τὰ λοιπὰ α
ξιώματα. καὶ ὡς ἡ βασιλικὴ στρατία κεκόσμηται, οὕτω θεσπίζο
μεν κοσμεῖσθαι καὶ τὸν κλῆρον τῆς ἁγίας ῥωμαίων ἐκκλησίας.
καὶ οἷον τρόπον, ἡ βασιλικὴ δύναμις διὰ πολλων ὀφφικίων κεκόσ
μηται, ἤτο, κουβικουλαρίων, προταρίων, ἐξκουβίτων, οὕτω καὶ τὴν ῥω
μαίων ἁγίαν ἐκκλησίαν κοσμεῖσθαι θέλομεν, καὶ ἵνα κατὰ πλά
τος τὸ ἐπισκόπινον φῶς ὑπερλάμπῃ, θεσπίζομεν καὶ τοῦτο, ἵνα
οἱ κληρικοὶ τῆς ἁγίας ῥωμαίων ἐκκλησίας καβαλικεύωσιν ἄλογα
κεκοσμημένα διὰ ὀθονίων λευκῶν. καὶ ὥσπερ ἡ ἡμετέρα σύγκλητος φο
ρεῖ ὑποδήματα ἤτοι σανδάλια λευκὰ διὰ ὀθονίων, οὕτω καὶ τὰ οὐρά
νια, ὡς καὶ τὰ γήινα, πρὸς αἴνεσιν τοῦ θεοῦ. ἐπέκεινα δὲ, πάντων δι
δόαμεν ἄδειαν, καὶ παραχωροῦμεν αὐτῷ τῷ ἁγιωτάτῳ πατρὶ
ἡμῶν σιλβέστρῳ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ πάπᾳ τῆς πόλεως ῥώμης,
καὶ, πᾶσι τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ μακαρίοις ἐπισκόποις εἰς τιμὴν
καὶ δόξαν τοῦ κυρίου, καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς τὴν αὐτὴν
μεγάλην καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. ἵνα ἐὰν τῆς συγκλήτου, βουλη
θῇ μετὰ ἰδίου θελήματος καὶ εὐαρέστου γενέσθαι κληρικὸς. καὶ ἐν
τῷ ἀριθμῷ τῶν ἁγίων κληρικῶν συναριθμεῖσθαι, μήτις τολμᾷ
ἀπὸ πάντων, ἐμποδίζειν. τούτῳ. ἐθεσπίσαμεν δὲ πρὸς τούτοις,
ἵνα καὶ αὐτὸς ὁ θεοσεβὴς πατὴρ ἡμῶν σιλβέστρος μεγας ἐπισ
κοπος, καὶ πάντες οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, καὶ ἐπισκόποι, ἵνα φορῶσι
τὸ διάδημα, ἤτοι τὴν στεφάνην, ἣν παρεδώκαμεν αὐτῷ. ἐκ τῆς κε

φαλῆς ἡμῶν ἐκ χρυσίου καθαροῦ, καὶ μαργαριταρίων ἀτιμήτων, καὶ ἵνα
αὐτὰ χρήσονται εἰς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν εἰς αἴνεσιν τοῦ θεοῦ, καὶ
εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου, καὶ ἀποστόλου, αὐτὸς δὲ ὁ μακά-
ριος σίλβεστρος πάπα, ὑπὲρ τὴν στεφάνην, ἤτοι τὴν παπαλύθραν
ἣν εἶχε πρὸς δόξαν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πέτρου, οὐκ ἤθελε βαστά-
ζειν στέφανον ἐκ χρυσίου, ἢ μαργαριταρίων. ἡμεῖς δὲ διότι οὐκ
ἤθελεν ἐκ χρυσίου στεφάνην ὁ ἅγιος σίλβεστρος τὸν ὑπέρλαμπρον
λῶρον σημαίνοντα τὴν ἁγίαν ανάστασιν, τῇ ἁγίᾳ κεφαλῇ αὐτοῦ
ἰδίαις χερσὶν ἐπεθείκαμεν, καὶ κρατοῦντες τὸν χάλινον τοῦ ἵππου
αὐτοῦ διὰ τὴν προσκύνησιν καὶ τὸν φόβον τοῦ ἁγίου πέτρου, στρά-
τωρος ὀφφίκιον ἐποιήσαμεν, θεσπίζοντες ἵνα πάντες οἱ διά-
δοχοι αὐτοῦ τῷ λώρῳ χρήσονται εἰς τὰς προελεύσεις πρὸς μί-
μησιν τῆς βασιλείας. διὰ τοῦτο δὲ ἵνα μὴ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπι-
σκοπῆς καταφρονῆται, ἀλλὰ πλέον παρὰ τὴν βασιλείαν ἡμῶν
τὴν γηΐνην, καὶ κράτους δόξαν κοσμεῖται, ἰδοὺ τὸ παλάτιον ἡ-
μῶν ὡς προείπομεν. καὶ τῶν ῥωμαίων πόλιν, καὶ πάσης τῆς ἰτα-
λίας, ἢ δυσμῶν χώρων ἐπαρχίας τόπους καὶ κάστρων τῷ προ-
γεγραμμένῳ μακαριωτάτῳ ἐπισκόπῳ, καὶ πατρὶ ἡμῶν σιλβέστρῳ
καθολικῷ πάπᾳ παραδιδόαμεν, καὶ ἀφήκαμεν αὐτῷ καὶ τοῖς δια-
δόχοις αὐτοῦ ἐξουσίαν, καὶ δύναμιν στερεὰν βασιλικὴν προστάγ-
ματος, διὰ ταύτην τὴν θείαν κέλευσιν καὶ πραγματικὸν σύ-
στημα ἐθεσπίσαμεν διαμένειν, καὶ τοῖς ἀνδράσι τῆς ἁγίας
τῶν ῥωμαίων ἐκκλησίας, εἰς τὸν αἰῶνα παρεχωρήσαμεν, τὴν
βασιλείαν ἡμῶν, καὶ τὸ κράτος τῆς βασιλείας εἰς τὰς ἀνατο-
λικὰς χώρας μεταφέρειν, καὶ ἐν τῇ βυζαντίᾳ χώρᾳ τόπῳ χρησί-
μῳ τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι ἡμῶν ἱδρυνθῆναι, καὶ τὴν ἡμῶν βασι-
λείαν ἐκεῖ συστῆναι διότι ὅπου ἐστὶν ἡ ἀρχικὴ ἱερατεία, καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς

χριστιανικῆς θρησκείας ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν διδομένη, ἄδικον ἐστὶν ἵνα ἐκεῖ ὁ γηϊνος βασιλεὺς ἔχῃ ἐξουσίαν, τοῦτο δὲ τὸ ὕφος τῆς βασιλείας ἡμῶν ἰδίαις καταστρώσαντες εἰς τὰ τίμια λείψανα τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ κορυφαίου πέτρου ἔθηκαμεν, καὶ ἐκεῖ ὠμώσαμεν ταῦτα πάντα ἀπαράθραυστα διαφυλάττειν. καὶ διὰ τοὺς διαδόχους ἡμῶν βασιλεῖς ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἡμῶν ταῦτα φυλάττειν παραδεδώκαμεν τῷ πατρὶ ἡμῶν τῷ ἁγίῳ καὶ καθολικῷ ἐπισκόπῳ καὶ πάπᾳ. καὶ δι' αὐτοῦ πᾶσι τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ ἐπισκόποις τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ προσνεύοντες παραδιδόαμεν ὅλα τὰ προγεγραμμένα, καλῶς εἰς τὸν αἰῶνα διαφυλάττεσθαι. Huc uſq; edictũ. In cuius fine hæc habebantur. Τέλος τῆς διαθήκης καὶ διατάξεως τοῦ μεγάλου καὶ ἐν ἁγίοις κωνσταντίνου, ἥτις ἐγράφη παρὰ νικολάου τοῦ ὑδρουντίνου, ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ ἐν κωνσταντίνου πόλει ἀπὸ τῆς βίβλου, ὡς προείρηται, τῇ προτροπῇ τοῦ κυρίου βενεδίκτου τοῦ καρδιναλίου, καὶ τοῦ τοποτηρητοῦ ιννοκεντίου τοῦ τρίτου πάπα ῥώμης. ἦν δὲ τότε ὁ προρηθεὶς νικόλαος, ἐξελληνιστὴς καὶ ἑρμηνεὺς αὐτοῦ τοῦ καρδιναλίου, καὶ τῶν γραικῶν ἐν ταῖς τῶν περὶ δογμάτων διαλέξεσι, ἔτει ϛψιε ἰνδικτιῶνος ι μηνὸς δεκεμβρίου Quorum omniũ latine hæc eſt ſententia. Tradimus igiẽ ipſis ſanctis Apoſtolis, beatis dominis meis Petro & Paulo, et poſt ipſos beato Silueſtro et pr̃i noſtro, magno epiſcopo, et uniuerſali Papę urbis Romę, omnibuſq; ſucceſſoribus eius, qui uſq; in finem mũdi, ſeſſuri ſunt ſup throno beati Petri, ab hodierno die, noſtrum regale palacium Lateranenſe, quod ſupereminet, atq; excellit omnibus mundi palatiis. Inſuper et diadema

ſeu coronam capitis noſtri, ſimul & lorũ, & humerorum ornamentum, quod circũuertit regium collum. Inſuper et purpuream chlamydem, et palliũ coccineum, et omnia regia indumenta, & inſignia regiorum equorum. Similiter & regalia ſceptra, et omnia ſigna et banta et reliqua ornamenta regiæ magnificentiæ. Gloriam quoq; potẽtiæ noſtræ homineſq; religioſiſſimos, clericos multorum ordinũ qui Romanæ ſeruiant eccleſię præcipimus ornari, et habere illam celſitudinẽ & magnificentiam, qua exornatur maximus ſenatus noſter, uidelicet patricii uel conſules, & reliqui magiſtratus. Ac quemadmodũ regius exercitus ornatus eſt, ſic iubemus ornari et clerum ſanctæ Romanæ eccleſiæ, et ſicut regia poteſtas, per multa officia inſignitur, uidelicet cubicularios, portarios, excubitores, ſic et Romanorum ſanctam eccleſiam inſignitam uolumus, et ut late Epiſcopale lumen effulgeat. Præcipimus et hoc, ut clerici ſanctæ Romanæ eccleſiæ, equitẽt iumenta ornata inſignibus albis. Et ſicut noſter ſenatus fert calceos ſeu ſandalia alba, ſup ipſa ornamenta, ſic et iſta quæ cæleſtia ſunt queadmodum & terrena ad laudem Dei. Inſuper omnium damus immunitatẽ, et cedimus ipſi ſanctiſſimo patri noſtro Silueſtro Epiſcopo et Papæ urbis, Vrbe Roma, et omnibus ſucceſſoribus beatis Epiſcopis ad honorem & gloriam domini noſtri Ieſu Chriſti, in eadẽ maxima & apoſtolica eccleſia. Ac ſiquis ex ſenatu

uoluerit propria & procliui uoluntate fieri clericus, et in eorũ ſancto ordine adnumerari, ut nemo impedire talem poſſit. Iubemus ĩſuper ut & ipſæ pius pater noſter Siluester magnus Epiſcopus, & omnes ſucceſſores eius & Epiſcopi, ferant diadema ſeu coronam, quam tradidimus ei, ex capite noſtro, ex auro puro, et margaritis precioſiſſimis, et ut ipſi utantur, in ſuis capitibus, ad laudem Dei, et honorẽ ſancti & eximii Apoſtoli. Ipſę uero btũs Siluester Papa, pręter coronã, ſeu papalẽ mitrã quã habebat ad gloriã Dei, et beati Petri aureã coronã geſtare noluit, et margaritis ornatã. Nos aũt quia noluit, luci diſſimum lorũ, quod ſignificat ſanctã reſurrectionem, ſancto eius capiti, propriis manibus impoſuimus. Et tenentes frenum equi ſui, propter adorationem & uenerationem ſancti Petri, ſtratoris officium adimpleuimus. decernentes ut omnes ſucceſſores eius, loro utantur cum proficiſcuntur, ad imitationem imperii. Ne uero autoritas pontificalis eſſet contemptui, ſed etiam ſupra noſtrum terrenum imperium coleretur, ecce noſtrũ palatium, ut pauloante diximus, et urbem Romam, et totius Italię occidentaliumque locorum prouincias, et caſtrorum tradidimus ipſi beatiſſimo epiſcopo, et patri noſtro Siluestro, uniuerſali Papæ, et conceſſimus ei, illiuſque ſucceſſoribus, potentiam, ac autoritatẽ ſtabilẽ regiã, perq; hãc diuinã huius præcepti iuſſionem, et efficaciſſimum collegium ſanxi

mus eã permanere. uiriſq; ſanctæ Romanę eccleſię in perpetum ceſſimus imperium, noſtramq; poten-tiam in orientis regiones tranſferentes. In regionē Byzantii, locum ſaluberrimum ac fertilem, ubi no-ſtram regiam conſtitueremus, urbemq; de noſtro nomine conderemus. Quia ubi ſit ſummum ſacer dotium, et caput religionis Chriſtianæ a rege cœ-lorum poſitum, nephas eſt, ut rex terrenus habeat potentiam? Nanque imperii noſtri ſublimitatem propriis manibus ſpernentes ad precioſas reliquias ſancti & principis Apoſtoli Petri depoſuimus, ibi-que iurauimus, hæc omnia nos inuiolata cuſtodi-turos, et per ſucceſſores noſtros Imperatores, hæc in commentariis ſeruãda tradidimus patri noſtro ſancto et uniuerſali Epiſcopo & Papæ: & per eum, omnibus ſucceſſoribus eius Epiſcopis domini no-ſtri Ieſu Chriſti, annuẽtes tradidimus omnia quę ſcripta ſunt, optime cuſtodienda.

Finis teſtamenti et edicti magni, ac ſancti Con-ſtantini, quod exſcriptum eſt a Nicolao Hy-druntino in magno Palatio, apud Conſtanti-nopolim, ex libro, quem a principio diximus. Iuſſu domini Bendicti Cardinalis, qui locum tenebat Innocentii tertii Papæ Romæ. Erat enim tunc ipſę Nicolaus interpręs ipſius Cardinalis, et per eum dogmata apud græcos explicabat. Anno a mũdo condito ſexies milleſimo ſeptingẽteſimo decimo quinto. Indictione decima, mẽſe decẽbri.

Digitized by Google

Secundũ uero cõputũ latinorũ ab ĩcarnatione dñi, Anno milleſimo, ducenteſimo, ac uigeſimo plus, minus. Quare ab eo tẽpore, quo decretum exſcriptum eſt, fluxerunt anni trecẽti, ac uiginti quatuor ac paulo plures. Agitur enim nunc annus Milleſimus, quingenteſimus uigeſimus octauus cũ hæc ſcriberẽtur, eius qui ſcribebat trigeſimo primo. Huius Nicolai Hydruntini habetur in bibliotheca. D. Dñici Grimani, quæ in Cœnobio canonicorum regularium Venetiis, apud ædes ſancti Antonii erecta ẽ, diſputatio de pceſſu ſpũs ſancti ex filio, græce et latinæ ab eo deſcripta, quã græci cum ipſo Benedicto diſſeruerunt, ut ibidem meminit ipſe Nicolaus. Habetur autem hoc decretum etiam in præfata bibliotheca, ad nos autem ex Apulia allatũ ẽ, ex libro uetuſtiſſimo exſcriptum. Pronunciauit ergo piiſſimus Imperator et cõfeſſus ẽ, caput religionis Chriſtianæ, per beatos Apoſtolos Petrũ & Paulũ Romæ a domino fuiſſe poſitũ. Ad eorũ reliquias ait ſe Romanæ potẽtiæ faſtigiũ ſummiſiſſe, quaſi eorum manibus imperiũ illud pmitteret. Et in ſucceſſoribus. s. Petri ait ſe uenerari ipſum Ieſũ Chriſtũ, & ſanctos Apoſtolos Petrũ ac Paulũ. Vidimus eũ ſæpe eſſe cõfeſſum ſacroſanctã ſedẽ, multo præſtare ſedi imperii terreni, et eũ aperte diſtinxiſſe, qđ inter utrũq; regnũ intereſſet, quorũ alterũ cæleſte, alterũ terrenũ uocauit. Vidimus id officiũ pegiſſe, quo ſe ſubiectũ ſacroſanctę religioni demõſtraret.

Digitized by Google

Atq; id adeo uerũ fuit/ut oẽs Cõſtantino ſuccedẽ
tes imperatores/talẽ ſubiectionem exhibuerint. Si-
quidem et his diebus, & dum hæc imprimerentur
Bononiæ Carolus impator īuictiſſimus,hiſpania-
rum rex,uir optimus, atq; Chriſtianæ concordiæ
amantiſſimus,& quem nemo poterit unq̃ nõ dico
cõmendare,ſed ne admirari quidẽ,cuius ſanctiſſi-
mus atq; optimus animus neq; a ſæuiſſimis hæreti
cis,quorũ fuit hoc tẽpore īnumerabilis multitudo
deprauari,neq; tot uictoriis/quibus potitus eſt, cor
rumpi potuit/is inq̃ etiam dum ſæuirent hæretici,
dum in oẽm religionis gradũ furentes debaccha-
rentur/eã pietatẽ/eã religionẽ atq; reuerentiã exhi-
buit Romano Pontifici,quã hoc decreto ait ſe Cõ
ſtãtinus beato Silueſtro exhibuiſſe. Nã in præfata
Vrbe/oi populo īſpectãte/poſteaq̃ a Põtifice Cle
mẽte Septimo coronã accepiſſet/illo aſcẽdẽte equũ
ſtratoris officiũ exhibuit/pedem ſuſtinuit, frenũ te
nuit,equũq; aliquot paſſus duxit. Quãta igitur ẽ
Luteranorũ q̃ inuſitata non dico impietas, ſed bar
baries potius,qui lacerare et defœdare contumeliis
ſemper conati ſunt,quod piiſſimi imperatores/tãta
pietate uenerati ſunt! Vtq; ille Romanũ uenerãdo
Pontificẽ,ipſum primo Ieſum Chriſtũ/nõ beatos
Apoſtolos et cognoſcebat et fatebatur ſe uenerari,
ſic iſtos quia blaſphemant,proſcindunt/calumniã
tur/eã ſedem,in Deũ et Apoſtolos grauiter peccare
neceſſe ẽ. Nõ defendo uitã moreſq; cuiuſq̃,q qua-

Digitized by Google

les ſint, uiderit ille, cuius ē hoc et alia iudicaſ. Nihil ad aſſētationē cōminiſcor, q lugeo, atq; īgemiſco, ꝙ hoſtibus, q ſemꝑ nr̄is ceruicibus impēdēt, detur mordēdi atq; obloquēdi occaſio. Cui diſplicet, ꝙ nō poſſimus fidēter atq; alacriter eorū rn̄dere male dictis. Verū ut ipſe maximo crimīe nō carerē, ſi cri mina cuiuſq̄ defenderē, ſic eos in cōtrariū maxime peccare neceſſe ē, q priuatarꝝ pſonarū culpas, ī purā ac cæleſtē religionē cōferūt. Qui nō pſonas, ſed re ligionē, q̄ nihil tale mereſ, infeſtāt cōtumeliis, inau dito gn̄e calūniarū obruūt, trahūt ī īuidiā totius or bis terrarū. Cōflāt illi odiū irrecōciliabile. Hoc cer te inimicos rerū bonarꝝ, nō malorū hoīum eos oſtē dit. Appet quoq; q̄d religiōi Chriſtianę pfuerint. Id certe, ſi nō aliud, docere eos poterat, tales eorꝝ co natus a diabolo fuiſſe, e qbus ſint īfinita mala pfe cta, ſed ad edictū Cōſtantini reuertor. Hoc igiſ ē te ſtamētū, cuius cōmemoratione grecorꝝ & latinorū lrę plenæ ſūt. Nā et græculus is quē an̄ citauimus, Cōſtātinū eccleſię Ro. principatū dediſſe cōfeſſus eſt. Huius et ī iure impatorio fit mētio. Cui ſubſcri bēs poſtea Iuſtinianus, ſic ait, θεσπίζομεν κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων ὅρους, τὸν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης ἐπίσκοπον πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων. Hoc ē, præcipimus ſcd̄m ſanctarū ſynodorū deffinitiones, Ro. Pōtificē pri mū eſſe oīum ſacerdotū. Ex quo licet aīaduertere, etiam ſanctas ſynodos hoc ſanxiſſe et cōfirmaſſe. Qđ quia pa̅triarcha Cōſtātinopoli ſeruare nolebat,

ſed ſe principẽ oĩum aſſerebat, Phocas rogãte. s. Bonifacio, ẽt idipſũ cõfirmauit, apud Paulũ diaconũ in Phoca his uerbis. Hic rogãte Bonifacio, ſtatuit ſedẽ Ro. Eccleſiæ, ut caput eẽt oĩum eccleſiarũ qa eccleſia Cõſtãtinopolitana primã ſe oĩum eccleſiarũ ſcribebat. Hæc ille. Quãta fuit iuidiſſimorũ græcorũ ſupbia, q ne hoc qdẽ ſolũ iuideř latinis, ſed ẽt terrenũ ĩperiũ qđ peſſimis barbarorũ largitã eẽ fortunã q̃rebãť, latinos, peſſimos barbaros appellãtes, ſicut ſcribit Diony. Halicarnaſeus & Polybius Megalopolitanus. Nec tacẽda ẽ eorũ ĩprobitas, q̃ in oĩbus ppe Strabonis exẽplaribus, locũ abraſiſſe inueniunť, ubi ille de Italia ſcribẽs late Romanorũ canit laudes. Quorũ nequitiã imitatus Laurẽtius Valla ut hõ erat iuidiſſimus, atq; arrogãtiſſimus, negauit Conſtantinũ Eccleſiæ, qcq̃ aut honoris, aut dignitatis fuiſſe largitũ. Qđ ẽt appet ex qua cã feciſſet, qa. ſ. cũ Romæ uerſareť, nõ potuerit, q̃ peteret aſſequi ſacerdotia. Aufugiẽs igiť ad regẽ Neapolitanũ quẽ hoſtẽ ſciret põtificis eẽ aduerſus eũ ibi ſtilum exacuit, deq; falſa donatiõe Cõſtãtini ſcripſit. q̃ res multis Italorũ ẽ notiſſima. Atq; hũc, et Grecos illos crediderim imitatos Luteranos, ut nõ magis ſãcto zelo, q̃ uera iuidia fuerĩt ĩcitati, ut ſit multis modis manifeſtum. Non quærã igitur hoc loco, an Conſtãtinus a beato Silueſtro ſit baptizatus cũ plæriq; Græcorum refellant eum Nicomediæ, ab Arriano Euſebio fuiſſe baptizatum, quod ſcripſit in Chronicis Hieronymus ſecutus magis quoſdam

Græcos,qui et alia pleraq; aliis ſcriptoribus cõtraria de Conſtantino ibidẽ retulit,præſertim Gregorio Nazanzeno qui piiſſime eũ cõmendauit,eiuſq; tempore Romanũ imperiũ mirabiliter creuiſſe cõmemorat ob eius pietatẽ. Et is propior illis tẽporibus fuit q̃ Hieronymus. Si aũt uera ſunt quæ ſcripſit Gregorius de eo,nõ uidenꝫ uera quę ſcripſerit Hieronymus,ꝙ Criſpũ filiũ crudeliter, et Liciniũ, interfecerit,et ab Hæretico baptizatus fuerit. Nam Criſpũ minime intrrfecit, Liciniũ aũt ꝓfligauit ꝙ iã Chriſtianos cępiſſet pſequi. Teſtanꝫ Socrates et Sozomenus cõtra Hieronymũ, teſtantur ſynodus Nicæna in præfatione, q̃ ſanctitatẽ bonitatẽq; Cõſtãtini lõgiſſime cõmemorat. Facile igiꝫ potuit latere Hieronymũ eũ fuiſſe Romę baptizatũ,qñ alia notiora eũ latuerũt,ĩmo cõtraria ſcripſit, Græcos quoq; pleroſq;,ſicut Euſebiũ,potuit ille latere baptiſmus qñ ne latinis ẽt quibuſdã fuit notus. Inuenio ẽt in Hiſtoria uetuſtiſſima, q̃ ẽ in bibliotheca a me ſæpius cõmemorata, mẽtionẽ de baptiſmo Cõſtantini. Quẽ poſteaq̃ Romanos a tyranuide Maxentii liberaſſe ſcripſiſſet, tandẽ hęc intulit. καὶ φλάβιος ὠνομάσθη. ἐκ κακοχυμίας δὲ τινὸς λελεπρωμένος, καὶ δεινῇ τινι λώβῃ προσεοικώς, νεοσφαγῶν νηπίων αἵματι λούσασθαι, τῶν ἐν τῷ καπιτωλίῳ εἰπόντων θεραπείαν, συνέθετο. ἃ καὶ πολλὰ ἀθροισθέντα οἰκτείρας ἀπέλυσεν. πρὸς δέ καὶ χρήματα πολλὰ ταῖς μητράσιν καταθέμενος. πρὸς δὲ τὸν χριστιανῶν ἱερέα συλβέστρον, ἐξ ἐπιφανείας πέτρου καὶ παύλου τῶν ἀποσ

στόλων, δραμὼν καὶ βαπτισθεὶσ ἄνεισιν ἐκ τῆσ κολυμβήθρασ ὅλοσ ὑγιήσ. Hoc eſt. Ac Flauius cognominatus ē, ſed cum ex mala humorum affectione in lepram inci- diſſet, dirumq; aſpectū præ ſe ferret conſulentibus ſacerdotibus Capitolii, ſanguine nuper cæſorum infantium, morbo ſtatuit per ablutionem ſuccurre re. Quos iā plurimos collectos, miſeratus dimiſit, inſuper donatis matribus. Poſtea ad Chriſtianum ſacerdotem Syluestrū accurrens, apparentibus illi Apoſtolis Petro et Paulo, ab eoq; baptizatus, inco lumus e lauacro aſcendit. Hæc ille. Idipſum in con feſſione ſua, quæ nuper cum operibus diui Clemē tis in Germania impreſſa eſt, fatetur ipſe Conſtan- tinus, ut licet omnibus aperte cognoſcere. Vbi Im perator optimus fatetur ſe lepræ morbo detentum medicos accerſiſſe, illos infanticidium ſuggeſſiſſe ſe facinus exhorruiſſe. Petrum ac Paulum noctu ſi bi apparuiſſe, et reliqua quæ habentur in hiſtoria ſancti Syluestri. In Germania hoc impreſſum, et to to orbi ad uidēdum expoſitum. Atq; hanc rē quia notiſſimā eruditis arbitror, altius perſcrutandā mi nime cenſeo. Eruditos autē dico, non quales Lute rani, qui cum duas Græcas uoculas tenuerint, Lau rentianum aſſumunt ſupercilium, cum nōdum in archana litterarū penetrarint, et ad ſuum arbitriū de quauis re diiudicāt. Clarū igitur eſt ipſum Cō- ſtantinū Romā reliquiſſe, ut eam ſoli Chriſto atq; Apoſtolis traderet. In qua tametſi Imperatores ali,

quor,poſt eius morté regnarint ió/tñ factũ eſt pp ſũmá neceſſitaté,cũ uidelicet duo eént,uel tres Im peratores/quos eadé regia Cõſtãtinopoli cape nõ poſſet. Factũ etiá pp occidẽtaliũ rerum periculũ: Orta qppe poſt Cõſtantinũ grauiſſima in occaſũ bella,opuſq; erat pñtia Imparoris. Sedes tñ præci pua fuit Cõſtãtinopoli,eadẽ é cã ꝙ Romanus Põ tifex,tot ꝓuincias nõ retinuerit,quas Cõſtãtinus cõceſſiſſet.ꝙ renuerint ſancti illi Põtifices eã admi niſtrationé,et quia nõ ita cõceſſiſſet Cõſtantinus/ ut ab eis tãq̃ regibus adminiſtrarẽt,ſed ut eẽt eorũ in his locis ſũma autoritas,ut oẽs illis nationes uti patribus obſequerẽt,qđ apparet in his qui poſt Cõ ſtãtinũ fuere,Põtificibus/quorũ multo maior fuit autoritas ac poteſtas et ueneratio/q̃ ſit hac tẽpeſta te, poſſemq; ab illo tpe/per oẽs ætates deſcẽdere/et ſummã atq; excelſam ipſorũ Pontificũ cum ſũma ſanctitate cõiunctã dignitaté oſtẽdere. Verũ ſunt adeo nota,ut neminé eſſe puté q neſciat. In ſanctis aũt oĩbus ſynodis,q̃ poſt Nicęnã celebrate ſunt ap paruit principatus ſemp Romanæ ſedis/quas cum deſcribũt Gręci oẽs ſcriptores,ĩmo ipſęmet ſe ſyno di,docẽt ſub quo Imparore/et quo Põtifice Ro.fa ctæ ſint. Nam de prima ſic ſcribunt. ἡ πρώτη ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος γέγονεν ἐπὶ τοῦ ἐν ἁγίοις βασιλέως κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου καὶ σιλβέστρου πάπα ῥώμης. Hoc eſt prima ſancta & uniuerſalis ſynodus fuit ſub ſancto Impe ratore Conſtantino magno & Syluestro Papa Ro

mæ. Quo loco fallit hiſtoria tripartita, q̄ ſub Iulio q ſucceſſerit Silueſtro, hãc ſynodũ docet ee celebratã. Ex eoq; error ē manifeſtus, q ſcribat nō potuiſſe Ro. Pōtificē ſynodo adeſſe præ ſenectute, et tñ monſtrat eũ, poſt ſynodũ, ultra. xv. annos uixiſſe. Quare & hac rōne & oium ſcriptorũ autoritate dignus ibi ſcriptor repræhēſione ē. De ſecũda quoq; ſynodo ĩ huc modũ ſcribitur. ἡ δευτέρα ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ Δαμάσου πάπα ῥώμης. Hoc ē, Scđa ſancta et uniuerſalis ſynodus, celebrata ē Cōſtātinopoli, ſub Theodoſio maiore Imparatore: & Damaſo Papa romę. De tertia ſimili mō. ἡ τρίτη ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος γέγονεν ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ βασιλέως, καὶ Κελεστίνου πάπα ῥώμης. i. Tertia ſancta et uniuerſalis ſynodus fuit epheſina prima, ſub Theodoſio iuniore imparatore & Celeſtino papa Romæ. Et de q̄rta. ἡ τετάρτη σύνοδος οἰκουμενικὴ γέγονεν ἐν Χαλκηδόνι ἐπὶ Μαρκιανοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως, καὶ Λέοντος πάπα ῥώμης. Hoc e. q̄rta uniuerſalis ſynodus facta ē Chalcidōe, ſub Marciano piiſſimo imparatore, & Leone Papa Romę. Sic de Quīta ἡ πέμπτη ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ πέμπτου βασιλέως καὶ Βιγιλίου πάπα ῥώμης. i. Quinta uniuerſalis ſynodus facta ē Cōſtantinopoli, ſub Iuſtiniano. V. Imparatore, & Vigilio papa Romę. De ſexta, eadē rōe, ἡ ἕκτη ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ πατρὸς μὲν Ἰουστινιανοῦ, ἀπογόνου δὲ Ἡρακλείου, καὶ ἐπὶ Ἀγάθωνος τοῦ πάπα ῥώμης. Hoc ē Sexta ſacta et uniuerſalis ſynodus

celebrata eſt Conſtantinopoli ſub Cōſtantino pa-
tre Iuſtiniani,nepote uero Heracli et ſub Agatho-
ne Papa Romę. Animaduerte uero,ꝙ q̄q̄ hæc præ
ceſſerit antecedentē, propter ſummam tamen illius
dignitatē illa præfertur huic, licet fuerit poſterior.
Septima quoque ſcribitur, ἡ ἑβδόμη ἁγία σύνοδος καὶ
αὕτη οἰκουμενικὴ γέγονεν ἐν νικαίᾳ τὸ δεύτερον, ἐπὶ κωνσταντίνου
βασιλέως, καὶ εἰρήνης τοῦ αὐτοῦ μητρὸς, καὶ ἀδριανοῦ πάπα ῥώμης.
Hoc eſt ſeptima ſancta ſynodus, & ipſa uniuerſalis
celebrata eſt Niceæ, ſecundo ſub Conſtantino Im-
peratore et Irene matre, et Adriano Papa Romæ.
Hæc non tam ut hunc locum adiuuaremus, protu-
limus, q̄ ut rem gratam ſtudioſis faceremus. Vl-
timo loco ponam decretum Concilii Florentini, in
quo Gręci et Armeni principatum Romanæ ſedis
clariſſime confeſſi ſunt, quod Concilium Arabice
Græce et Latinæ ſcriptum eſt, ut ipſi exemplaria
propris oculis uidimus. Gręci ergo una cum Impe-
ratore et Armeni ueterum ſanctorū dicta, et ſyno-
dorum atq; Imperatorum edicta ſequentes, ſic di-
xerunt. Diffinimus ſanctam Apoſtolicam ſedem,
et Romanum Pōtificem ſucceſſorem eſſe beati Pe-
tri principis Apoſtolorum, et uerum uicarium Ieſu
Chriſti, totiuſq; eccleſiæ caput, et omniū Chriſtia-
rum patrem et doctorem exiſtere. Et ipſi in beato
Petro, paſcendi, regendi, et gubernandi uniuerſalē
eccleſiam a Domino Ieſu Chriſto plenā poteſtatē
traditam eē, queādmodum et in conciliis uniuer-
ſalibus

ſalibus et ſacris canonibus cõtinetur. Sic illi: Audiſtis ergo ut confirmant, hoc ante per concilia, et canones, fuiſſe decretũ! Atq; hi ſunt canones, qui ſupradicta iura Cõſtantini, aliorumq; imperatorum continebant. Vt nihil ibi poſſit eſſe ſuſpectum, atq; apocryphum, ut ad ſua forte præſidia recurrentes, mentirentur Luterani. Demum traditã eſſe a domino beato Petro, poteſtatẽ ut poſſet ligare & ſoluere eamq; facultatẽ ſuis ſucceſſoribus relinquere, ſic ex Clemente cognoſcite, qui ad Iacobum fratrem Domini, de obitu beati Petri, et de his quæ ante obitũ dixiſſet, ſcribẽs, ſic prima ſuarum Epiſtolarum ait. Clementem hunc Epiſcopum uobis ordino, ipſiq; trado, a domino mihi datam poteſtatẽ ligãdi et ſoluẽdi, ut de oĩbus q̃ decreuerit in terris, hoc decretũ ſit et ĩ cęlis, ligabit. n. qđ oportet ligari, et ſoluet qđ expedit ſolui. Ex quibus apparet, qũo illud Euangelii ſit intelligendum. Quodcunq; ligaueris &c. qđ extorquent & peruertũt Luterani, et qui eorum placita ſequuntur, ut auferãt oĩo Romano Põtifici ligãdi, ac ſoluẽdi ptãtẽ. Ecce uidimus, ipſi Apoſtoli, qũo eũ locũ intelligerẽt, ut qui prius a Dño edocti atq; inſtructi fuiſſent. Veritas igiť nemini niſi ꝑtinaciſſimis, obſcura eſt. Erit aũt et his nota, ſed illi qui gloriã ac nomen rerũ nup ab ſe repertarũ ſe adeptos arbitrãť, ñ recãtabũt ĩpietatẽ, ne priſtinũ decus amittãt, ut pluris nomẽ, q̃ ueritatẽ feciſſe noſcãtur.

SECVNDI LIB. FINIS.

G

Digitized by Google

LIBER TERTIVS ADVERSVS LVTE RANOS, QVOD CHRISTIA NA RELIGIO, NON SIT SVPER STITIO.

QVoniam uero Luterani, et hi quibus eorum placita placuerunt, quorum eſt ingens numerus, eam in omnium pectore opinionem ſuſcitarunt, pietatẽ Chriſtianam maximis infectam eſſe ſuperſtitionibus, totoq; tempore in ea confeſſione perſiſtũt, ſemper ingerunt auribus omnium mortalium, non religionem nos priuatim ac publicæ, ſed ſuperſtitionẽ habere præ manibus, Et quod crudelius eſt, nõ iudæis modo nos æquales ſæpenumero faciunt, ſed multo etiam miſeriores ac ſuperſtitioſiores, dicendum aliquid eſt contra inauditam hanc crudelitatem, quæ lacerat ac dedecorat tam fæde populum chriſtianũ. Neq; religionẽ ſolam infamat ac dehoneſtat, ſed etiam eos qui religionem, qua nihil nobis melius præſtare potuiſſent condiderũt. Primũ ipſum eius parentem Deum, tum reliquos omnes ſanctiſſimos ac doctiſſimos uiros, quorum genus e cœlo fuiſſe dixerim. Atq; hæc quidem ſæua pro clamatio, barbaricaq; aſſertio, quantam omnium corruptelarum luem ueluti ſcelerum rapidiſſimus torrens ſecum in hunc mundum attulerit, q̃ mores

totius Christiani populi corruperit, in quam omnium peſſimarum opinionum uoraginem totum genus humanum coniecerit, nulla ratione explicari poteſt. Quem enim utriusq; ſexus peſſima lues non corripuit? Cui non mentem funditus euertit? Nulla fuit unq̃ diabolo tam opportuna, tam ualida uirtutum oppugnatio. Nec ullam tam diuitem, tam uariam et copioſam e bellis ſuis reportauit uictoriam, nec beatiorem duxit unq̃, deuicta pietate triumphum. Hæc deniq; hæc fuit digna ſuis fraudibus molitio, Nunquã ſe in facinoribus ſuis geſſit præclarius. Nihil elaborauit unq̃ in quo tot p compita tartarea, deuictarũ gentiũ ſuſpenderit exuuias. Oppreſſa enim ibi eſt pietas, ubi contra ſuperſtitionem ſtari uidebatur, Ibi corruit religio, ubi defendi et propugnari credebatur. Victoria penes impietatem reſtitit, quam Luterani contra ſuperſtitionẽ cõgredientes, religioni fuerant polliciti. Atq; id uitione et errore ipſorum acciderit, an cõſulto et præmeditato id et quaſi ex coniuratione geſſerint, nõ facile eſt dictu. Etenim tam fœdum ac terrum rerũ exitum eos experiuiſſe, non eſt fere probabile, qui nullam illis utilitatem, ſed calamitatem uniuerſis attulerit. Rurſum cum eos in media ſtrage, in ipſo ſanguine exultare, uideamus, et ſi quæ reſtiterunt reliquiæ pietatis, etiamnum eas inſequi, uidentur ſine dubio, et huius mali prius cupiditate exarſiſſe, et non alium exitum, a principio ſibi animo

præfixiſſe. Quæ ſi uera ſunt, auſim eos cum perdi-
tiſſimis eorum tartareis ducibus conferre, cũ furiis,
cũ peſſima quaq; generis humani Tiſiphone, quã
ad hanc coniurationem inuocaſſe uidentur, et ſan-
guinem trucidatæ pietatis illi deuouiſſe. Atque
hoc inuenti ſunt omnibus hęreticis deteriores, quo
induti pietatis habitũ, ſeſe in caſtra religionis intu-
lerunt, et ut erant proditores, ingentem ibi ſtragem
ediderunt, dum aliud ſentire uiderentur, q̃ qđ præ
ſe ferent. Notumq; eſt. q̃ magis ſint hoſtes occulti,
ac manifeſti formidandi, qui ſub amicitiæ prætex-
tu, acerbiſſimas inimicitias exercent. Eos igitur tan
to eſt chriſtiana religio peſtilentiores experta, quan
to minus illi inſidiari uidebantur. Atq; hoc quidẽ
ut dixi potuit fortaſſe eorum errore accidiſſe, ut dũ
emendare uellent religionem, impietatem ingeſſe-
rint. Sed ſi ad hoc munus ſuſcipiendum, non a ſeip
ſis incitati, ſed a ſpiritu ſancto uocati acceſſiſſent,
alium profecto exitum eorum conatus habuiſſent,
Verum cum gloriæ et famæ ſpe, tũ aliis quibuſdã
animi peſſimis motibus, inhumanũ et ut uerius di-
xerim diabolicum officium ſuſceperunt, ut in ipſo
opere appareret, a quo miſſi fuiſſent. Nam et chari-
tatis quæ omnium honeſte ſuſceptarum actionum
perpetua eſt comes, nullũ in eorum dictis et factis
uiſum eſt ueſtigium, ſed quæ illi cõtraria eſt potius
crudelitas et inhumanitas, totius tragœdiæ habe-
nas moderata eſt. Quid enim eſt ab illis dictũ, qđ

Digitized by Google

non eſſet tumoris, faſtus atq; arrogantiæ plenum, quæ nullũ habent cũ charitate cõmerciũ? Quid uero ab his expectare poteras, quos crudelitas atq; arrogantia, ueluti tranſuerſos ad ſcribendũ rapiebat? Nonne ipſa uerba reſtantur, ipſe ſonus, ipſa tota loquendi ſeries, quę pectora loquentiũ fuerint? Quis ſpũs mentẽ impleuerit? Diuinus ſpũs benignus ẽ, humanus eſt, non extollitur neq; extollit, Nõ inflatur, neq; permittit inflari quos cõplexus fuerit. Tollit arrogantiam, tollit ſuperbiam, oſtentationem, feritatem, oẽſq; id genus ſordes extra mentẽ extermi nat, ſicut ſole tenebræ repente fugantur, ſic incontrarium peruerſus ſpũs, primum humanitatẽ atq; ſuauitatem adimit animo, ingerit ſuperbiam, Barbariem inducit, inducit aliorum cõtemptũ. Serit appetitum nocendi, odium et execrationem aliorum. Nulla deniq; eſt peſtis, quã non breui ad animũ accumulet. Ac ſic affectę mẽtes et in agendo et loquẽdo manifeſtius oſtenduntur. Neq; uero factum eſt unquam; ut quæ diuinus ſpiritus tentaſſet efficere, non felicem ſemper euentum ſortita fuerint. Quæ autem ſtragem aliquam animorum ſiue corporum attulerunt, diabolicam ſine dubio fraudem indicarunt. Vtrũq; in hoc Luterano conflictu conſpectum eſt. Quære enim quid emolumenti Chriſtianis attulerit hæc hæreſis. ſi corpori, inuenies per eam infinitas eſſe cædes perpetratas. Si animo, nulla fuit crudelior peſtis unquam, quę magis ſenſum

abefactarit humanũ. Detrimẽtũq; fuit in artificio, quia eiecta et propulſata ẽ pietas, ubi eã purgare ſuperſtitionibus promiſerant. Imbutiq; ſunt oẽs mortales peſſimis opinionibus, ut ſiquid agãt piũ, mox occurrat ſuperſtitionis ſuſpitio. Quis igitur dignis ac ueris lachrymis tantã calamitatem deplorauerit, qua oẽ pene chriſtianũ genus ẽ attactũ! Hoc nouũ certe fuit genus hæreſeos, quæ nihil cõtra uel diuinitatẽ trium perſonarũ in uniuerſum, uel aliq̃ triũ perſonarum moliri uiſa eſt, quod aliæ fecerunt hæreſes, ideoq; magis manifeſtæ, et labẽ ſuã minus cælantes. Hæc aũt tantum abeſt, ut Deo aduerſari uideretur, ut reſtituere potius eius ſyncerũ et rectum cultum crederetur. Eoq; habuit multo plures, qui eius fidẽ ſequerẽtur. Qui quidem primum, illa probabili ſpecie allecti, totos ſe illius fidei cõmẽdarũt, Moxq; in fidem recepti et ad imitationem admiſſi ibi totius impietatis myſterium imbiberũnt. Primũ autem ut intelligerent in religione chriſtiana nihil eſſe non ſuperſtitioſum. Ineſſe aris et focis, ineſſe rẽ templis, ieiuniis, orationibus, caſtitati, ſuperſtitionem, quæ nihil ad uerum Dei cultum attineãt, ſed animum potius anxium, ac ſollicitũ iugiter teneãt, quale ſit ſuperſtitionis. Neq; Deos hiſce rebus uehementer delectari, neque illum talia genus humanum unq̃ docuiſſe, uel præcepiſſe, ſed ineptos quoſdã, atraq; bile laborantes homines, aut etiam ſolos Pontifices inueniſſe. Hæc cum audirent ſapientes,

Digitized by Google

non ſunt repente incitati; ſed tempus et inducias conſulendi de tota re poſtulauerunt, conſiderandumq; ſibi diligentius dixerunt. Vulgares autem et quibus graue religionis iugum iamdudum eēt, ingenti plauſu, quæ dicerentur, exceperunt, quippe qui ſe miſera quadam ſeruitute liberandos credebant, et in Chriſti libertatem eſſe uindicādos. Chriſti enim cultum, iam cum ſuis pręceptoribus ſentiētes, eſſe dicebant non carnibus: nō ueſci, non quotidie confiteri, non adire templa, non coram imaginibus orationes fundere, ſed aliam quandam religionem, quę ab illis ſuis ſacerdotibus, nup eſſet in hūc modum cœlitus delata, quæ animum cum Deo et proximo coniunctū ſemp teneret. Hæc quidē erat nouæ illius religionis promiſſio atq; oſtentatio, cū priſtinæ illius, et quam oēs populi chriſtiani a Deo et ſapientiſſimis totiuſq; orbis præceptoribus traditam haberent, detrimēto atq; ruina. Et rationes quidem uidiſtis q̃ eſſent probabiles, q̃ prurientibus auribus accōmodatæ. Dicendum igitur aliquid contra fallaciſſimam hanc gentem, demonſtrandumq; quo pacto, animo dū libertatē a ſuperſtitione promiſerint, eū in miſerā impietatis ſeruitutē coniecerint. Num hæc quā uniuerſæ chriſtianorum genus a principio habuit religio, ſit ſuperſtitio? Num poſſit eſſe alia recta colendi numinis ratio? Num populi potuerint ad cultum Dei, aliis rationibus adduci? Ac de his quidē breuiter diſſeremus. Neq;

enim ex pfeſſo id agimus hoc loco, hæreſis qppe quæ tã uaſta ſit, nõ poteſt facile, et ſine longa diſputatione refelli, ſed eius nos tantũ ĩprobitatẽ detegemus, et fraudes quaſdã diabolicas in lucem extrahemus. Primũq; de religione aliqd dicẽdũ, ut oſtẽdamus hanc, et uetuſtiſſimos pr̃es nr̃os habuiſſe, et nos pauciſſimis exceptis nõ aliud exercere ĩ religione, q̃ quod illi tradidiſſent. Dico primum in ſenſu humano poſitã eſſe rõnẽ quandã, qua ad cultũ Dei quiſq; pro ſua ſapiẽtia excitetur, Hincq; illam ſapientiſſimorũ uirorũ uocẽ eſſe pfectã. Nullã eſſe tam ferã gentẽ, tã cultus humani et rõnis expertẽ, quæ nõ alicuius Dei numẽ uenereť, ac ſuppliciter colat. Eſt.n. animi et rõnis id propriũ, ut ſenſus in eo prope nullus futurus ſit, in quo nullus ſit ad uenerandũ Deũ inſtinctus. Poſitũ itaq; ſit in hoĩe interiore, quẽ rõnem ſiue animũ uocamus, ipſam ſuis artibus fabricaſſe nãturã, uim quandam atq; impulſum, ut ſponte nr̃a ad amorẽ numinis, quæ ueneratio et cultus dicitur, ĩcitemur. Is impulſus unde naſcatur etiã ſcitu eſſet digniſſimũ, ſed qa partim nõ eſt huius loci ea explicatio, partim quia copioſe ſuper eo, in libris de pietate diſputauimus, mittemus hæc in præſens tempus. Neq; enim magnarũ diſputationum fundamenta iacimus, partim q̃ id uberrime tractatur in ſanctis litteris, ut nihil aliud prope continere uideantur. Viget igitur ea uis in ſenſu cogitãs oẽs gentes eſſe aliquod multo hoĩem præ

cellens, cui parere debeat, ac ſubiici homo. Hæc ratio latere in animo ſemper nõ poterat, ſed lucem et aſpectũ appetebat. Tum et illi qui ſibi colendũ eſſe Deũ ſentiebaut, putarunt non ea ſolũ cogitatione et intelligentia, ipſum cultũ contineri, ſed alio quodã effectu, qui ab illa cogitatione et intelligẽtia proficiſcerẽt. Reperta igitur ſunt templa et aræ, Reperta ſacrificia, repertæ cerimoniæ, quæ oẽm ſeũ cultũ complecterentur, qui ſenſu prius fuiſſet cõceptus. Vtq; oratio quæ profertur ore, nõ differt ab ea, quę corde cõcipitur, tantũ loco diſcrepans, ſic et is interior cultus et exterior, idẽ neceſſario ſunt. Atq; hic miſertime et ſe et alios, fefelliſſe Luteranos certiſſimũ ẽ, qui reiecerunt et dãnarunt exteriorem hunc cultũ, quem qui tollit, interiorẽ quoq; illũ tollat neceſſe eſt, ſi nõ ſapientibus, ipſi certe multitudini, q̃ leuem interioris illius tenet rõnẽ. ideo extrinſecus opus eſt eã excitare ad illã interiorem ĩtelligentiã. Atq; fuit hæc rõ, cur tãtã in religione ſtragem Luterani fecerint. Nã cũ et uulgares et ſapientes in colendo Deo pares eſſe uoluerint, Sapientes enim animo et ſenſu tantũ, Deum adorare recte poſſunt, ad hanc legem etiã imperitos trahentes illi, aſſeuerantesq; exteriorem hunc eſſe ſuperſtitionem, utranq; pietatem pariter ſuſtulerunt. Exuti igiẽ omni pietate, meræ feræ relicti ſunt. Cunq; pietas oẽm ex aĩo propellat ĩmanitatem, omnemq; truculentiã, ac qcquid ibi ferinũ inuenerit repente abigat, atq; exter-

minet/hi qui omnem religionem amiſſerũt,nõ mirum,ſi nõ homines,ſed furiæ diabolicæ, et ſpiritus e tartaro progreſſi uideantur. Aufer enim homini religionẽ,ſuã etiam illi naturã abſtuliſti, ut cũ feris facile tum poſſit cõparari. Hęc igitur fuit fraus illa Diaboli peſtilentiſſima quã per Luteranos intulit in mundum. Sublatis enim aris ac templis, ſublatis ſanctis Dei,et ſanctorũ imaginibus,quæ memorabilia ipſorũ diuoꝝ quaſi facta narrarent, ſublatis ẽt cerimoniis/quibus Dei exterior ueneratio exprimitur,etiam ille bonus animi ſenſus eſt extinctus. Nõne uero ſapientes religionẽ exteriorẽ,apud quaſcũque gentes reperiſſe credimus? Vt enim eloquẽtiæ et ſocietatis humanæ congregandæ autores,ſapiẽtes fuiſſe uolunt,ſic religionẽ,ſapiẽtiſſimos quoſq;, quæ præſtat eloquentię rebuſq; oĩbus humanis,excogitaſſe neceſſe eſt. ductã tñ ab interiore, quæ illorum animis cõcepta fuiſſet religio,ut igitur illi pietatẽ/quo meliores ac mitiores efficerent hoĩes repererunt,ſic truculentiores effectos eos neceſſe eſt/quibus Luterani pietatem adimerunt. quod certe etiã apertiſſimũ eſt. Sed ad aras,templa,cerimoniaſq; reuertor. Quis ergo nõ percipit/oẽm exterius apparẽtem religionẽ,eſſe rem præclariſſimam/atq; humano generi utiliſſimam? Tres aũt cauſæ ſunt/ quibus ad eã laudandã/approbandãq; moueamur. Primũ ꝙ oĩs exterior religio exprimit,ac repñtat eam,q̃ in aĩo exiſtit pietatẽ,atq; uti eã ſctiſſimã mentẽ prędi-

camus,q̃ notionẽ ac iugẽm meditationẽ diuinita-
tis ſecũ habet,ut ei quaſi ſemp ſacrificet: ſic eãdem
laudem et cõmendationẽ debet promereri / q Deũ
exterius ſemp uenerat̃: Deinde ꝙ ſit a ſapientibus
repta,ut animi atq; intellectus religionẽ docuerit q
dẽ natura et inuexerit,hanc uero q̃ cernit̃,illi in me
diũ extulerint,qui capacius q̃ reliqui edocti prius a
natura/quiq; cæteris eſſent ſapiẽtiores, populos ad
rem æquiſſimã iducere optauerint. Poſtremo ꝙ ad
utilitatem generis hũani ſit cõdita / atq; ita cũ tres
honeſtiſſimæ cauſę cõdiderint religionem,q eã tol
lunt a tribus in cõtrariũ peſſimis cauſis iſtigari ne-
ceſſe eſt. Primo carent iteriore pietate:tũ nulla ſunt
præditi ſapía:poſtremo nõ mõ nõ utiles,ſed exitia
les potius humano generi eẽ cõcupiſcũt. Hic illi oc
current fortaſſe/et ſe non religionẽ/ ſed ſupſtitionẽ
dãnaſſe dicent. Veꝝ hic nõ mõ mẽdaces/ſed ẽt fal/
laciſſimi deprãhendunt̃. Mendaces q̃dẽ ꝙ ſcelera/
tiſſime mentiunt̃/dũ id dicũt eſſe ſupſtitionem qđ
ſit religio,ut paulopoſt ꝓbabimus. Fallaces aũt ꝙ
genus hũanũ deprauatis noĩbus fallere ſtuduerũt.
Perinde ſiq̃s uolẽs alios auertere a capeſcẽda ſapía/
eã ſtultitiã eẽ diceret. Sed hęc ut dixi multo clarius
paulopoſt oñdẽt̃. Declaratũ ẽ igit̃ ordinẽ fuiſſe na
turę/ut religio prius aĩo ac rõe cõcipet̃,poſtea ſapiẽ
tiſſimi qq; et utilitatis hũanæ ſtudioſiſſimi/eã foris
exprimerent/ ut magis ad tã ſacrũ rõnalẽq; affectũ
oẽs a iarent,ac inter nos et Luteranos de priore illa

Digitized by Google

religione fortaſſe nulla eſt controuerſia. Dicēt.n.et ipſi quod et nos ante ſtatuimus, animi religionē eē uenerationē Dei, eē animi motū, ſeſe ad cultū Dei ſui excitantis. In ſecūda uero ſtatuenda, neceſſario diſcordia eſt. Nā illi aut nullū eſſe uolūt exteriorē, ac ſecundā religionē: aut aliā, q̄ nunc exercēt popu li chriſtiani, Appellāt.n.eā ſupſtitionē. Itaq; utrūq; cōprobemus, neceſſario.ſ. quendā eſſe exteriorem Dei cultū, et hunc aliū eſſe nō potuiſſe, q̄ eum, quē nunc tenent chriſtiani: ut ſi eſſet alius, eēt potius ſu perſtitio. Ac de prima quidē rōe, quoniā ſatis mul ta diſſeruimus, nō multa uerba faciemus. Diximus igif rōnis humanæ atq; naturæ fuiſſe, ut Deū uene ratione dignū agnoſcerēt et barbaræ et īmanes na tiones. Hæc agnitio nō æqualis eſt in oībus, ſed lō ge ea q̄ in aīs ſapientū continetur, præſtat ei quā te nent uulgares ea de re. Vt.n.iuſte recteq; uiuendū, nō æque uidef oībus decoꝝ ac magnificū, et tñ ad id et noſtræ naturæ principiis et iure ſocietatis hu manæ prouocamur, ſic numen eſſe colendum non tam cognoſcitur ab oībus. Ipſa quoq; cognitio ta metſi cūctis ineſſet, multo tñ diuinior atq; maior ea eſt, q̄ ſapiētis aīo cōtinef. Appello ſapiētes hic, qua les in oī natione reperias, nōnullos.ſ.quí cum mul titudine non ſentiant, ſed priuatū uitæ genus, pri uatas opiniones ſequantur. Horum eſt ante omnes ſenſus diuina cognitiōe et uenerātiōe plenus. Quo niāq; intelligūt nullā eē in humanis tam iuſtā rem

Digitized by Google

tanq̃ hominibus utilem, q̃ ut omnium mẽtes ſumma colendi Dei cognitione imbuantur, Hoc enim eſſe omnium bonorum principium, fontemq; iuſtitiæ, concordiæ et ſocietatis humanæ principiũ, eo inducti ſunt, ut quantas poſſent rationes excogitarent, quibus populos ad tantam equitatẽ allicerẽt. Conſilium igitur Dei, ſapientiſſimorumq; omniũ fuit, ut magna Dei colendi cupiditate mortales incenderentur propter iuſtitiam atq; utilitatem. Non ſolum uidelicet quia foret id iuſtiſſimum, uerũ etiã utiliſſimum. Quoniamq; populos, in errores propenſos animaduerterant, et his quæ ad corpus attinerent, maximis et perpetuis curis inſiſtere, & ad id non tam neceſſitate, q̃ praua quadam et ſtolida cupiditate compelli, ut nihil in terris aliud prope molirentur, q̃ uti formicę, diuitiis et cõmodis huius uitæ accumulandis incumberent, et ob id auerti unũquẽq; ab optimis rerum maiorum ſtudiis, animaduerterent, operam dederunt, ne uulgus dum corporis utilitates quæreret, in naturam beluinam degeneraret, et ne ipſa quidem bona corporis inueniret, quia ubi nõ eſt Dei ueneratio neq; concordia, neq; charitas et iuſtitia eſſe poteſt. Fugata uero iuſtitia; nulla erit aut ſolida, aut diuturna inter homines lætitia: ſed luctibus et cædibus perpetuis conficiẽtur. Viderũt igĩ ſapientiſſimi illi uiri, imo ipſe Deus, ut niſi populi aliqua numinis uenerandi opinione imbuerẽtur, fore ut homine nulla belua eſſet crude

lior, et immanior. Ad id uero illos excitare, magna quoque occurrebat difficultas. Quippe qui ut di‑ xi tantũ, ad huius uitæ cõmoda uiderentur procli ues. Reſiſtendũ tñ huic prauitati pro uiribus, duxe runt. Reptaq; ſunt ab illis ea quæ diſceret populus eſſe grata Deo, et quibus qualiacũq; eſſent, numini deuincirentur, ſacrificia, præcationes, hymni, ritus quidam, adire tẽpla, quæ Dei domus credebantur. Atq; eo ſuæ pietatis officiũ uulgares exprimebant, qui nihil ſcirẽt aliud eſſe Deo carũ. Dicoq; duplex eſſe ſacrificiũ, duplicẽ pietatem, excelſam quãdã, al terã humilẽ. Prioreq; in caſtiſſimis de Deo, deq; re‑ bus hũanis, opinionibus cõſiſtere, cogitare de Deo quæ digniſſima Deo ſint. Eũ puriſſimis animi co‑ gitationibus habere cõceptũ. Nihil indignũ de eo ſentire. Suum ſpũm, illius ſpũi ſubdere. Se ꝑlẽ eius agnoſcere. Atq; hæc eſt eximia et præſtãtiſſima pie tas, quã ꝓprie ſapienti tribuemus. Oñdi quẽ dicerẽ eẽ ſapiẽtẽ, ne noĩe decipiamur. Altera pietas humi‑ lior eſt, ac depreſſior, poſita in cerimoniis et ritibus quibuſdã, qui tantũ Deo grati ſunt, quãta ſimplici tate et pietate peragunt. Tãtũq; ſufficiet plebeio et uulgari, humilis iſta pietas, quantũ ſapiẽti excelſa illa ac grauiſſima ueneratio. Illud quoq; eſt uero ue rius, fieri nõ poſſe, ut utraq; pietas, utriq; generi cõ‑ ueniat. Vt. n. nõ oẽs ſapientiſſimi, ſic nõ oẽs ad ex‑ celſam illã pietatẽ: poſſunt aſpirare attamẽ et humi liores placẽt Deo, capillus capræ, et calix aquæ fri‑

Digitized by Google

gidæ fuit gratus Deo, pp offerētis charitatē ac pietatē. Qui ergo humilē hūc cultū ſuſtulerit, imprudentiſſimus ſit neceſſe ē. Qui uocet ēt ipſum ſuperſtitionē. Nā et minima ſunt grata Deo, ēt q̄ mortales putent abiectiſſima, pp offerentiū pietatē. Quoniāq; uulgares, ad maiorē illā religionem attingere nō pñt, exuent̄ oī pietate, ſi qs et hāc illis accōmodatam abſtulerit. Quod a Luteranis eſt euidentiſſime perpetratū. Quanq̄ illi nō ſolū leuē iſtū et humilem cultū ſuſtulerunt, ſed illū ēt diuiniorē. Ea ſi quidē penitus intercipere laborarunt, quæ tum ad eximiā inducerent pietatē, tū eius quandā ſpēm re præſentarēt, ut id uideret̄ et amaretur ab oībus, qđ pauciſſimoꝝ erat ante, mente cōpræhēſum, ibiq; delitefcebat. Quoniāq; de duplici cultu ꝓmiſcue hęc pauca diximus, de ſecūdo aliquanto plura diſſeramus, tunc uidebimus et interiorem et exteriorē religionē Chriſtianoꝝ eſſe ſanctiſſimā ac diuiniſſimā, ac maxime cœleſtē. Vt ille ſit pditiſſimus, q ipſam appellet ſuperſtitionē, nō minus, ac ſi diuos, dæmonas diceret, agnoſcemuſq; tā illis ipſis qui mētiunt̄ exitialē calūniā, q̄ hīs q eos audiunt. Nā cū plures fuerint olim religiōes, aliæ qdē deſpicatiſſimę atq; abiectiſſimę, una uero fuit digniſſima religio chriſtiana, q̄ dicta ē ab illa ueteri melioreq; oībus q̄ tūc inueniebant̄ religione. Quo aūt præſtat hæc reliqs omnibus illud uidelicet eſt, ꝙ talem eſſe exteriorē religionem neceſſe eſt, qualis ſit concepta de numi

ne opinio. Vt qui propius uel meditãdo uel mune-
re Dei, ad eius cognitionẽ acceſſerit, is perfectiorẽ,
honeſtioremq́ religionem ſit conditurus. Atqui
gentes nihil de natura diuina habebãt cognitum,
præter id quod a natura ipſa didiciſſent. Eaq́ ratio
fecit, ut ineptiſſima eorũ eſſet religio, ut ſaltu, et agi
tatione corporis, ludis, & armis et pompis, ac cædi-
bus interdum, ac uictimis humanis Deum delecta-
ri putarent, atq́ ex his eorũ conſtaret religio. Quia
igitur error in mente et falſa in animo concepta fue
rat religio, errabatur etiam in exteriore cultu. Pote-
rant uero alia de Deo didiciſſe, ſicut et eorũ pleriq́
didicerunt: ſed neq́ naturam ſecuti, perfecte edocti
fuiſſent. Ratio igitur ꝙ omnium præcipua et præ-
ſtantiſſima ſit chriſtiana religio, ea eſt, ꝙ tum a Deo
eſt condita et reperta, tum ab his qui Deum audie-
runt, & eius uocem ac præcepta coram perceperũt.
Ex quibus caſtiſſimam, ac ſanctiſſimam religionẽ
condiderunt. Quæ non ſit aliud, q̃ illius diuinę co
gnitionis et amicitiæ, quam illi cum Deo habuere,
ſpecies repræſentata, et ideo neceſſaria, quæ nos ad
eam inducat amicitiam, atq́ cõiunctionem feliciſſi
mam. Dicamus igitur, religionem ſcientiam eſſe co
lendi Dei. Ius et formam et rationem, qua puriſſi-
mus, ac perfectiſſimus Dei cultus continetur, ut in
eum locum ac ſtatum adducamur, ubi fuiſſent illi
qui eam repererunt. Huius ergo diuinæ, ac ſapien-
tiſſimæ religionis maieſtatem, et incredibilem infi-

nitamq; utilitatem tres potiſſimum rationes oſtendunt, Inuenta eſt enim a Deo, abſoluta ac perfecta a diuinis ac ſapiētiſſimis hominibus, grauiſſimiſq; conſiliis roborata. Deinde ꝙ utilitatem incredibilem afferre cernitur his, qui eam ſequuntur. Efficit enim eos iuſtos, caſtos, modeſtos, pios, nullaq; ē ma ior utilitas ea, quæ de uirtutibus naſcitur. Atq; hęc quidē quę dixi, adeo certa ſunt, ut ſi quis ea neget, impudentiſſimus omnino ſit. atq; hoc eſt ꝙ Lutera ni, dum tollunt religionem, tollūt omnem uirtutē, et in feras, et quidem immaniſſimas, homines tranſ formant. Dico igitur religionem chriſtianam non tam interiorem illam q̄ exteriorem, et eam quæ riti bus, ac cerimoniis continetur, eſſe diuiniſſimā, pulcherrimam, grauitate, honeſtateq; plenā, quę homi nes niſi corruptiſſimi ſint, facile molliat, et ad melio ra tranſformet. Nihilq; in ea eſſe, nullum inſtitutū, nullam partem, quæ non ſit admirabilis, et eoꝝ ſan ctiſſimam, cæleſtemq; ſapientiam atteſtetur, qui eā repererunt. Dicoq; hanc fuiſſe cauſam ut illi tam di uina inſtitura reperirent, ꝙ eſſent ſpiritu diuino ple ni. Neq; aliud eſſe hanc religionem, q̄ mentium illa rum ſapientiſſimarū expreſſionē. Dico quoq; nullum eſſe ex his inſtitutis, quod non poſſit ſua boni tate unūquēq; allicere ad pietatem, modo aliud in cauſa non ſit. Neq; aliam eſſe poſſe rationē, qua du camur ad pietatem. Itaq; quoniā hæc de chriſtiana religione dicimus nō illa interiore ſed exteriore, et

Digitized by Google

ea quæ ab omnibus conſpicitur, quæ oculis pa-
tet intueutium populoꝝ, quæ ritibus et cerimoniis
continetur, appellandæ ſunt ſuo nomine ſingulę il
lius partes, ut facilius quod dicimus ītelligaṫ. Vbi
igitur religio Romanorum ludos exercebat, ignē
in cuſtodiā urbis aſſeruebat, pōpas peragebat, ſum-
ptuoſa ſacrificia offerebat, ſaliebat atque alia id ge-
nus fieri poſcebat, in hac uera generis humani reli-
gione, longe alia fiunt. Primoq; eam duobus ſan-
ctiſſimis membris cōſtare aſſero, pietate erga Deū,
charitate ſiue iuſtitia erga homines. Cætera quę in
ea exerceātur, horū ad alterū ſemper ſpectare, Om-
nemq; eius ritum, omnem cerimoniā, aut Dei uene
rationē exprimere, aut ad ſalutē et charitatem erga
alios pertinere. Ergo et numeroſiſſima tēpla, et aræ
copioſæ erectæ ſunt, quas homines adeuntes Deū
ſuum uenerarentur. Ibiq; ritus ſanctiſſimos hone-
ſtiſſimoſq; intuētes, intus ad maiorē pietatē cōmo-
uerentur. Hymni aūt qui Deo canunṫ, partim pre-
cationes ſunt quædam, partim præcepta, partim to
tius chriſtianæ religionis cōfeſſio, quæ Deū oīum
fuiſſe rerum repertorē prædicat. Eius inauditā ma-
ieſtatem, infinitā potentiam, miſericordiā et clemē-
tiam incredibilē, bonitatem inextimabilem, charita
tem erga genus humanū manantē ex eius bonita-
te, ſine fine prædicat et cōfitetur. Et id quanq̄ a ſo
lis ſacerdotibus fiat, fit tamen in confeſſionē totius
chriſtiani populi, totiuſue Eccleſię. Eaq; re nulla iu

ſtior, nullum tam efficax ſacrificium. Habemus.n. gratias de ínumerabilibus ab eo acceptis beneficiis eorumq; nos eſſe memores oſtendimus. Atq; hoc quidẽ ſanctis hymnis efficit̃. Quid uero de ſacra miſſa dixerim, cuius tot ſunt ſacramenta, quot uerba, quot ritus? qua tota ſeruatoris noſtri paſſio continetur, ac repræſentatur? Vbi diuinum ſacrificium perficitur, pro ſalute totius chriſtiani populi hoſtia imolatur? De qua re non multa hoc loco uerba facio, ꝙ non meũ eſt inſtitutũ, et a plurimis eſt de eo diſputatũ. Imagines aũt per tẽpla depinguntur, nõ ut errantẽ uetuſtatẽ ſequamur, quę portenta et beſtias et turpitudines, fœdiſſimaſq; fabulas, terraſq; Tragœdias oculis ſpectantiũ exhibebat, et q̃ magis erant tenebris ac latebris occultanda, in propatulum extrahebat. Aut certe pingebant eos, qui nunquam fuiſſent. Herculem, Mercurium, Saturnum, quorum aut falſo uita commemoraretur, aut qui homines fuiſſent, eorumq; res geſtæ nihil haberẽt memoratu et imitatione dignum, ſed aut furta eſſent aut cædes et inceſtus, et quę his ſimilia ſunt. His non ſunt ſimiles imagines Chriſtianorum, Sed quia Saluatoris noſtri, ſanctiſſimorumque Heroum res geſtæ legi ab omnibus non poterant, inuentum eſt, ut etiam picturis deſcriberentur, quas qui intuerentur, non minus haberent notas, atque hi qui libros adiiſſent. Neque uideo, etiam ueterum teſtimonio, quid inter picturam

diſtet ac ſcripturam,q̃ q͂ altera loquendo, altera tacendo docet. Quid enim intererit, ſi aut Euãgeliũ legatur, ubi ad crucẽ adductus Ieſus Chriſtus deſcribitur, aut ſi longo ordine totã rem depictã aſpicias? Dicerem etiam aliquãto fortius mouere picturam, q̃ ſcripturam. Neq; ꝓpterea ſimulacra ipſa adorantur, quæ eſt Luteranorum iniquiſſima calũnia, ſicut moris eorum eſt, et chriſtianos calumniari, et ipſam innocentem religionẽ. Atq; his peſſimis mẽdaciis nobis extorquere pietatem nituntur. Quis quæſo adeo uecors eſt, ac ſenſu et rõne tam deſtitutus, qui ipſas imagines adoret? Ne mulierculis quidem etiam delirãtibus id accidit. Quod ſi ulla pietas illis exhibetur, in eius fit gratiam, cuius eſt imago, quem quaſi uidere uidentur et alloqui. Atq; id non diſplicet Deo, cum in ſuum cultum ac uenerationem totum fiat. Vtcunq; autẽ excitemur ad pietatem et cognitionem Dei, refert minime. Pro uiribus eſt curãdum, ut quauis rõne ad eius cultũ ſubleuemur. Sed plura diſſerẽ de hac re ſupſedeo hoc loco. tum q͂ in re certiſſima, nõ multa dicẽda ſunt, tum quia in calce aliqua teſtimonia proferemus, quibus magnoꝝ hoc inuẽtum eſſe uiroꝝ probabitur. Quid igitur horum quæ nominauimus ẽ ſuperſtitio? Quis tam impius erit, tam barbaro ac truculento ingenio, tam fœda et ſpurca lingua, qui audeat tam turpiter mentiri? Quandoquidem et a Deo et maximis uiris, ea ſunt excogitata, et ea gratia exco

gitata, ut pietatem noſtræ mentes cōciperent, ut patris et conditoris noſtri eſſemus memores, eūq; perpetuo ueneraremur? Inueniant illi ſi poſſunt meliorem pietatem, genuſq; aliud religionis pręſtantius, quo maior erga res diuinas affectus acquiratur. Et ignaræ ac terrenæ mentes, habitū animi ad res terreſtres ac mortales procliuē magis deponāt. Atq; utinam ad unguem, ueterem illam religionem ſequeremur, quæ certe et ipſa eſt quā nunc habemus; ſed multis ademptis, multis appoſitis, propter ſacerdotū tum ignauiā, tum imperitiā. Quas ergo cerimonias, Luterani quaſi uituperaturi appellāt, uerę quidem cerimoniæ ſunt, ſed quid aliud quæſo ſunt in religione cerimoniæ, q̄ pietatis honeſtiſſima ac pulcherrima exhibitio? q̄ formala colendi Dei? q̄ diuini myſterii peractio? Atq; omnes quæ in religione ſunt cerimoniæ, tum ſunt a uiris ſanctiſſimis excogitatæ, tum ea gratia excogitatæ, ut uel ſacramētū natiuitatis, uel paſſionis dominicæ repræſentarent. Sic et ueſtes, et uarius habitus, uariuſq; ſitus ac motus, et is qui in miſſis, et q in omni celebratione fit, eum habet finem certum, ut diuinum aliquid repręſenter. Hæc ergo qui tollunt, exteriorē religionem tollūt. tollunt ea, quibus Dei cultus exprimit̄. Itaq; in eo ipſo duplex eſt error, alter Luteranoꝝ, alter eorum, qui cerimonias quidē approbant, ſed his ſolis eſſe cōtenti uidentur. Vt. n. errant illi, ritus religionis auferēres, quia et ipſam auferunt, ſic hi qui per

Digitized by Google

cerimonias ad ea non aíaduertunt,quæ per eas deſcribuntur,neq; excitant mentẽ oblatis rerũ ſanctarum quaſi ſignis,ſed quaſi non aliã ob cauſam ſint repertæ,q̃ ut ſic exhiberẽtur,ita ritus illos celebrãt, ut nullã ex his aſſequantur utilitatẽ, nullũq; faciãt ad res diuinas progreſſum. Atq; hoc etiam anſam maledicendi ac religionis euertendæ dedit Luteranis. Eadẽ uero in cæteris fuit eorũ improbitas,religionẽ tollẽtiũ, ꝙ male a ſacerdotibus adminiſtrarentur. Sic illã prius laborantẽ atq; ægram, altero malorũ cumulo crudeliter oppreſſerunt. Aut opprimere ſunt conati. Ritus ergo ac cerimoniæ,cum ſigna rerum diuinarũ, ac quaſi ſignificationes ſint, neq; tolli debent tanq̃ non neceſſariæ et utiles,neq; ſolis illis eſt animus applicandus. In his ergo ut ad propoſita reuertar,quid quæſo iuenias nõ diuinũ! nõ ſacerrimũ! nõ ſumma ueneratione digniſſimũ! non ſummo cõſilio,ſummaq; prudẽtia, ſumma ẽt pietate excogitatũ! Euolue totam religionẽ,modo candido iudicio facias,ipſos autores inuenies, non ſine grauiſimo cõſilio,acerrimoq; ſenſu,et qđ ẽ diuinius,infinita erga nos poſteros charitate,ſanctos exterioris huius pietatis ritus inſtituiſſe. Illud qdẽ hoc loco dixerim,nõ infinitas,aut imodicas eẽ debere has cerimonias,ſed adeo certas ac tẽperatas,ut tum ad cõmemorationẽ rer; diuinarũ per eas excitemur, tum nullã afferant,propter prolixitatẽ,moleſtiã. Ne ſpiritus qui fuerit cõceptus,extinguat̃,ut

Digitized by Google

alia quoq; munera religionis queamus pagere, Doctrinæ ac ſapiẽtiæ ĩcũbere, ſacras litteras nocturna diurnaq; manu uerſare. Ex qua re incredibilis fructus peru... ut ad religionẽ. per eruditionẽ certe, hæreſes quæ fere ab inſcitia pueniũt, extirpantur, aut exoriri non permittunt. per eandẽ aĩus mirabiliter expiatur. Rerũ humanarũ appetentia exuit. Honeſtioraq; cupit et meliora. Atq; hæc nõ de oĩbus prædico, ſed his modo, qui nulla affectione praua extrinſecus excitant. Alioqui ſi aut gloriæ cupidus, aut iactabũdus, aut ingenio turbulẽto et maleuolo quis ad hæc ſtudia ſe cõtulerit, nõ modo nullũ faciet ad pietatẽ pgreſſum, ſed inde potius ĩferet ſibi cæteriſq; iacturã, unde alii profuiſſent. Licuit id in hæreticis oĩbus olim, licet nũc in Luteranis cognoſcere, quibus pp eo℞ improbitatẽ, litteræ fuere impietatis ſuæ fomentũ, atq; inde iactantiã et barba℞ auxerunt ſpũm, q ſe eo iudicii ac ſapientiæ perueniſſe opinarentur, ut pro ſuo arbitratu, iudicare de unaquaq; re, facile et expedite poſſent, uſq; adeo de ſe tumida opinione concepta, ut ſuam cenſurã, non modo terram, ſed etiam cœlum attingere poſſe putarẽt. Hũc ſenſum, ex lr̃is quales quales forent conceperunt. Sed hæc obiter. Moderatam igitur ac ſobriam cerimoniarum copiã approbo, immoderatã reiicio. Vitupero Luteranos, qui eas uti ſuperſtitionem damnant, ob eamq; cauſam, neque miſſas audiunt, neq; templa ullatenus adire noſcunt. omnia

Digitized by Google

ſuperſtitiones ac cerimonias eſſe prædicant. Nõ ie-
iunant, non cõfitentur. Sunt.n.hæc illis ſuperſtitio
nes. Sacerdotes tanq̃ laruas ac lemures deuitãt. Ni-
hil uidere ſe putãt deteſtabilius. Hos ergo deteſtor.
Qui aũt ſunt ſolis cerimoniis contẽti, nec aĩum ad
ipſas res applicant, hos etiã graui cenſura dignos
puto. Qui opinãtur his ſolis ſe poſſe placare Deũ.
Eũq; ſpiritũ nõ cõcipiũt, quem cerimoniæ et ritus
deſyderant, et quærunt. Qui exteriore tantũ cultu
Deũ uenerantur. Neq; intelligũt hunc nihil ꝓdeſſe
niſi mens et pietas interior adſit. Niſi enim fuerit in
præcordiis Deus, quid proderit eũ exterius uenera
ri? Atq; hæc quidẽ de his maxime dicuntur, quorũ
paulo maior ẽ, q̃ mere uulgariũ captus. Neq; enim
plebs uſq; adeo poteſt, ad altiorẽ cultũ, mentẽ erige
re. Sed tantũ ineſt hiſce pietatis, quantũ ad colẽdũ
Deũ ſit illis ſatis. Proximũ nunc eſt, ut aliã religio
nis partẽ explicẽ, quam uelut ſuperſtitioſam uexa-
re ſolent Luterani, qua mẽtis humanæ expiatio cõ
tinetur. oẽm enim religionẽ ſic diuidimus, ut eius
quædã pars ritibus ac cerimoniis conſtet, idq; ꝑ eã
quæratur, ut omnis uita et res geſtæ Saluatoris no-
ſtri, quaſi repræſentẽtur, ne unq̃ e noſtro pectore re
cedãt. Secũdo loco ponitur, quod ad oẽs animi ex-
piationes pertinet, quibus et quidã Dei cultus ex-
primitur. Hæ uarię ſunt, ut uariis modis, a rebus di
uinis diſiũgitur homo. Tres ſunt in uniuerſũm cu
piditates, quæ per humanas mẽtes euagantur. Vo-

luptatis,honoris q̃ eſt ambitio,re℞,q̃ ẽ auaritia. Sed ualidius appetimus uoluptates, q̃ niſi ſimus cauti, oẽm ad ſeſe animi affectũ attrahant,et adeo deuinctum teneant,ut ad alia aſpirare nõ poſſit. Ex quo efficietur,ut Dei cõditoris noſtri obliuiſcamur. aut leuius amemus,q̃ par ſit. Diſtractæ enim ſunt alio uires animi,eo q illuc ſumus intenti,quod uehemẽtius amamus. Vna igitur eſt præcipua animi expiatio,abſtinere a uoluptate,quam neceſſario excogitauit natura,ut ad ea,quæ deſtinarat,aĩantes adduceret. Sed cauendum eſt,id quod et ipſa reſpuit natura,ne dũ minoribus et corporis bonis decipimur, ab his quæ multo maiora ſunt auocemur, quæ in amicitia et cõmercio Dei ſunt poſita. Quorum tanto eſt perfectior acquiſitio, quãto noſtra erga Deũ charitas,propius nos ad illum admouerit. In omni igitur uita,illud præcipue et tota contentione, omniq; ſtudio et opera conandum,ut Dei amicitiã nobis conciliemus,qua continentur omnia maxima, ac ſempiterna bona. Vna itaq; iterum affirmo, præcipua eſt animi expiatio,a uoluptatibus temperare, aut earum eſſe penitus expertem. Harum enim disiunctione,magis coniungimur cum Deo. Quis igitur non ut diuinos ac cæleſtes uiros admiretur, qui hoc expiationum genus repererunt, cuius fuit prius inuẽtor Deus? Aut quis auſit uituperare, niſi perditiſſimus? quale eſt omne genus hæreticorum, qui contra uerum perpetuas exercent purgans?

Digitized by Google

contra lucem prœliantur! Quibus euerſio pietatis eſt tropheũ? Hi uni hanc religionis partẽ inceſſent, qui priorẽ quoq; oppugnarunt. Eſt aũt ea in ieiuniis et caſtitatẽ ſita, in abdicatione et contẽptu rerũ quæ mortalibus ſolent uideri iucundiſſimæ. Ex quo efficitur ut et tantopere mortalia diligant, quã topere promereantur, tum cum Deo arctior conſequatur amicitia. Neque uero uocibus illis blaſphemis, quarum tumultu totus orbis reſonauit, appetenda fuerant tam ſancta inſtituta, ſed ad uitia tota erat culpa tranſferenda. Quid enim demeruit religio, ſi non ſeruatur, ſi mali homines ſunt? Quid in quam demeruit religio, quæ nobis eſt certa uia ſalutis? quæ quos complexa fuerit, extollit ad ĩmortalitatem, ſubleuat ad ſuperos! Hac igitur religionis parte, quam expiationem appellauimus nõ modo a rebus caducis et fragilibus auellimur, ſed ea etiam quæ ſunt nobis gratiſſima, quaſi Deo conſecramus. Sicut Dauid, qui aquam, quã ſummis uotis expetiuerat, noluit guſtare, ſed obtulit Deo. Vt enim acceptum Deo putamus, ſiquid ad eius altare offerimus, et ſi ob minima quidam non modo non contempti ſunt, ſed etiam approbari et accepti Deo fuiſſe feruntur, quanto eſt acceptabilius ſacrificiũ, ſuas illi offerre uoluptates, quæ longæ ſunt mortalibus cariores, q̃ omnes diuitiæ! q̃ppe q diuitias propter uoluptates, non uoluptates propter diuitias concupiſcunt, Maius igitur offerunt, qui detra-

ctas ſibi uoluptates offerunt, q̃ qui diuitias, quoniam non multum iacturæ ſe facere opinantur, ſiquid ex immenſo aceruo detraxerint. At ſiquis uoluptates, præſertim opulentioribus qui ſe propter eas natos putant, detraxerit, uitam ipſam detraxerit. Atque hoc in uniuerſum de omnibus uoluptatibus eſt dicendum. Neque porro dubium eſt, quin inter eas primum locum habeat Venus, ſecundnm autem, quæ ad gulam ſpectant, ac reliquę deinceps. Maximam ergo Deo hoſtiam obtulit, qui ſe ab his pp ipſum abdicauit, eaſque illi quaſi conſecrauit. Ille uero amatur magis a Deo, in altioreque diuinitatis gradu collocatur, a quo nouit ſe Deus uehementius amari. Amat autem uehementius qui facit quæ ſolent ardentiſſimi amatores, qui ſe ſuaq; omnia dedicant rei amatæ. Atque hæc eſt ratio, q̃ is ē ad omnes uirtutes aditus. Hinc omne genus pullulat cæleſtis pulchritudinis. Nam cum ſapientiſſimus quis, Deo uoluptates conſecrãdas itellexit, ut amor ille, qui erat diſtractus ad uoluptates, conferatur ad Deum, excellentiſſimũ breui, ad diuinum faciet progreſſum. Cognouit ergo ſapientiſſima religio, tametſi et ueteres illi umbram quandam lucis huius uiderunt, nam et illi Deo acceptam caſtitatem putabant, hunc eſſe ad altiſſimã proximamq; Angelis pietatem acceſſum, ſi minus q̃ fieri poſſet, animus eſſet illecebris uoluptatum infectus. Eratq; id tota religione compræhenſum,

ſi uel Dei, uel Deo ꝗ proximorũ uirorũ diuina precepta percurras. Quod intelligẽtes prudentes, atq; utilitatis humanæ, quæ de religione ꝓficiſcitur ſtudioſi, ea uiuẽdi genera cõſtituerũt, quæ cernuntur hodie ꝑ totũ orbẽ Chriſtianũ. Quæ ſimilia iſtituta, cũ apud nõnullas exteras nationes olĩ uiguerint fuerũt multis admirationi, eaq; inter mira et pulcherrima retulerunt. Tribus aũt potiſſimũ inſtitutis cõſtat chriſtiana reſp. diuitiarũ et ambitionis contemptu. amat enim Deus, quã dedit oĩbus æqualitatẽ, tum animi lenitate ac mãſuetudine, qua Deo et his qui ab eo cõſtituti ſunt, nõ repugnamus, poſtremo puritate ac caſtitate. Eaq; cũ eſſent ꝓpria oĩum chriſtianoꝝ, ut nõ cenſeretur chriſtianus, qui hæc non profiteretur, in his ſolũ religionibus atq; inſtitutis remãſerunt. Eãq; Ieſum Chriſtũ inſtituere rẽp. uoluiſſe cernimus, quã poſt aſcenſum in cœlũ, mox ſecuti ſunt et oſtẽderunt mundo Apoſtoli. Quã niſi errores noſtri cõtra tuliſſent, per omne tempus eramus retenturi. Sed ut dixi ſolum in his cœtibus et quas religiones appellant, remanſit eius quædam forma. Nam propria ſpernere, eaq; in commune conferre, uitam innocentem, nullique noxiam degere, crebris orationibus Deũ precari, abeſſe ab iniquiſſimis bellis, hoc fuit priſcorum Chriſtianorũ. Atq; id uolebat Ieſus Chriſtus huius reip. princeps et autor fieri, ut qui ſui eſſe cuperent, generis humani corruptelas relinquerent, illamque uitæ

puritatem ſequerentur, qua factus a Deo homo ē. Sed neq; ſum neſcius, etiā hæc ipſa inſtituta q̃ mul tum, et a Chriſtiana rep. et a ſuis principiis recedāt, q̃ ſancti mores, et tria q̃ dixi inſtituta collapſa fue- rint, q̃ minime uigeat ille rerum contemptus, illa ui tæ puritas, atq; innocentia. Sed hæc temporum cul pa eſt, quæ ut uenuſtiſſimam quāq; rem reddūt de formiſſimam, ſic euertūt etiam pulcherrimas reſp. et alio deformant habitu, q̃ in ipſa inuentione eēnt admirabiles. Hæc a me dicuntur, ut oſtendam ieiu- nia et caſtitatem, rerumq; ſuarū cōtemptū, quibus ſtat tanq̃ altero præſidio noſtra religio, non modo non eſſe tanq̃ ſuperſtitiones reiiciendas, qđ faciunt Luterani, ſed deplorandum potius, q; ſanctū ac cæ leſte uitæ genus, fuerit collapſum, priſtinūq; decus amiſerit. Oſtendi quoq; hanc eſſe ueram reip. Chri ſtianæ formam, quam et Apoſtoli ſuo tēpore inſti- tuerunt, atq; ita utrāq; religionis partem ſumus am plexi. primā quæ ritibus ac cerimoniis continetur, quibus altiſſima ſalutis humanæ myſteria, ac maie ſtas ſingularis Dei, honor ac ueneratio explicatur. Quibus eius nomen iugiter laudatur. Altera conti net aliam colendi Dei rationē, quę omniū eſt Chri ſtianorum, tum maxime ſacerdotum, quorum pro pria eſt ſapientia atq; religio. Quod tametſi ſpecio- ſius q̃ uerius a me dicitur, dico tñ idem oībus pul- cherrimis inſtitutis eueniſſe, ut conciderēt tandem, quia non ſemper bonis res gubernanda tradit̃. Fa-

teorq; peſſimas in ipſam religionem conſuetudines irrepſiſſe, inſcitia et iniquitate ſacerdotũ. Sed hoc inter nos et Luteranos diſcrimen eſt, ꝙ malas conſuetudines, quæ religionis uenuſtatẽ deformãt ipſi execramur, et tollimus, illi eodem gladio linguæ feriunt ac trucidant utrãq; et per prauos mores, tanꝗ proditores ad Eccleſiæ ruinas perferuntur. Tãtoq; magis ſunt peſtilentes, quanto minus id eſſe uidentur, quod ſunt. purgetur ergo religio, maneant ſancta ueterum inſtitua, indicatur bellũ moribus ſceleratis, defendatᷣ ſapientiſſima et admirabilis religio. Maneat id quod diuinum decus affert populo chriſtiano, qui eo maxime in ſigni ſecernitur ab aliis, ꝙ ſapientiſſime et uera rõne colit Deũ, ſi ſuæ religionis præcepta ſequatur. Diximus igitur de cultu exteriore, ut eramus ante polliciti, uidimus utrãq;, interiorẽ et exteriorẽ eẽ in hac religione admirabilẽ, uitæ cęleſtis imaginẽ, ſacrã ac puriſſimã ſanctitatẽ. Quoniam aũt tria præcipue grauiſſima inſtituta, et qbus ſine dubio, præſertim duobus, ſtat noſtra religio, tollũt Luterani, Monachatũ, cõfeſſionẽ, et imagines, ea maxime rõne, ꝙ ab imperitis et recentioribus quibuſdã ĩuecta querũtur, nũc aliquot exẽpla eſſe rũ uetera, tũ a ſapiẽtiſſimis diſcuſſa et approbata, ꝓferamus, atq; ita finẽ uerbis faciemus. Agã aũt breuibus, ꝙ res nõ ſit huius loci, eroq; duobus aut tribus teſtimoniis in unoquoq; cõtentus. Primoq; de monachatu teſtimoniũ proferã, tum de cõfeſſio

ne,poſtremo de imaginibus. Admirati ſunt ut diximus,pleriq; gentiliū philoſophoꝝ,hoc apud Chriſtianos uiuēdi genus,maxime uero Porphyrius, et Philon apud Iudæos,et inter admirāda referre nō dubitarunt. Quorum prior ſcribit de ſacerdotibus Aegyptioꝝ,quos falſo ita nūcupauit,eo noīe ſignificās ſacerdotes ſuorū Deorum, ſed erāt monachi Chriſtianorum,ut aperte oēs intelligunt. Eos ergo laudans et admirans,ait. Τὰ γοῦν κατὰ τοὺς αἰγυπτίους ἱερέας χαιρήμων ὁ στοικὸς ἀφηγούμενος, οὓς καὶ φιλοσόφους ὑπειλῆφθαι φησὶ παρὰ αἰγυπτίοις, ἐξηγεῖται ὡς τόπον μὲν ἐξελέξαντο ἐμφιλοσοφῆσαι τὰ ἱερά. πρός τε γὰρ τὴν ὅλην ὄρεξιν τῆς θεωρίας συγγενὲς ἦν παρὰ τοῖς ἐκείνων ἀφιδρύμασι διαιτᾶσθαι, παρεῖχέ τε αὐτοῖς ἀσφάλειαν μὲν ἐκ τοῦ θείου σεβασμοῦ, καθάπερ τινὰ ἱερὰ ζῶα, πάντων τιμώντων τοὺς φιλοσόφους, ἠρεμαίοις δὲ εἶναι, ἅτε τῆς ἐπιμιξίας κατὰ τὰς πανηγύρεις, καὶ τὰς ἑορτὰς συντελουμένης μόνον, τὸ δὲ λοιπὸν, σχεδὸν ἀβάτων ὄντων τοῖς ἄλλοις τῶν ἱερῶν. ἁγνεύσαντας γὰρ, ἔδει προσιέναι, καὶ πολλῶν ἀπεσχομένους. καὶ τοῦτο ὥσπερ κοινὸς τῶν κατ' αἴγυπτον ἱερῶν θεσμός ἐστιν. ἀποσπάμενοι δὲ πᾶσαν τὴν ἄλλην ἐργασίαν, καὶ πόνους ἀνθρωπίνους. ἀπέδοσαν ἄλλον τὸν βίον τῇ τῶν θείων θεωρίᾳ, καὶ θεάσει διὰ μὲν ταύτης, τό, τε τίμιον, καὶ ἀσφαλὲς καὶ εὐσεβὲς πορίζόμενοι, διὰ δὲ τῆς θεωρίας τὴν ἐπιστήμην, διὰ ἀμφοῖν δὲ ἄσκησιν ἠθῶν κεκρυμμένην τινά. καὶ ἀρχαιοπρεπῆ. τὸ γὰρ ἀεὶ συνεῖναι τῇ θείᾳ γνώσει καὶ ἐπιπνοίᾳ, πάσης μὲν ἔξω τίθησιν πλεονεξίας, καταστέλλει δὲ τὰ πάθη, διεγείρει δὲ πρὸς σύνεσιν τὸν βίον, λιτότητα δὲ ἐπετήδευσαν, καὶ καταστολὴν ἐγκράτειάν τε, καὶ καρτερίαν. τό, τε ἐν πᾶσι δίκαιον καὶ ἀπλεονέκτητον. σεμνοὺς δὲ αὐτοὺς παρεῖχεν, καὶ τὸ δυσεπίμικτον, οἵ γε παρὰ μὲν αὐτὸν τῶν

λεγομένων ἁγνειῶν τὸν καιρὸν, οὐδὲ τοῖς συγγενέσι καὶ ὁμοφύλοις ἐπεμίγνυντο σχεδὸν. οὐδὲν ἄλλο θεωρούμενοι, ὅτι μὴ πρὸς τὰς ἀναγκαίας συναγνεύουσι χρείας, ἢ ἁγνευτήρια, τοῖς μὴ καθαρεύουσι ἄδυτα, καὶ πρὸς ἱερουργίας ἅγια κατανεμόμενοι. τὸν δὲ ἄλλον χρόνον ἁπλούστερον μὲν τοῖς ὁμοίοις ἐπεμίγνυντο, τῶν δὲ ἔξω τικῶν τῆς θρησκείας οὐδενὶ συνεβίουν. ἐφαίνοντο δὲ, ἀεὶ θεῶν, ἢ ἀγαλμάτων ἐγγὺς, ἤτοι φέροντες ἢ προηγούμενοι, καὶ τάσσοντες μετὰ κόσμου τε, καὶ σεμνότητος, ὧν ἕκαστον οὐ τῦφος ἦν, ἀλλά τινος ἔνδειξις φυσικοῦ λόγου. τὸ δὲ σέμνον κἀκ τοῦ καταστήματος ἑωρᾶτο. πορεία τε γὰρ ἦν εὔτακτος. καὶ βλέμμα καθεστηκὸς ἐπετηδεύετο, ὥστε βουληθέντες μὴ σκαρδαμύττειν. γέλως δὲ σπάνιος, εἰ δέ που γένοιτο, μέχρι μειδιάσεως. ἀεὶ δὲ ἐντὸς τοῦ σχήματος χεῖρες. καὶ σύμβολον γε ἦν ἑκάστῳ τῆς τάξεως ἐμφανιστικὸν, ἧς ἔλαχεν ἐν τοῖς ἱεροῖς, πλείους γὰρ ἦσαν αἱ τάξεις. δίαιτα δὲ λιτὴ καὶ ἀφελὴς. οἴνου γὰρ, οἱ μὲν οὐδ᾽ ὅλως, οἱ δὲ ὀλίγιστα ἐγεύοντο. νεύρων αἰτιώμενοι βλάβας, καὶ πλήρωσιν κεφαλῆς, ἐμπόδιον εἰς εὕρεσιν. ἀφροδισίων τε ἔφασαν αὐτὸν ὀρέξεις ἐπιφέρειν. ταύτῃ δὲ, καὶ τῶν ἄλλων διευλαβῶς εἶχον. ἄρτοις μὲν οὐδὲ ὅλως ἐν ταῖς ἁγνείαις χρώμενοι. εἰ δέ ποτε μὴ ἁγνεύοιεν, σὺν ὑσσώπῳ κόπτοντες ἤσθιον. τὸ πολὺ γὰρ αὐτοῦ τῆς δυνάμεως καθαίρειν ἔφασαν ὕσσωπον. ἐλαίου δὲ ἀπείχοντο μὲν ὡς τὸ πολὺ οἱ πλεῖστοι δὲ καὶ παντελῶς. εἰ δέ που μετὰ λαχάνων χρήσαιντο παντελῶς ὀλίγῳ, καὶ ὅσον παρηγορῆσαι τὴν αἴσθησιν. ἰχθύων δὲ ἀπείχοντο πάντων. Et alia quę perſequitur ille, falſa multa admiſcens aut quę magis priſtinæ illi eccleſiæ conuenirent, Cum lex Moſaica ab euangelica ritibus non eſſet diſtincta, ſed iidem mores eſſent utriuſq;. Horum autem quæ citauimus is ē ſenſus. Narrat inquit Chæremon ſtoicus, ea quæ de ſacerdotibus Aegyptiorum ferūtur,

quos

Digitized by Google

quos apud Aegyptios in philoſophorum loco ait haberi. Primum eos locum ad rem ſacram idoneũ, in quo cõmode philoſopharẽtur, elegiſſe. Vt enim quietius ſpeculentur, ad templa et imagines diuoꝶ eos conſidere, inde duplicem illis cõmoditatẽ proficiſci. Vt tum ſummæ uenerationi habeantur, omnibus eos tanq̃ ſacrum genus uenerantibus, tum in profunda pace tranquilloq; otio conquieſcant, cũ denegatus ſit eis ẽt mutuus acceſſus et colloquiũ, diebus feſtis exceptis. Reliquo autem tempore, nõ ſolum aliorum, ſed ne mutuo quidẽ cõmercio perfruuntur. Puros enim eos adire templa neceſſe erat ac factis prius multis expiationibus, multarumq; rerum abſtinentia ſuſcepta. Eaq; cõmunis fere lex eſt omnium Aegyptiorum ſacerdotum. Abhorrentes autem ab omni actione, et labore humano, totã uitam ſpeculationi dedicant rerũ diuinaꝶ. Quibus rebus pietatẽ et honeſtatẽ adipiſci nituntur, rerũq; omnium peritiã. Ex quibus ſtudiis efficiunt morũ exercitationẽ quandã archanã, et uetuſtate diguiſſimam. Nã perpetuũ in ſpeculatione diuinarũ rerũ ſtudiũ, perficit ut res plures nõ appetamus, Tollit quoq; affectiones, et unũquẽq; ad ſolertiã excitat. Frugalitatẽ quoq; et oẽm abſtinentiã exercebãt, iuſtitiã multarũ reꝶ poſſeſſione neglecta, multi faciebant. Reddebat aũt eos uenerabiles rarus ille alioꝶ ad eos acceſſus. Siquidẽ ipſo expiationũ tẽpore, ne cũ maxime quidẽ propinquis, nedũ aliis colloque

bantur,niſi iis quos ad expiationes neceſſarias ad-
mittere oporteret.ipſaq; tépla ad ré ſacrã eént ape-
rienda. Alias raro quidem inter ſe,cũ externis uero
nunq̃ uerſabant̃. In téplis aũt et ad diuorũ imagi-
nes ſemp aſſiſtebãt,aliq̃d diuini opis ibi moliétes,
idq; oĩ cũ modeſtia et honeſtate. Quod nõ erat in-
diciũ arrogantiæ,ſed naturalis prudentiæ ac rõnis
exẽplũ. Ipſaq; grauitas etiá ex toto habitu erat ma
nifeſta, Nã et inceſſus erat cõpoſitus,et oculi ĩ terrã
defixi,uel modeſte cõpoſiti,ut cũ uellent,nõ cõni-
uerét. Ratus riſus,ſim uero ullus,nõ uſq; ad cachin
nũ. Manus indecoro ſemp. Erat aũt in unoquoq;
ſignũ ordinis,qué in ſacris eſſet ſortitus. Plures.n.
erant ordines. Victus frugalis ac ſimplex. Vinum
alii quidé nullatenus,alii exiguũ deguſtabãt, q̃ tũ
neruos lædere,caputq; replere, tum ſpeculationem
ĩpedire putarent,et Veneris appetitũ excitare. Hac
de cauſa et aliis multis abſtinebant. pane tpe expia
tionũ oĩo non ueſcebantur. Alio tpe cũ Hyſſopo
macerato tantũ,q̃ Hyſſopũ oẽm illi uim detrahere
crederét. Oleo in totũ fere abſtinebãt. Alii præterq̃
in oleribus nunq̃ eo utebantur, eoq; adeo exiguo,
ut ne perciperetur quidẽ. A piſcibus in uniuerſum
abſtinebãt. Huc uſq; porphyrius. Videtis in his ui-
tam monachorũ quã is Porphyrius etiã Chriſtia-
nor; hoſtis admiratur, et Chæremon ille Stoicus.
Admirantur prophani,et inimici Chriſtiani nomi-
nis,execrãtur et maledicunt Luterani,et qui Lute-

ranis fauent. Nã uita quæ hodie dicitur Monacho
rum et religioſorũ non eſt alia q̃ ea quæ hoc loco
deſcribitur. Eo excepto, ꝙ hęc omnia remiſſiora ac
laxiora inueniuntur nunc propter inſtituti uetuſta
tẽ. Qua re nulla fuiſſet unq̃ apud Chriſtianos uti-
lior, ſi priſtinũ decus ſemp retinuiſſet. Hoc etiã ui-
uẽdi genus admiratus eſt Philon Iudæus, qui quo
niam Chriſtiani ſub prima Eccleſia, ritibus Moſai-
cis utebantur, eos qui eſſent Alexandriæ et in Pale-
ſtina, perq; totam Aegyptũ in ſolitudinibus cõmo
rarentur, tanq̃ gentẽ ſuã laudans et admirans, hæc
in eo libro, quẽ inſcripſit, de uita cõtemplatiua, de
illis ſcripſit. Πολλαχοῦ μὲν οὖν ἐστι τῆς οἰκουμένης τὸ γένος, ἔδει
γὰρ ἀγαθοῦ τελείου μετασχεῖν καὶ τὴν ἑλλάδα, καὶ τὴν βάρβαρον·
πλεονάζει δὲ ἐν αἰγύπτῳ, καθ' ἕκαστον τῶν ἐπικαλουμένων νομῶν,
καὶ μάλιστα περὶ τὴν ἀλεξάνδρειαν. οἱ δὲ πανταχόθεν ὡς ἄριστοι, κα-
θάπερ εἰς πατρίδα, θεραπευτῶν ἀποικίαν στέλλονται πρός τι χω
ρίον, ἐπιτηδειότατον, ὅπερ ἐστὶν ὑπὲρ λίμνης μαρίας κείμενον. ἐπὶ
γεωλόφου χθαμαλεωτέρου, σφόδρα εὐκαίρως. ἀσφαλίας γε ἕνεκα καὶ
ἀέρος εὐκρασίας. Ἐν ἑκάστῃ δὲ οἰκίᾳ, ἐστὶν οἴκημα ἱερόν, ὃ καλεῖ
ται σεμνεῖον καὶ μοναστήριον ἐν ᾧ μονούμενοι τὰ τοῦ σεμνοῦ βίου μυ
στήρια τελοῦνται, μηδὲν εἰσκομίζοντες μηδὲ ποτόν, μηδὲ σιτίον,
μηδέ τι τῶν ἄλλων, ὅσα πρὸς τὰς τοῦ σώματος χρείας ἀναγ
καῖα, ἀλλὰ νόμους, καὶ λόγια θεσπισθέντα διὰ τῶν προφητῶν,
καὶ ὕμνους καὶ τὰ ἄλλα, οἷς ἐπιστήμη καὶ εὐσέβεια συναύξεται, καὶ
τελειοῦται. Τὸ δὲ ἕωθεν μέχρις ἑσπέρας διάστημα σύμπαν αὐτοῖς
ἐστὶν ἄσκησις, ἐντυγχάνοντες γὰρ τοῖς ἱεροῖς γράμμασι, φιλοσοφοῦσι
τὴν πάτριον φιλοσοφίαν ἀλληγοροῦντες, ἐπειδὴ σύμβολα τὰ τῆς
ῥητῆς ἑρμηνείας νομίζουσιν ἀποκεκρυμμένης φύσεως ἐν ὑπονοίαις,

δηλουμένοις. ἐςί δὲ αὐτοῖς καὶ συγγράμματα παλαιῶν ἀνδρῶν, οἱ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν ἀρχιγέται γενόμενοι, πολλὰ μνημεῖα τῆς ἐν τοῖς ἀλληγορουμένοις ἰδέας ἀπολειπόμενοι καθάπερ τισὶν ἀρχετύποις χρώμενοι μιμοῦνται τῆς αἱρέσεως τὸν τρόπον. ὥστε οὐ θεωροῦσι μόνον. ἀλλὰ καὶ ποιοῦσιν ἄσματα καὶ ὕμνους εἰς τὸν θεὸν διὰ παντοίων μέτρων καὶ μελῶν. ἀριθμοῖς σεμνοτέροις ἀναγκαίως χαράασοντες. Εγκράτειαν τε ὥσπερ τινὰ θεμέλιον προκαταβαλλόμενοι τῇ ψυχῇ, τὰς ἄλλας ἐποικοδομοῦσιν ἀρετάς. σιτίον ἢ ποτὸν οὐδεὶς ἂν αὐτῶν προσηνέγκατο πρὸ ἡλίου δύσεως

Hæc Philon, et alia his ſimilia. Quorum is ſenſus eſt. Multis orbis terrarum locis iuenitur hoc hominum genus. Tanti nãq; tanq̃ perfecti boni oportebat et Grecos et barbaros eſſe participes. Verum in Aegypto copioſius abundat, his ſcilicet locis, quas præfecturas appellant, uel maxime aũt circa Alexãdriam. Optimi igitur quiq; ex omni loco tãquã in unam patriam mittuntur coloni in locum opportũniſſimum, qui ſtagno Mariam ſupereminet, iſq; collis eſt, non multum editus, ubi tum ſecure et quiete uiuunt, tum cœli illius ſumma temperie perfruunť. In omni aũt habitaculo, domus eſt ſacra, quam ueneratorium ſeu monaſterium ſiue initiatorium uocẽt, in quo ſoli cõmorantes ſacratæ uitæ myſteriis initiantur. Eo nihil aut eſculentũ aut potulentum, aut aliud id genus infertur, quod corporeas neceſſitates ſpectet, ſed habentur leges tantũ atq; oracula a pphetis fuſa, hymni quoq;, et alia quibus ſcientia et pietas continetur et docetur. Totum autem ab

aurora ad ueſperã diei ſpaciũ exercitationi datur, diuiniſq; litteris et patriæ philoſophiæ incumbũt. Eaſq; allegorice interpretatur, ꝙ latere ſub eis aliũ quendam ſenſum arbitrẽtur, cuius quaſi ſigna ſint ipſa uerba, Habent et ſuorũ ueterũ monumẽta, qui uitæ illius inuentores fuerunt, quorum myſticis interpretationibus tanq̃ exemplis utentes, et ipſi eadem rõne myſtice interpretantur. Itaq; non modo ſpeculantur, ſed et ipſi cantus et hymnos diuinos edunt, omni metrorũ genere cõpoſitos, numeriſq; et modulatu concinnos. Abſtinentiã ſic exercẽt, ut eã cæteras uirtutes ſuper ædificaturi, ueluti fundamentũ iaciant. Cibum ac potum nemo ante ſolis occaſum deguſtare ſolitus eſt, Huc uſq; Philon. Intelligimus ergo monachatum tum ueterrimũ eſſe inſtitutũ, tum admirationi omnibus ſapiẽtibus habitũ. Quis ergo ferat Luteranorũ barbarã et inauditam audaciã, qui ea quæ oẽ hoĩum genus eſt admiratum, ſoli ipſi reprobare et contẽnere auſi ſunt? Quibus diſplicuerunt quæ tum chriſtianis, tũ gentilibus philoſophis admiranda uiſa ſunt? Templa ſcilicet, ieiunia, caſtitas, omnis abſtinẽtia, orões, ſeceſſus, O nouũ igitur et prodigioſum hominũ genus, ſed ad reliqua procedamus. Oñdendum mihi nunc eſt aliquot exemplis, ſecretũ hunc modũ confitendi, quo nunc paſſim utitur Eccleſia, in quem tanq̃ recentem, et a ſacerdotibus quæſtus gratia repertum tam barbarice ac petulanter Luterani inue

tur, ueterrimum Eccleſiæ fuiſſe inſtitutum, et a diuinis ſanctiſſimiſque hominibus approbatũ. Omnes autem ueteres patres confirmarunt, et ſcribendo prodiderunt, quod et ratione ipſa ſit manifeſtum, neceſſariam eſſe ſuorum apud ſacerdotes confeſſionem delictorum. In qua re bifariam diſſentiunt ab inuicem Luterani, alii negant penitus ſacerdotibus eſſe confitendum, idque autoritate ſcripturarum confirmare nituntur, alii hoc ipſum aſſerunt quidem, ſed clanculariam, aut auriculariam quam uocant, ueterem eſſe non putant. Quoniam autem ſecundum confirmat primum, ut ſi ſit clancularia, ſit etiã apud ſacerdotes, quoniãq; prior illa confeſſio, qua confitendum Deo tantũ aſſerũt, a nemine negatur, non eſt cur de eis quicq̃ dicendum ſit. Triplex igitur, ut facilius omnia intelligamus, eſſe confeſſionis genus dicendũ eſt. Omniaq; hæc genera a catholicis confirmantur. Primũ quo confitemur Deo, quo plenæ et noui et ueteris teſtamenti litteræ ſunt. Quo uſi ſunt non tam Hebræi, q̃ omnes prope gentes. Alterum quo ſacerdotibus Dei publice non in aurem et priuatim confitemur, quo ritu uſam eſſe ueterem Eccleſiam docẽt hiſtoriæ. Eũq; ſolũ apud antiquos illos fuiſſe uolũt Luterani. Tertium, quod neceſſario eſt in Eccleſia repertum, ut quia confiteri publice pctã oĩa hoĩes minime poterant, et rõ id fieri uetabat, priuatim apud ſacerdotẽ, quiſq; uenena ſuorum uomeret pecca-

torum. Prior igitur manifeſtiſſima eſt, nullamq; patitur controuerſiam, Secunda tertia quidem manifeſtior, ſed non tam clara q̃ prior, et ab omnibus cõfeſſa. Tertia tollitur in totum a Luteranis. Eſt ergo prior notiſſima, ſecũda neceſſario ſtatuitur, ſi ſtatuatur tertia. Quam ob rem de tertia ſolum relinquitũ differendum. Ac ſecunda quidẽ, q̃q̃ in nõnullis facinoribus uſi ueteres ſunt, credendũ eſt tñ nõ fuiſſe tantam illorum temporũ aut cęcitatem aut crudelitatẽ, ut adulteria, fornicationes, et quæ his turpiora ſunt, cogerent quenq̃ in ꝑpatulo confiteri. Hoc enim et ſcandalum cæteris peperiſſet, et dedecus ac ſempiternam infamiam confitenti dediſſet. Quam ob rem ubicunq; cõfeſſio apud ſacerdotes apud ueteres fuiſſe memoratur, de ſecreta eſt omnino intelligendũ, ꝑp has rõnabiles et iuſtiſſimas cauſas. Ex quibus neceſſario conſequi docemus, omnes, quot quot inueniuntur, inueniũtur aũt q̃plurimi, in ſcripturis Græcis et Latinis loci de confeſſione, ſecretã illam, qua et nunc utimur innuere. Primum igitur legimus in Epiſtola prima Clementis cuius opera nuper etiam in Germania ſunt impreſſa, Petrum cum præcepta daret Clementi, hæc uerba dixiſſe. Q ꝺ ſi forte alicuius cor, uel liuor, uel infidelitas uel aliquod ullum, ex his quæ ſuperius memorauimus, latenter irrepſerit, non erubeſcat qui animæ ſuæ curam gerit cõfiteri hæc, huic qui præeſt, ut ab ipſo per uerbum Dei et conſilium ſalubre curetur

Vides ergo in his confeſſionē ſecretam/et a princi-
pe Apoſtolorum inſtitutā? Vides eū præcipere/ ut
ei confiteamur qui pręeſt/nempe ſacerdoti,ut ab ip
ſo per admonitionē et optimū conſilium ad ſanita
tem reuocet peccator. Legimus quoq; in Euāgelio
uenire ſolitos ad Ioannē Baptiſtā Iudæos,ut bapti
zarentur cōfitētes peccata ſua. Id quod annotauit
Baſilius de inſtitutione monachorū dicēs/ pctōres
olim ſua peccata apud ſanctos ſolitos confiteri. Si
ergo confitebantur Iudæi Ioāni/aut palam/ aut oc
culte. Si palam oībus audientibus,num fornicatio-
nes/num furta,num ſacrilegia,num cędes occultas
fatebantur? Si aūt hæc non fatebantur quidem,ſed
peccatores et præuaricatores promiſcue ſe eſſe dice
bant/nulla facta ſpeciali pctōrū mentione, quæ cō
feſſio ea fuiſſet? Et tñ dicit eos ſua peccata ſolitos
confiteri. Hoc ergo conſtituto,intelligimus et eui-
denti coniectura percipimus/ non primū tunc cœ-
piſſe ritum confitendi apud Iudæos, ſed fuiſſe etiā
ante illud tempus. Nō enim eſt uerisimile, uoluiſſe
tunc/hunc ritum inchoare iudæos, ſed ſicut moris
olim eſſet ſacerdotibus ſua peccata cōfiteri/ſic Ioā-
ni quem ſacerdotem et uirum ſanctiſſimū eē puta-
rent/crimina et errata ſua fatebantur. Colligo igi-
tur multo etiam ante Chriſti aduentum confeſſio-
nem apud ſacerdotem fuiſſe. et Apoſtolos eā fuiſſe
ſecutos,et populos docuiſſe. Hinc eſt ꝙ Dionyſius
Areopagites et ipſe Apoſtolorū diſcipulus, clariſſi

Digitized by Google

me meminit huius confeſſionis, quod teſtimoniũ omnem imperitorũ audaciã deberet retundere, niſi præcipites in aſſerendo, pertinaces in defendendo eſſent, ea quæ præcipitanter ſtatuiſſent. Demophilum igitur repræhendit Dionyſius in Epiſtola ad eundem, φ cum eſſet Monachus non ſacerdos, nõ recte procidenti coram ſe peccatori, quaſi ſacerdos eſſet, aſtitiſſet, et ueluti impiũ reieciſſet. Tum ſacerdotem miſerabilem appellaſſet, qui poſtea eundem peccatorem confitentem audiuiſſet, eumq; a peccatis abſoluiſſet. His uerbis. Tu uero ut tuæ litteræ indicant, procidentem ſacerdoti impium (ut ais) atq; peccatorem, neſcio quo pacto, contra diſciplinæ ordinem aſtans, calce abieciſti, cum ille quidem uerecunde quod oporteret, fateretur ſe ad peccatorum remedia quærenda ueniſſe. Neq; exhorruiſti inſup et ſacerdotem optimum lacerare conuitis, miſerabilem eũ dicens, qui pœnitentem et impium iuſtificaſſet. Hæc ille. Ex quibus intelligimus, peccatorẽ ſe eo tempore ſacerdoti obtuliſſe, ut facta confeſſione delictorum, ab eo iuſtificaretur ideſt abſolueretur, et ex iniuſto iuſtus per remiſſionẽ fieret. Intelligimus peccatorem a ſacerdote, remedia delictorũ quęſiſſe. Quæ omnia deſtruunt multa dogmata Luteranorum. Qui neq; ſacerdotibus confitendi morẽ uolunt uetuſtum eſſe. Neque a ſolis ſacerdotibus peccatorum eſſe abſolutionem quærendam. Vnũquenq; peccata audire et remittere poſſe. Ecce Dio-

nyſius ait Demophilum , cum non eſſet ſacer-
dos / contra ordinem,contra inſtitutionem , pec-
catori aſtitiſſe , eumque reieciſſe. Intelligimus tunc
ordinem et inſtitutum fuiſſe,ut ſoli ſacerdotes fa-
cerent remiſſionem peccatorum , et delinquentes
ad eos tanquam ad medicos recurrerent . Et is or-
do,hæc inſtitutio erat tempore Apoſtolorum , ut
eos id inſtituiſſe aut inſtitutum in ueteri lege/reti-
nuiſſe conſentaneum ſit. Venio nunc ad ea com-
memoranda quæ habentur in hiſtoria , quæ dici-
tur tripartita / quam conſcripſere tres uiri Græci
tempore Theodoſii iunioris / qui regnauit anno
Domini quadringenteſimo quinquageſimo,quo
in loco primum dicitur hunc confitendi ritum
eſſe peruetuſtum . Vt inde facillime intelliga-
mus/ut ſi eo tempore eẽt hæc inſtitutio uetuſta, cõ
ſequi ut multis retro temporibus fuerit reperta. Di
centur aũt eſſe uetuſta hoc tempore,quæ iam qua-
dringentis aut quingentis uel etiam pluribus an-
nis effluxerint. Sic et quæ tempore eorum ſcripto-
rum ideſt Theodoſii tẽpore/erant uetuſta/ neceſſa
rio quadringentis aut quingentis retro annis fue-
rant inuenta. Ergo a tempore Apoſtolorum uſq;
fuerat ritus cõfitendi clam ipſi ſacerdoti inſtitutus,
Sed iam ipſum ſcriptorem audiamus, Ex libro no
no,capite trigeſimo nono. Quoniam autem omni
no non peccare,diuinum/et ultra humanam natu-
ram eſſe cognoſcitur/peccantibus autem et pœni-

Digitized by Google

tentiam agentibus, ueniam Deus præcepit, qui uero confiteri refugiunt, maius onus acquirunt. propterea uiſum eſt antiquis Pontificibus, ut uelut in Theatro ſub teſtimonio Eccleſiaſtici populi, delicta pandantur. Et ob hanc cauſam, preſbyterū bonæ conuerſationis, ſeruantemq; ſecreta, ac ſapiētem uirum ſtatuerunt, ad quem accedentes hi qui delinquebant, delicta propria fatebantur. At ille ſecundum uniuſcuiuſq; culpam, indicebat et multam. Quod etiam hactenus diligenter in occidētalibus ſeruatur Eccleſiis, maxime Romæ, ubi eſt certus loces pœnitentium. Hæc ille, ut alia complura eodem capite. Docet primum antiquos Pontifices, preſbyteros optimos ac ſapientes, & qui peccata non effunderent, conſtituiſſe, qui aliorum crimina audirent, et ſapienter cuiq; delictorum pœnam imponerent. Nec moueamur q̄ dicat, Vt in Theatro totius populi delicta pandantur, Non enim ad confeſſionem ſed pœnitentiam hoc ſpectat, quam publice faciebant delinquentes. Sed confeſſio fiebat occulte cum ſacerdote. Atque ideo dicit eligi ſolitos preſbyteros, qui ſecreta ſeruarent. Quorſum enim hoc ſpectaret, ſi confeſſio publica fuiſſet? Erat ergo ſecreta confeſſio: ſed manifeſta pœnitentia. Aut ſpectantibus omnibus, ad ſacerdotem accedebant, ibiq; ſecreto confitebantur, ſicut fit hodie. Omnibus ergo ſpectantibus confitebantur, ut omnibus ſurripiēdi ſeſe a tā ſalubri inſtituto, auferret̄

occaſio. Confitebantur ergo ut pœna delictorum a ſacerdote imponeretur. Atq; id abunde declarat neceſſariam eſſe apud ſacerdotes confeſſionem, ut ab eodē poſſit peccātibus pœnitentia præſcribi. Quis aūt poteſt multam ſtatuere, niſi norit peccata? Delicta igitur cognoſcat neceſſe eſt, ſi pœnitentia ab eo imponenda eſt. Quis aūt hoc debeat facere, niſi ſacerdos? Quis enim uere poteſt hanc ſibi pœnam indicere, niſi delicta cognoſcat? Fortaſſe ſapientes, At uulgares et mulierculæ? Quid ꝙ perpauci admodum ſua delicta cognoſcunt? Et in ſtatuenda pœna, quiſq; in ſe foret clementior? Atq; hoc eſt quod ait Cyprianus neceſſe eſſe ut ſacerdoti cōfiteamur, ut ſatiſfiat et remittatur ſcelus per ipſum, his uerbis. Confiteantur ſingūli quæſo uos fratres, delictum ſuum, dum adhuc qui deliquit in ſæculo eſt, dum admitti confeſſio eius poteſt, dum ſatiſfactio et remiſſio facta per ſacerdotes apud dominū grata eſt. Ecce ſatiſfactio et remiſſio per ſacerdotes; quam ſolam docet eſſe Deo gratam. Hortaturque ad hanc, tanquam noſtrę ſaluti neceſſariam, et ſine qua, decedere ex hac uita non debeamus. Pœnitentia uero, quę ſolebat reis imponi, ut ipſe ſcriptor declarat, erat. Dum enim ſacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem non ꝑcipientes, cū gemitu et lamētatione ſeipſos in terra proſternūt. Et paulopoſt. At illi afflictionibus ſponte uacātes, aut ieiuniis aut abſtinētia lauacri, aut ſuſpēſione ciboꝝ

aut rebus aliis, quæ iubentur, expectant commune tempus, quod decreuit Epiſcopus. Hæc ille. Atq; ita ad cõmunionem poſtea admittebãtur. Vt ergo delicta cognoſceret ſacerdos, et ſecũdum eorũ qualitatem imponeret pœnam, inſtitutum fuerat, ut illi, omnes ſua peccata confiterentur. Quod etiam in ueteri lege fiebat, in delictis grauioribus. Cumq; is autor de confeſſione et pęnitẽtia multa dixiſſet, poſtea ſubdit. Hæc ergo antiquitus Romani Pontifices uſq; ad noſtrum conſeruauere tempus. Docemur ergo antiquiſſimam eſſe hanc legem, quæ erat uetus anno Domini quadringenteſimo, paulo plus, quando ſcribebat hiſtoriã is autor. Atq; ideo grauiſſime, et in ruinam populi Chriſtiani peccauit Eraſmus et alii quidam, qui et nouum dixere hoc inſtitutum, et in contumeliam, rete pecuniarum ipſum uocarunt, auerteruntq; multos et a cõfeſſione ſuorum delictorũ, et pęnitentia. Qui tametſi alias fortaſſe nõ mali ſunt, hic tamen, eos non poſſumus non execrari ac deteſtari, non tam ꝙ contra dignitatem Chriſtianæ religionis peccauerunt, q̃ ꝙ contra ueritatem, ea prædicantes, quæ omnino eſſent falſa. Et ex qua prædicatione nullum emolumẽtũ ſibi, cæteris autem exitiale detrimentum compararent. Deteſtantur hi fraterculos, ꝙ de lana caprina toties diſputent, at ipſi de eo toties diſputarunt, toties auribus mortalium id ingeſſerunt, quod nõ ſolum nullam haberet dignitatem, ſed qđ eſſet etiam

peſtilentiſſimũ. Quod per totũ orbẽ Chriſtianum
facile cognitũ eſt. Deteſtantur presbyteros, q̃ peſſi-
mis exemplis populum perturbent Chriſtianũ; at
ipſi id doctrina fecerunt, quod illi facerent exẽplis.
Deſyderant alios mores, modeſtiã et bonitatẽ chri-
ſtianã toties abſentẽ deplorãt, at nõ autores ipſi fue-
runt, ut ſi quæ ſupereſſent reliquiæ pietatis, aut pe-
nitus apud eos conciderint, aut remanſerint quidẽ,
ſed adeo deturpatæ et conuulſæ, ut nihil prope in-
terſit, ſi uel penitus corruiſſent? Hæc illi utinam ui-
diſſent, ne tam ſuo ingenio et laudi cũ malo popu-
li Chriſtiani, fauerent. Sed reuertor unde digreſſus
ſum. Docet aũt idem ſcriptor, quo modo apud græ-
cos ſublatum ſit hoc inſtitutũ, quod non eſt hoc lo-
co neceſſariũ meminiſſe. Addit demũ. Et ex illo tẽ-
pore antiquitatis conſuetudo ſublata ẽ, dum ut ar-
bitror minora peccata præ pudore confeſſionis et
ſubtilitate examinantiũ patrarentur. Audis, quid
pronunciet, illorum damnans furorẽ, qui ſanctum
antiquitatis inſtitutũ abſtuliſſent? Minora inquit,
prius peccata patrabantur, propter cõfeſſionẽ. Græ-
cum aũt nomen ὀλιγώτερα, uel ἥττονα ſignificat etiam
pauciora. Minus ergo prius peccabatur. Qđ et hoc
tempore eſt facillime cognitum, cum ſublata apud
nõnullas gentes confeſſione, omnibus ſceleribus
aditus patefactus eſt. Hoc eorum beneficium, qui
mores populi Chriſtiani corrigebãt. Quis uero nõ
intelligit, ita ſublatum hoc antiquiſſimum chriſtia-

Digitized by Google

norum tunc inſtitutum apud græcos, quemadmodum et proceſſum ſpiritus ſancti ex filio negabãt, et ſuum patriarcham Romano Pontifici præferebant,et eorum ſacerdotes,more iudæorum ducũt uxorẽ? Nõ ergo defendit iſtos huius inſtituti euerſores,ꝙ apud græcos ipſum non reperiãt. Fuit ſed ſublatum eſt. Quãq̃ ipſum reperierint,ut hodie Venetijs ſacerdoti uidemus eos ſua crimina confiteri. Age uero ex Origene oſtẽdamus,eius etiã tempore fuiſſe hanc confeſſionem, ac tunc nihil mouebit nos dictũ Chryſoſtomi,qui multo Origene poſterior floruit. Is ergo ſuper Leuiticũ, cap. ſecũdo docet Chriſtiano minime eſſe deſperandũ,ꝙ cum tot haberent Iudæi ſacrificia,qbus ſe a pctis expiarẽt, nullũ hmõi habeat populus Chriſtianus. Eſſe.n.in Euangelio et remiſſiones peccatorꝝ, Vnãq; earũ eẽ confeſſionem apud ſacerdotẽ. Eius uerba hæc ſũt. Non tñ deſperes,audito quanta in lege ſint ſacrificia pro peccatis. Audi quantæ ſunt remiſſiones in Euangelio. prima eſt in baptiſmo. Secunda in martyrio. Tertia per Eleemoſynã. Quarta, cum fratribus remittimus. Quinta cum cõuertimus peccatorem ab errore uiæ ſuæ. Sexta per abundantiã charitatis. Septima per pœnitentiam duram et laborioſam cum peccator lauat lachrymis lectum ſuum,et fiunt ei panes die ac nocte. Nec erubeſcit ſacerdoti domini peccatum ſuum confiteri, et medicinam quærere. Hæc Origenes. Citatque teſtem huius

extremæ remiſſionis,pſalten. Dixi confitebor ad-
uerſum me &c. Et ſancti Iacobi. Siquis infirmatur
uocet preſbyteros Eccleſiæ. Colligit ergo cõfeſſio-
nem ex dictis Apoſtolorum, et ex ueteri lege. Col
ligit uero Origenes. Vides ergo confeſſionẽ tẽpore
origenis fuiſſe? Audis illud? Non erubeſcit ſacerdo-
ti Domini, peccatum ſuũ confiteri. Nõ dicit Deo,
ſed eius ſacerdoti. Neq; coram multitudine, Quid
enim ſtultius et periculoſius? Hanc remiſſionem uo
cat duram atque aſperam, Fiebat enim quemad-
modum docuit hiſtoria tripartita, atq; hanc innuit
Origenes. Quam uult etiã Apoſtolos præcepiſſe,
dum citat teſtimonium Iacobi. Quanta igitur fuit
quorundam Germanorum fallacia, qui perſuadere
Chriſtianis conati ſunt, hoc eſſe nouum inſtitutũ,
et a ſacerdotibus lucri cauſa repertum? O barbaricã
inauditamq; crudelitatem. His mendaciis deſtrue-
re religionem conati ſunt? Poteſt igitur dici quicq̃
expreſſius et euidentius? Atq; hoc loco nõ cõfeſſio
publica ut clarum eſt, intelligitur, ſed ea quæ fit in
aurẽ. de qua hiſtoria loquitur tripartita. Quoniãq;
id a ueteribus fuerat inſtitutum, confirmatũ et ap-
probatum inde eſt ab Apoſtolis, ut Origeni placet.
Ideo Cyprianus et ipſe Latinorum ſcriptorum ue-
tuſtiſſimus, innuit clariſſime multis in locis eam cõ
fitendi conſuetudinem. Sed pręcipue lib. iiii. Epiſto
la decimaſeptima. Vbi monet ut ſiqui lapſi eẽnt, et
idolatræ effecti, ſed poſtea delicti eos pœniteret, et

Digitized by Google

ob id rurſum urgerentur ad martyrium , aut alio genere infirmitatis detinerentur, non expectãdum eſſe ipſum Epiſcopum, ſed quilibet preſbyter ; uel etiam diaconus audiret confeſſionem. Eius uerba hæc ſunt. Occurrendum puto fratribus noſtris, ut qui libellos a martyribus acceperunt, ſi incommodo aliquo, et infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præſentiam noſtram, quin apud preſbyterum quenq; præſentem, uel ſi præſbyter repertus non fuerit, et urgere exitus cœperit apud diaconum quoq; exomologeſin facere delicti ſui poſſit. ut manu eis in pœnitentiam impoſita, ueniãt ad dominum cum pace, quã dari martyres, litteris ad nos factis deſyderauerũt. Sic Cyprianus. Audiſtis exomologeſin, quæ confeſſio latine dicitur. Eãq; apud ſacerdotẽ, et adeo neceſſariam, ut ſi nõ adſit maior ſacerdos, cuius intererat audire, propter neceſſitatẽ audiatur a minoribus, ut nulla rõne ſine ea, ex hac uita recedatur, queãdmodum fit hodie apud optimos Chriſtianos? Idem ſermone de lapſis ait. Quãuis nullo ſacrificii aut libelli facinore cõſtricti ſunt, tamen, quoniã uel cogitauerunt, hoc ipſum dolenter et ſimpliciter apud ſacerdotes Dei cõfiteantur. Exomologeſin conſcientiæ ſuæ faciant, animi ſui pondus exponant: ſalutarem medelam paruis licet uulneribus exquirant. Et alia his ſimilia ſcribit de hac re. Ecce non nouum ẽ inſtitutum, ut pleriq; calumniantur, neq; ad queſtum excogitatum. Neq;

Digitized by Google

enim ſiqui improbi ſacerdotes,aliquas corruptelas ad ſanctiſſimas leges adiũxerunt,ipſarum ea culpa dicenda eſt,ſed improborũ illorum , ut lex ſyncera remaneat,corruptelæ ãmoueantur ac uituperẽtur. Et magis quid innumerabilius prope mortalibus utilitatis attulerit confeſſio conſiderandum, q̃ quo modo eam pauci aliquot ſcelerati ſacerdotes depra uarunt. Nam et alia ſanctiora inſtituta ſunt ab improbis aliquo modo dehoneſtata . An non hoſtia ueneno infecta,quidam necati ſunt? Ergo et ſacra communio propter hanc improbitatem tollenda eſt? Dico igitur confeſſionem apud ſacerdotem,diuinam eſſe et uetuſtiſſimam inſtitutionem,et quam Origenes putet Apoſtolos præcepiſſe, quæ fuerit etiam in ueteri lege. Quam diuus Petrus præceperit Dionyſius Areopagites demonſtrarit. Quã ſancti patres neceſſariam in hac uita et crediderint et prædicarint. Vt eſſet per eam remiſſio cunctorum delictorum, Vt miſericordiam promereremur , et indicta a ſacerdote pœnitentia peccata lueremus. Neq; enim fieri poteſt,ut ſi ſecreto apud Deum confiteamur, uel noſtra peccata pęnitus cognoſcamus, uel meritas pœnas nobis imponamus. Raroq; hac ratione conuerteremur ad dominum, niſi miraculoſe ut aiunt ab eo prouocaremur, et aliquis Angelorum aſtaret , qui et confiteri nos iuberet, et qua utendum pœna commoſtraret. Intelligimus ergo omnem hanc Luteranam peſtem

Digitized by Google

ex duabus cauſis eſſe natam, arrogantia et imperitia. Quæ duæ peſtes ſimul coniunctæ eos ad ad omne facinus, omnem ſtultam aſſertionem, adegerunt. Nunc ad tertiũ, quod inſtituimus accedamus, contenti hæc pauca de confeſſione attuliſſe. Damnant iſti grauiſſimi homines religioniſq; chriſtianæ uindices, qui tanquam e cœlo lapſi ad eam liberandam uideri uolunt, uti rem impiam ꝙ in tẽplis, habeantur imagines, eoq; omnes Chriſtianos, idolatros fieri contendunt. Plurimoſque eſſe dicũt qui non Deum, ſed ipſa mera ac nuda ſimulacra uenerentur et colant. Tollendas igitur ut ab imperitis inuectas, et Chriſtianis idolatriæ et ſuperſtitionis cauſas. Idque iam multis etiam perſuaſerunt. Quis enim non adducatur ut credat, ſi uera eſſent, quæ prædicant illi? Sed falſa ſunt, et a malis et arrogantibus, imperitiſque hominibus dicuntur. Dicũtur ab his, qui hæc et alia maiora in religione chriſtiana damnauerunt. Qui nihil ſe peccare exiſtimant, in quancunque partem, linguam conuertãt. Primum igitur eſt falſum, quenquam imagines ipſas adorare. Nemoque tam rudis tã uecors eſt, qui in eo peccet. Luteranorum eſt hæc calumnia, qui falſis accuſationibus et Chriſtianam pietatem, et ipſos Chriſtianos non ceſſant inceſſere. Dico etiam non fuiſſe ab imperitis inuentum, ut Chriſti et diuorum uultus, ac res geſtæ pictura de

ſcriberentur. Sed inuentum a ueteribus, uiris ſan-
ctiſſimis paritercꝫ doctiſſimis, examinatumque bo
num an malum eſſet, et comprobatum potius eſſe
bonum q̃ malum. Diuinoſque patres illos, omnes
haſce calumnias, et uidiſſe et confutaſſe, demon-
ſtraſſeque non eſſe imagines Chriſtianorum, ſicut
idola gentium, apertecꝫ inter utrunque diſtinxiſſe.
Age ipſa teſtimonia proponamus. Primumcꝫ oſtē-
damus, non Luteranorum primam fuiſſe hanc au-
daciam, ut auferrent imagines, ſed pleroſcꝫ alios, ta
le facinus auſos fuiſſe, et ut temerarios et errantes a
ſcriptoribus fuiſſe damnatos. Paulus ergo diaco-
nus, hiſtoriæ Chriſtianæ conſcriptor, hæc de Leo-
ne imperatore ſcribit. Per idem tempus, Leo Augu
ſtus, ad peiora progreſſus eſt, ita ut compelleret om
nes Conſtantinopolim habitantes, tam ui q̃ blan-
dimentis, ut deponerent imagines ubique, tam Sal
uatoris, q̃ eius genitricis et omnium ſanctorum,
eaſcꝫ in medio ciuitatis incendio concremari fecit,
Et quia plerique e populo, tale ſcelus fieri prępedie-
bant, aliquanti ex eis capite truncati, alii parte cor-
poris multati ſunt. Huius errori Germanus patriar
cha non conſentiens, a propria ſede depulſus eſt, et
eius loco Anaſtaſius preſbyter ordinatus eſt. Hæc
Paulus Diaconus. Paulo uero ſuperius ſcripſe-
rat. Hac tempeſtate, Leo imperator apud Con-
ſtantinopolin, ſanctorum imagines depoſitas in-
cendit, Romanoque pontifici ſimilia facere, ſi im

perialem gratiam habere uellet / mandauit. Sed pontifex hoc facere contempſit. Omnes quoque Rauennæ exercitus uel Venetiarum / talibus iuſ/ ſis uno animo reſtiterunt. Et niſi eos pontifex pro/ hibuiſſet / imperatorem ſuper ſe conſtituere aggreſ ſi fuiſſent. Hæc ille. Ex quibus clarum eſt, Lute/ ranos, ueteres errores qui ſopiti ab optimis uiris fuiſſent / ſuſcitaſſe. Agnoſcimus quoque / q̃ peſſi/ mus is error iudicaretur / cui fere totus orbis reſiſte/ bat. Quem pontifices / quem exercitus / quem ple/ beii execrabantur. Ob quem prius trucidari / in exi/ lium deportari pleriq; maluerunt / q̃ eũ ſuſcipere. Is ipſe ſcriptor quibus uerbis ipſum deteſteẽ, uidimus Eãt igĩ Luterani / et ſuis inuẽtis gloriẽt / q͂ oĩum hæreſeon colluuiẽ non inuenerint ipſi, ſed ſub in/ ferorum tenebris ſepultam, in lucem extraxerint. Si ergo ea tempeſtate, Imperator, impius ob eam rem ab omnibus Chriſtianus iudicatus ẽ, ut in eius locum, alium ſufficere conarentur, quid de his di/ cemus / quorum eſt aperta impietas / qui religioni bellum indixiſſe noſcuntur? Quos euertere mun dum deſyderaſſe palam eſt? Nunc ex ipſis ſanctis ſynodis teſtimonia petamus, quæ et eos qui tolle/ rent ſacras imagines, uelut errantes damnauerunt, et huius religionis ritum rationibus confirmarũt. Docueruntque cur imagines eſſe permitterenẽ / Pri mum Ichmarus Remenſis differẽs de imaginibus cap. xx. ait tempore Caroli, in Galliis concilium

Digitized by Google

fuiſſe celebratam ſolum de ueneratione imaginum, Ibique fuiſſe diffinitum, ut haberi imagines in templis permittentur. Neque enim eo tempore hoc genus hæreticorum, ac furor beluarum ex ultima barbarie profectarum defuit, Ex quorum lutulentis fontibus, ſuas hæreſes hauſiſſe Luterum, eſt clariſſimum. Lege uero Petrum cognomento uenerabilem, Abbatem Cluniacenſem, cui cum ſæuiſſimis, brutiſſimiſque hæreticis fuit bellum. Qui crucem non modo non adorandam cenſebant, ſed conſpuendam etiam et comburendam, quippe quę Redemptorem noſtrum ſuſpenſum tenuerit. Hi et inanes eſſe preces pro defunctis aſſerebant. Ieiunia et caſtitatem penitus tollebãt. Euchariſtiam reiiciebant, Aliiſq; peſſimis opinionibus, hæreſis eorum conſtabat. Fuerũt autem iã prope quadringẽtis annis elapſis. Quorum errores refellit acutiſſime Abbas ille Cluniacenſis. Progreſſa uero ea peſtis fuerat ex interiore Germania. Vnde et Luterus, et Ioãnes Vns, et Vuiclef, atq; alia prodigia. Hæc autem ex Latinis, Græcos nunc uideamus. Eſt liber qui inſcribitur dogmatica panoplia, in quo omnes hæreſes confutantur, ibi præter alia eſt titulus κατὰ τῶν εἰκονομάχων. Hoc eſt contra oppugnantes imagines De qua re hæc adhibentur ex autoribus, ad cõprobationem. προσκυνουμένης τῆς εἰκόνος, ὁ Χριστὸς προσκυνεῖται, οὗ ἐστὶν ὁμοίωσις. καὶ οὐχ ἡ ὑποδεξαμένη τὴς ὁμοίωσιν, ὕλην. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου διαγράφεται τρόπον τινα, τὸ πρόσωπον τοῦ

Digitized by Google

βλέποντες αὐτὸ, καὶ μένει τῆς ὕλης κεχωρισμένης, κἂν θελήσειέ τις ἀποσπάσασθαι τὴν ἐμφαινομένην ἰδίαν εἰκόνα, τῇ μὲν ὕλῃ προσέφυ, τὴν εἰκόνα περιεπτύξατο, καὶ μεταστάντος αὐτοῦ συναπέπτη καὶ τὸ ἴνδαλμα, διὰ τὸ κεχωρίσθαι τῆς ὕλης τοῦ κατόπτρου, τὸν αὐτὸν τρόπον, ὁ τὴν εἰκόνα τοῦ σωτῆρος ἢ τῆς θεομήτορος, ἢ τινὸς τῶν ἁγίων ἀσπασάμενος, εἰ καὶ προσφύεται τῇ ὕλῃ, τὴν εἰκόνα, καὶ οὐ τὴν ὕλην ἀσπάζεται. καὶ ἀφανισθέντος τοῦ ἐκτυπώματος, ἐφ᾽ ᾧ ἡ προσκύνησις, ἔμεινα ἀπροσκύνητος ἡ ὕλη, μηδὲν τῷ κοινωνοῦσα τῷ ὁμοιώματι. Hoc eſt. Chriſtus adoratur, cum eius adoratur imago, cuius ipſa ē ſimilitudo, non adoratur materia quę recipit imaginē. Ac quē admodum ſolet in ſpeculis fieri, ut intuentis repræſentetur imago, maneatq; a ſpeculi materia ſeparata, ac ſi uellet quis imaginē amplecti, materiæ adhęreret, imaginem cōprehenderet, ac recedente ipſo, auolaret imago, eo q a materia ſpeculi ē ſeparata, eo dem modo, qui Saluatoris, aut genetricis Dei, aut alicuius ſanctorum amplectitur imaginem, hæret quidem materiæ, uerum imaginē, nō materiā ueneratur. Nam ſublata ex ligno imagine, ipſum lignū non adoramus, cui cum imagine nulla eſt communicatio. Hæc ibi. Nonne igitur aperte refellitur Luteranorum calumnia? Nonne reſponſum eſt eorum falſis accuſationibus? Docuit euidentiſſimo exemplo, nos non ipſam materiam adorare, ſed imaginem, ut Dei imago eſt. Nam ſublata imagine, caret lignum omni ueneratione. Rurſum ibidem dicitur. Τὰς ἱερὰς εἰκόνας ἀνασκηλοῦμεν, ἵνα ταύτας

ὁρῶντες, δι᾽ αὐτῶν δοκοῦμεν ὁρᾶν τὰ τούτων ἀρχέτυπα. καὶ γίνον
ται ἡμῖν ὑπομνήματα καὶ παρηγορία τοῦ πόθου. τοῦ πρὸς τὰ τοὺ
των πρωτότυπα. Hoc eſt. Sacras imagines erigimus
ut eas uidentes, eos uidere uideamur, qui per eas re
præſententur. Suntq; monimenta quædam, et con
ſolationes eius deſiderii quo deſideramus uidere
Deum, et ſanctos. Et paulo poſt. ὅσον συνεχῶς αἱ εἰκό
νες ὁρῶνται, τοσοῦτον οἱ ταύτας ὁρῶντες διανίσανται πρὸς τὴν
τῶν ἀρχετύπων μνήμην, καὶ ἐπιπόθησιν. Hoc eſt. Quanto
crebrius imagines uidentur, tanto magis, qui eas in
tuentur, ad recordationem et deſiderium excitãtur
eorum, qui per eas repręſentantur. Rurſum ibidem
docemur quomodo imagines adorandæ ſint. ἡ μὲν
ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, λατρεία, τῇ μακαρίᾳ τριάδι παρὰ τῶν
ὀρθοδόξων ἀπονέμεται, ταῖς δὲ ἁγίαις εἰκόσιν, οὐ λατρεία πάντως,
ἀλλὰ προσκύνησις καὶ ἀσπασμὸς, καὶ τιμή. Hoc eſt. Ea qui
dem adoratio, quæ fit in ſpiritu et ueritate, ſoli ſan
ctæ trinitati a fidelibus exhibetur. Sanctis aũt ima
ginibus, non cultum, ſed uenerationem et honorẽ
exhibemus. Et paulo poſt. οὐχ ὡς θεοὺς, τὰς εἰκόνας
προσκυνοῦμεν, οὐδὲ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἐν αὐταῖς ἔχου
μεν, οὐδὲ τὸ θεῖον σέβας ἀπονέμομεν, ταῦτα γὰρ οἱ ἕλληνες, ἀλλὰ
μόνον τὴν σχέσιν, καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἡμῶν ψυχῆς, ἣν ἔχομεν
πρὸς τὰ πρωτότυπα διὰ τῆς τοιαύτης προσκυνήσεως ἐμφα
νίζομεν. ὅθεν τοῦ χαρακτῆρος λειανθέντος, ὡς ξύλον, τὴν πότε
εἰκόνα κατακαίομεν. Hoc eſt. Non tanquam Deos, ima
gines adoramus, neque in ipſis ſperamus, neque
diuinam uenerationem eis exhibemus, Hoc enim

Digitized by Google

gentiles faciebant, ſed ſolum animi noſtri affectum ac diſpoſitionem, quam erga res repræſentatas habemus, exprimimus. Quapropter ipſa figura deleta, lignum in quo prius erat imago, comburimus. Hæc ibi. Ex quibus facile omnis Luteranorum calumnia diluitur. Nullus eſt fraudibus eorum, locus. Occurritur eorum maledictis. Falſæ accuſationes deteguntur. Sed audiamus etiã Ioannẽ Damaſcenum, quid his maledicis reſpondeat. ἐπεὶ δή τινεσ ἡμῖν καταμέμφονται προσκυνοῦσι τε καὶ τιμῶσι τὴν τε τοῦ σωτῆροσ, καὶ τῆσ δεσποίνησ ἡμῶν εἰκόνα, ἔτι δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων καὶ θεραπόντων αὐτοῦ, ἀκϰέτωσαν ὡς ἐξ ἀρχῆσ ὁ θεὸσ τὸν ἄνθρωπον κατὰ οἰκεῖαν εἰκόνα ἐποίησε. τινὸσ γὰρ ἕνεκεν, ἀλλήλουσ προσκυνοῦμεν, εἰ μὴ ὡσ κατὰ εἰκόνα θεοῦ πεποιημένουσ, ὥς φησίν ὁ θεοφόροσ καὶ πολὺσ τὰ θεῖα βασίλειοσ, ἡ τῆσ εἰκόνοσ εἰσ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, καὶ ὁ μωσαϊκοσ δὲ λαὸσ, τῇ σκηνῇ, κύκλωθεν προσεκύνει, εἰκόνα καὶ τύπον φεροῦσῃ τῶν ἐπουρανίων, μᾶλλον δὲ τῆσ ὅλησ κτίσεωσ. ideſt. Quoniam nonnulli nos accuſant, ꝙ Saluatoris noſtri ac reginæ, et reliquorum ſanctorum, ac ſeruorum eius imaginem adoremus audiant a principio Deũ ad imaginem propriam, hominẽ feciſſe. Nã quam ob rem nos inuicem adoramus, niſi quia ad imaginem Dei facti ſumus? ſicut ait diuinus, rerumq; diuinarũ plenus Baſilius. Honor qui exhibetur imagini ad ipſum exemplar recurrit. Et populus Moſaicus tabernaculum per circuitum adorabat, quod typum et imaginẽ ferebat rerum cœleſtium, immo

uero totius creaturæ. Et paulo infra. ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντες ἴσασι γράμματα, οὐδὲ τῇ ἀναγνώσει σχολάζουσιν, οἱ πατέρες συνεῖδον ὥσπερ τινὰς ἀριστείας, ἂν εἰκόσι ταῦτα γράφεσθαι πρὸς ὑπόμνησιν σύντομον. ἀμέλει πολλὰ τὶς μὴ κατὰ νοῦν ἔχοντες τὸ τοῦ κυρίου πάθος, τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἐσταυρωμένην ὁρῶντες, καὶ τοῦ σωτηρίου πάθους εἰς ὑπόμνησιν ἐλθόντες, πεσόντες, προσκυνοῦμεν, οὐ τῇ ὕλῃ, ἀλλὰ τῷ εἰκονιζομένῳ, ὥσπερ οὐ τῇ ὕλῃ τοῦ εὐαγγελίου, οὐδὲ τῇ τοῦ σταυροῦ ὕλῃ προσκυνοῦμεν, ἀλλὰ τῷ ἐκτυπώματι, ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς θεομήτορος. ἡ γὰρ εἰς αὐτὴν τιμὴ, εἰς τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα ἀνάγεται. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἁγίων ἀνδραγαθήματα εἰκονίζομεν, ἐπαλείφοντα ἡμᾶς πρὸς ἀνδρείαν καὶ ζῆλον, καὶ μίμησιν τῆς αὐτῶν ἀρετῆς καὶ δόξαν θεοῦ. ἔστι δὲ ἄγραφος παράδοσις. Hoc eſt. Quoniam non oẽs ſciũt litteras, nec lectionibus incumbunt, decreuerunt patres, ut egregia ſanctorum facta ad memoriam ſub compendio depicta redigerẽtur. Itaq; perſæpe fit, ut non cogitantes Saluatoris paſſionem, eam reuocemus ad memoriam, imagine crucifixi conſpecta. Genuque flexo adoramus, non ipſam materiam, ſed eum qui depictus eſt. Vt enim non materiam Euangelii, ita neque materiam crucis adoramus, ſed ipſam effigiem. Quemadmodum et Dei matrem, non enim in eam, ſed in eius filium refertur ueneratio. Eadem ratione præclaras res geſtas ſanctorum depingimus, quia nos incendunt ad uirtutem, inflammantque zelo, ut eorum uirtutes uelimus imitari, Ex quo et Deum

glorificamus. Eſt autem traditio non ſcripta. Sic Damaſcenus, Obſeruare igitur hoc loco operæpretium eſt, quod ait traditionem eſſe ut imagines Dei et ſanctorum depingantur, ut ab Apoſtolis ſit traditum, et per ſuccedentia ſæcula fuerit obſeruatum. Ex quo et tempore Lactantii, Tertulliani, Cypriani, Auguſtini, et Ambroſii imagines Diuorum in templis pingebantur. Nam præter illud quod legimus in uita beati Syluestri Papæ de imaginibus Apoſtolorum: quod fortaſſe deriderent more ſuo Luterani, eſt conſimile exemplum, in uita beatorum Geruaſii, uel ut aiunt quidam Orbaſii et Protbaſii, quam fideliſſime conſcripſit beatus Ambroſius; Quo loco ſcribens diuinus ille uir, de ratione, qua reuelata fuiſſent ei beatorum Martyrum corpora, docet ſibi noctu quendam aſtitiſſe in hunc modum. Tertia uero nocte defecto ieiuniis corpore, non dormienti, ſed ſtupenti, cum quadam mihi tertia perſona apparuerunt; quæ ſimilis eſſe beato Paulo Apoſtolo uidebatur, cuius me multum pictura docuerat. et quæ ſequuntur. Ecce pingebantur tempore Diui Ambroſii imagines, et idolatriæ loco res non habebatur. Et beatus Apoſtolus ea ſpecie uoluit apparere, qua eſſet in templis depictus, ut intelligas, non repudiatam ab illo tanquã flagitioſam, corporis ac uultus

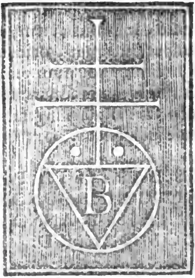
ſui picturam. Euſebius quoque refert ſtatuam ad ſimilitudinem uultus Ieſu olim formatam, uſque ad ſua tempora perduraſſe. Et ſua tempeſtate Saluatoris et Apoſtolorum Petri et Pauli imagines ſolitas effingi, et tabulas depingi, hoc de Hiſtoria eccleſiaſtica lib. vii. cap. xiiii. Sed et antiquas eorũ imagines a quibuſdam cõſeruatas ſe uidiſſe perhibet. Nimirum ergo ſtulti ſunt tum Luterani, tum alii quidam, qui nolunt imagines haberi, ne ſimus idolatre. Quid enim hoc ineptius? Quid falſius? Sed audite quomodo idola gentium, et ſanctas imagines ipſi iidem patres ab inuicem diſtinxerint, τῶν μὲν βδελυκτῶν εἰδώλων τὰ πρωτότυπα ψευδῆ. θεοὶ μὲν ὀνομαζόμενα, δαίμονες δὲ ὄντες. τῶν δὲ σεπτῶν εἰκόνων ἀληθῆ τὰ ἀρχέτυπα. τῆς μὲν γὰρ ὁ χριστὸς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, τῆς δὲ ἡ θεοτόκος. καὶ τῶν ἄλλων εἰκόνων, οἱ ταύταις ἐπιφημιζόμενοι ἅγιοι διὸ καὶ εἰκόνες, ὡς ὁμοιώματα, ἐκεῖνα δὲ παντάπασιν ἀνοίκεια, ὧν εἶναι λέγονται, καὶ ἀμέθεκτα. ποῖον γὰρ τὸ μὴ ὄντος εἴδωλον. εἴδωλα οὖν ὡς εἰδότα ὄλλειν, καὶ διαφθείρειν τοὺς τιμῶντες αὐτά. καὶ τὰ μὲν εἴδωλα, ὕλαι μόνον, αἱ δὲ εἰκόνες, ὕλαι μὲν καὶ αὗται. ἡγιασμέναι δὲ τοῖς ἐντετυπωμένας ὁμοιώμασι τῶν ἁγίων Hoc eſt. Execranda idola, nihil habent quod repræſentent, et quod repræſentant, falſum eſt. Appellantur enim Dii, cum Dæmones ſint. Sacrarum autem imaginum uera ſunt archetypa. Alia enim Chriſtum ſecundum humanitatem, Alia Dei genitricem refert. Sic et cæteræ diuorum imagines, Ideo imagines, ſunt quaſi quædam

ſimilitudines. Idola uero omnino eorũ propria nõ
ſunt/quorum eſſe dicuntur. Quę igitur ſimilitudo
eius rei eſſe poteſt, quę nõ ſit? Idola igitur ut nomẽ
interpretemur/dicuntur quaſi εἴδοτα ὄλλειν. i. ad per-
dendos alios expoſita/qui ea uenerentur. Atq; ido-
la quidem/ſolũ materia ſunt/imagines autẽ/mate-
ria quidẽ et ipſæ/ſed ſanctificata diuorum effigie/
quæ impreſſa eſt. Huc uſq; ille. Nouimus ergo nõ/
eaſdẽ eſſe ſanctorum imagines/et idola gentium/
ut Luterani calumniantur. Ecce diuini patres
docuere nos/quid impiis iſtis hæreticis reſpon-
dere debeamus. Sic tandem intelligimus/omnes
Luteranorum hæreſes, eſſe ueteres aliorum hære-
ſes. Hiſque ſemper aliquos optimos uiros aut ſy-
nodos reſpondiſſe. Imperitis autem, et qui eo-
rum tantum ſcripta perlegunt, oracula fundere
uidentur. eoſque rerum nouarum putant reper-
tores. Ob id eorum ingenium admirantur, ſed tan-
tum diſplicent bonis et eruditis ingeniis, quãtum
placuere plebeiis et uulgaribus.

IOANNES BAPTISTA PHAEL
LVS BONONIENSIS BONONIAE
IMPRESSIT. ANNO
DOMINI. M. D.
XXX. MENSE
MAIO.

ERRATA SIC CORRIGITO.

digniſſimis	car.13.	uer.11	feciſſent	36	52
deeſt debet	14	5	& græcæ	37	1
permittentes	17	1	incolumis	47	11
principes	18	49	toti	47	19
audiebant	18	50	id pro ideo	47	29
imprudentem	22	6	propriis	48	18
deeſt ꝗ	31	37	labefactarit	51	29
aperire	31	54	Deum	51	52
deeſt audire	31	56	uniuerſum	52	23
πέτρω	32	10	naturam	52	46
oporteat ꝑ debeat	33	33	nullam	54	33
repulſam	34	17	ducta	56	24
eis	34	27	conuitiis	69	17
blaſphematuros	32	13	locus	70	12

Digitized by Google